

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 111 S

(2016–2017)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale
mellom EFTA-statene og Filippinene
av 28. april 2016

Innhold

1	Innledning og sammendrag	5	3.16	Tvisteløsning	14
			3.17	Handel og bærekraftig utvikling	14
2	Frihandelsforhandlingene mellom EFTA og Filippinene ...	5			
2.1	Bakgrunn	5	4	Nærmere om de enkelte bestemmelsene i avtalen	14
2.2	Forhandlingsprosessen	6		Innledende bestemmelser	14
2.3	Handelen mellom Norge og Filippinene	6	4.1	Handel med industrivarer inkludert fisk	15
2.4	Handelen mellom EFTA-statene og Filippinene	6	4.2	Handel med landbruksprodukter	17
2.5	Maritime relasjoner mellom Norge og Filippinene	6	4.3	Veterinære og plantesanitære tiltak	17
2.6	Filippinsk økonomi og Filippinenes rolle i ASEAN	7	4.4	Tekniske handelshindre	18
2.7	Politiske og sosiale forhold på Filippinene, herunder situasjonen for arbeidstakerrettigheter og Norges rolle som fredsmekler	7	4.5	Handel med tjenester	18
			4.6	Investeringer	19
			4.7	Vern av immaterielle rettigheter ..	20
			4.8	Offentlige anskaffelser	20
			4.9	Konkurranse	20
			4.10	Handel og bærekraftig utvikling ..	20
			4.11	Institusjonelle bestemmelser	21
3	De viktigste forhandlingsresultatene	9	4.12	Tvisteløsning	21
3.1	Generelt	9	4.13	Avsluttende bestemmelser	23
3.2	Avtalens fortale	9	4.14	Vedleggene til frihandelsavtalen ..	23
3.3	Institusjonelle bestemmelser	9	4.15		
3.4	Industrivarer og fisk	9	5	Gjennomføring i norsk rett	23
3.5	Bearbeidede landbruksvarer	10			
3.6	Ubearbeidede landbruksvarer	10	6	Økonomiske og administrative konsekvenser	23
3.7	Tekniske handelshindre (TBT)	11			
3.8	Sanitære og plantesanitære tiltak (SPS)	11	7	Konklusjon og tilrådning	24
3.9	Opprinnelsesregler og tolladministrativt samarbeid	11			
3.10	Handelstiltak	12		Forslag til vedtak om samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Filippinene av 28. april 2016	24
3.11	Tjenester	12			
3.12	Investeringer	13			
3.13	Beskyttelse av immaterielle rettigheter	13	Vedlegg		
3.14	Offentlige anskaffelser	14	1	Frihandelsavtale mellom EFTA-statene og filippinene	25
3.15	Konkurranse	14			

Elektroniske vedlegg:

Vedlegg til Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Filippinene

Annexes to the Free Trade Agreement between the EFTA-states and the Philippines

Prop. 111 S

(2016–2017)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Filippinene av 28. april 2016

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 21. april 2017,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Innledning og sammendrag

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Filippinene ble undertegnet i Bern 28. april 2016 i forbindelse med et filippinsk statsbesøk til Sveits. Statssekretær i Nærings- og fiskeridepartementet Dilek Ayhan undertegnet avtalen på vegne av Norge.

Avtalen med Filippinene er en bred avtale som inkluderer kapitler om handel med varer, tekniske handelshindre (TBT), sanitære og plantesanitære tiltak (SPS), handel med tjenester, konkurranse, immaterielle rettigheter og handel og bærekraftig utvikling, samt kapitler om rettslige og horisontale spørsmål. Det er også kapitler om investeringer og offentlige anskaffelser, men disse inneholder ikke substansielle elementer utover klausuler om senere forhandlinger. Forhandlingsresultatet på investeringer og offentlige anskaffelser reflekterer at Filippinene har konstitusjonelle begrensninger. Forhandlingsresultatet for øvrig vurderes som bra, sett med norske øyne.

EFTA-statene har opptrudd som en samlet gruppe i forhandlingene på basis av felles forhandlingsposisjoner det er blitt enighet om etter forutgående interne EFTA-møter.

Frihandelsavtalen vil bli notifisert til Verdens handelsorganisasjon (WTO), i tråd med vanlig praksis.

I og med at inngåelse av frihandelsavtalen anses som en sak av særlig stor viktighet, er Stortingets samtykke til ratifikasjon nødvendig i medhold av Grl. § 26, annet ledd.

Frihandelsavtalens hoveddeler i engelsk originalversjon med oversettelse til norsk følger som trykte vedlegg til proposisjonen. Vedleggene til avtalene overleveres Stortinget som utrykte vedlegg. Vedleggene er også tilgjengelig elektronisk på <http://www.regjeringen.no>.

2 Frihandelsforhandlingene mellom EFTA og Filippinene

2.1 Bakgrunn

Forhandlingene med Filippinene inngår som en del av EFTA-statenes arbeid for å fremforhandle frihandelsavtaler med viktige markeder i Asia. Handelen mellom EFTA-statene og Filippinene er relativt begrenset, men Filippinene er en folkerik stat og et marked i vekst. Filippinene har ønsket å inngå frihandelsavtaler med både EU og EFTA og valgte å forhandle med EFTA først. Forhandlinger mellom Filippinene og EU ble innledet like etter at avtalen mellom Filippinene og EFTA var undertegnet.

2.2 Forhandlingsprosessen

Forhandlingene mellom EFTA og Filippinene tok til i mars 2015 og ble avsluttet i februar 2016. Det ble avholdt fem forhandlingsrunder, i tillegg til en rekke møter og telefonkonferanser mellom eksperter. Sveits opptrådte som talsperson for EFTA.

Nærings- og fiskeridepartementet har ledet den norske forhandlingsdelegasjonen og Norge har vært talsperson for forhandlingene om kapitlet om landbruksprodukter, kapitlet om tjenester, kapitlet om veterinære og plantesanitære bestemmelser, kapitlet om offentlige anskaffelser og kapitlet om handel og bærekraftig utvikling. Forhandlingsdelegasjonen har hatt medlemmer fra andre departementer og direktorater som har bidratt i arbeidet. Delegasjonsmedlemmer fra andre departementer og etater har bidratt særskilt i gjennomføringen av forhandlingene på følgende områder:

- Bestemmelsene om toll- og opprinnelsesspørsmål, administrativt samarbeid og handelsfasilitering: Finansdepartementet ved Tolldirektoratet
- Kapitlet om handel med landbruksvarer: Landbruks- og matdepartementet og Landbruksdirektoratet
- Kapitlet om sanitære og plantesanitære tiltak: Landbruks- og matdepartementet
- Rettslige og horisontale bestemmelser: Utenriksdepartementet
- Kapitlet om immaterielle rettigheter: Justis- og beredskapsdepartementet og Patentstyret

Forhandlingene har blitt ført på grunnlag av omforente norske posisjoner. Forhandlingsdelegasjonen har trukket på innspill fra berørte departementer. Resultatet er i overensstemmelse med føringer gitt av mandat fra regjeringen og instruksene som er gitt til de enkelte forhandlingsrundene.

EFTAs faste råd i Genève og EFTA-ministrene har vært holdt løpende orientert om utviklingen i forhandlingene. På norsk side har hovedspørsmålene under forhandlingene vært avklart løpende mellom departementene og under forberedelsesmøter til hver enkelt forhandlingsrunde. Det har også vært redegjort for forhandlingene i møter med organisasjoner fra sivilt samfunn og arbeidslivets parter, samt i EFTAs konsultative komité.

2.3 Handelen mellom Norge og Filippinene

Handelen med varer mellom Filippinene og Norge beløp seg i 2015 til 1 038 millioner kroner. Av dette utgjorde norsk eksport til Filippinene

535 millioner kroner. Vareeksporten til Filippinene, som i 2005 hadde en verdi på 134 millioner, har vokst over tid, men med til dels store årlige variasjoner. Variasjonene skyldes at større enkeltkontrakter og -leveranser gir betydelig utslag på statistikken når den totale handelen er forholdsvis lav. I 2015 utgjorde eksport av kunstgjødsel, sjømat og ulike vitenskapelige og tekniske instrumenter over 80 % av norsk vareeksport til Filippinene. Samme år bestod importen av varer fra Filippinene hovedsakelig av skip, ulike elektriske maskiner og klær.

Handel med tjenester mellom Norge og Filippinene hadde i 2014 en verdi på 1 239 millioner kroner. Av dette utgjorde tjenesteeksporten fra Norge 354 millioner kroner. Samme år var det ni norskkontrollerte foretak i Filippinene, og norske direkteinvesteringer i landet beløp seg til 600 millioner kroner.

2.4 Handelen mellom EFTA-statene og Filippinene

EFTA-statene har en samlet befolkning på ca. 14 millioner. Som aktør i handelen med varer er EFTA-statene verdens niende største. EFTA-statene er dessuten en tung aktør i handelen med tjenester, og står for betydelige direkte investeringer utenlands.

I 2015 hadde den samlede varehandelen mellom EFTA-statene og Filippinene en verdi på 863 millioner dollar. Av dette utgjorde 407 millioner dollar eksport fra EFTA-statene, og 456 millioner dollar import inn til EFTA-statene. Vareeksporten fra EFTA-statene til Filippinene bestod hovedsakelig av farmasøytiske produkter, klokker, og maskiner, mens de viktigste importproduktene fra Filippinene til EFTA-statene var sjeldne metaller, elektriske apparater og medisinsk utstyr.

2.5 Maritime relasjoner mellom Norge og Filippinene

Mer enn 11 500 filippinske sjøfolk (kanskje opp mot 20 000 pga. usikkert tallmateriale) arbeider på norskkontrollerte skip. På Filippinene ble det i 1990 etablert et eget norsk maritimt treningssenter (NTC) og kadettprogram. I tillegg samarbeides det med flere skoler for å bygge opp kvaliteten på utdanningen. NTC og kadettprogrammet driftes av Norges Rederiforbund gjennom stiftelsen NMFPI (The Norwegian Maritime Foundation of The Philippines). Målet er å tilby utdanning og etterutdanning av sjøfolk og derav kvalitetssikre arbeidskraft til den norske flåten.

Bemanning av skip er den klart viktigste komponenten i den maritime relasjonen mellom Norge og Filippinene.

Tallet på anløp av norskkontrollerte skip i filippinske havner er relativt lite, men økende. I 2015 var det totalt 143 anløp av norskkontrollerte skip i landet. I 2015 fordelte anløpene seg på offshorefartøy (44), bulkskip (44), tankskip (30) Stykk-gods/andre tørrlast (24) og passasjerfartøy (1).

Filippinene er også verdens femte største skipsbyggingsnasjon med ambisjoner om å vokse videre. Dette er et potensielt vekstmarked for norske utstyrsleverandører, som har begrenset eksport til landet i dag.

2.6 Filippinsk økonomi og Filippinenes rolle i ASEAN

Filippinene har de siste årene vært en av de raskest voksende økonomiene i Asia. Filippinenes BNP økte med 6,9 prosent i første halvdel av 2016, mot 5,9 prosent i 2015 (hele året) og 6,2 prosent i 2014 (tall fra IMF). Samtidig er inflasjonen under kontroll og statsfinansene relativt god, med betydelige pengereserver. Filippinene har også hatt en positiv utvikling på ulike internasjonale rangeringer og konkurransekraftindekser.

Ikke minst har tjenesteutsetting av støttefunksjoner (Business Process Outsourcing – BPO), som «callsentere», software-utvikling etc., vært en vekstindustri på Filippinene de siste årene. Dette er nå i ferd med å utvikle seg til en av pilarene i den filippinske økonomien, med sterk vekst i både omsetning og sysselsetting. Det er anslått at rundt 1,2 mill. filippinere er ansatt i BPO-relaterte bedrifter, og ifølge The Economist står sektoren for rundt 8% av Filippinenes totale BNP.

De økonomiske utfordringene er imidlertid fortsatt betydelige. Den økonomiske veksten de siste årene har i liten grad bidratt til å redusere fattigdom, eller skapt nok arbeidsplasser til å absorbere den voksende befolkningen i landet. Selv om den registrerte arbeidsledigheten synker (6,3 % i 2015 ifølge IMF), er det fortsatt betydelig undersysselsetting og ufrivillig deltidssysselsetting. Filippinene er fortsatt et av de fattigste landene i Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). Gjennomsnittslønningene er lave, og ifølge tall fra Filippinenes nasjonale statistikkbyrå lever mer enn 25 % av befolkningen under den nasjonale fattigdomsgrensen og rundt 12 % av befolkningen har ikke midler til å møte de mest grunnleggende ernæringsbehov.

Filippinene har i en årrekke hatt underskudd i handelsbalansen, og observatører anbefaler

større mangfold i eksporten, med mer vekt på andre markeder i regionen og andre fremvoksende land, for å kunne sikre videre eksportøkning. Inngående utenlandsinvesteringer har økt noe de siste årene, men er fortsatt betydelig lavere enn for sammenlignbare land i regionen. Produktiviteten må økes og infrastruktur styrkes dersom Filippinene, i større grad, skal tiltrekke seg økte utenlandsinvesteringer.

Utbredt korrupsjon er en av hovedgrunnene til manglende utvikling på Filippinene. De uformelle kapitalstrømmene fungerer i dag både parallelt og som et supplement til den formelle økonomien, og korrupsjon på alle nivåer i forvaltningen gir grobunn for organisert kriminalitet. Filippinene ligger på 95. plass på Transparency Internationals korrupsjonsindeks for 2015, ti plasser svakere enn i 2014.

Filippinenes rundt ti millioner utenlandsarbeidere fortsetter å sende valuta til landet. Bidraget utgjør angivelig rundt 8% av landets BNP. Utenlandsarbeiderne, sammen med innenlandsetterspørselen i byområdene, utgjør drivkraften i den konsumdrevne filippinske økonomien.

Regionalt samarbeid har tradisjonelt vært viktig for Filippinene. Sør-Kinahavet, handelsintegring, migrasjon/menneskehandel og miljø/biodiversitet har de senere årene vært hovedprioriteringer for Filippinene i ASEAN-sammenheng. Med Filippinenes formannskap i ASEAN i 2017 kan det forventes et fortsatt sterkt fokus på regionale spørsmål også fremover.

2.7 Politiske og sosiale forhold på Filippinene, herunder situasjonen for arbeidstakerrettigheter og Norges rolle som fredsmekler

Det politiske landskapet på Filippinene er uoversiktlig. De politiske partiene består nesten utelukkende av representanter for landets økonomiske elite. En betydelig andel av landets folkevalgte tilhører et politisk dynasti med minst to familiemedlemmer i kongressen, senatet eller regjeringen. Politiske verv har også en tendens til å gå i arv, både på nasjonalt- og lokalt plan. I dette landskapet spiller landets høyesterett en sentral rolle. Alle saker kan prøves for Høyesterett, inkludert de ulike lovforslag som vedtas av kongressen. Dette gjør domstolen til en politisk omkamparena.

Rodrigo Duterte ble i mai 2016 valgt til ny president på Filippinene, med over 38% av stemmene. Den nye regjeringen tiltrådte 30. juni

samme år. Duterte representerte et tydelig alternativ til den tradisjonelle politiske eliten, og trakk stemmer fra filippinere som er lei av kriminalitet, korrupsjon, manglende rettssikkerhet, tungrodd byråkrati og trafikkaos. Duterte har gjort kampen mot kriminalitet, narkotika og korrupsjon til en hovedprioritet for den nye administrasjonen, og har fått betydelig internasjonal kritikk for de brutale metodene. Fred er en annen sentral prioritering, samt ulike tiltak som kan knyttes til fred og stabilitet, som kampen mot Abu Sayyafs terror- og kidnappingsaktivitet, desentralisering, landreform, og økonomisk utvikling i marginaliserte områder.

Filippinsk utenrikspolitikk har de siste årene i all hovedsak handlet om det bilaterale forholdet til USA og Kina, og ikke minst spenningen mellom de to stormaktene. Filippinene har tradisjonelt ligget tett opp til USA, både politisk, strategisk og økonomisk. Det militære samarbeidet er styrket de siste årene, delvis som følge av territorialkonfliktene med Kina i havområdene utenfor Filippinene. President Duterte har imidlertid tydelig signalisert at han ønsker en mer balansert utenrikspolitikk, og han har innledningsvis i sin periode lagt vekt på å styrke båndene til Kina.

Norges rolle i fredsprosessene på Filippinene

Norge har siden 2001 vært tilrettelegger for fredsprosessen mellom filippinske myndigheter og kommunistbevegelsen National Democratic Front of the Philippines (NDFP). Den væpnede konflikten har pågått siden 1960-tallet, og har utgangspunkt i de store sosiale og økonomiske forskjellene på Filippinene. NDFP har ingen territorielle krav, men vil forhandle om økonomiske, sosiale, politiske og konstitusjonelle reformer.

Det er gjennomført flere forhandlingsrunder, sist i Oslo i august og oktober 2016, samt i Roma i januar 2017. Norge som tilrettelegger bistår partene med logistikk, assistanse, råd og ekspertise – når det blir etterspurt. I tillegg arbeider Norge kontinuerlig for å styrke tilliten mellom partene. I perioder hvor det ikke er direkte kontakt mellom partene, driver Norge skytteldiplomati for å formidle budskap.

Norge har også bidratt aktivt i fredsprosessen mellom filippinske myndigheter og Moro Islamic Liberation Front (MILF), blant annet med observatører i overvåkingsstyrken International Monitoring Team (IMT) og som en sentral bidragsyter til avvæpningsarbeidet gjennom Independent Decommissioning Body (IDB).

Menneskerettigheter

MR-situasjonen på Filippinene har vært krevende over tid. Etter at Duterte kom til makten har det blitt økt internasjonal oppmerksomhet om situasjonen som følge av hans politikk. Utenomrettslige drap og forsvinninger, begått av myndighetsrepresentanter eller opprørsgrupper, er en betydelig utfordring. Vilkaarlige arrestasjoner forekommer. Samtidig har store deler av befolkningen mangelfull adgang til effektive rettsmidler og en upartisk domstol. Flere dommere misbruker sine posisjoner, og det finnes en rekke eksempler på at lokale myndigheter ikke retter seg etter påbud gitt av domstolene.

Vold mot kvinner er et betydelig problem, og bare en brøkdel av overgrep i hjemmet antas å bli anmeldt til politiet. Barnearbeid er også fortsatt utbredt og flere utsettes daglig for et farlig arbeidsmiljø. Barn i konfliktområder er spesielt utsatt for menneskehandel.

Journalister har vanskelige kår i Filippinene. Reporters Without Borders plasserer landet på 138. plass på en oversikt over pressefrihet (2016). Vold og trusler mot journalister er et utbredt problem. Drap forekommer, samtidig som eierskapsstrukturen i mediebransjen er til hinder for objektiv nyhetsformidling.

Det er pågående prosesser på Filippinene for å gjeninnføre dødsstraff og for å senke den kriminelle lavalder.

Arbeidstakerrettigheter

Filippinene har ratifisert alle sentrale internasjonale avtaler og konvensjoner om arbeidstakeres rettigheter. Landet har ratifisert kjernekonvensjonene til den internasjonale arbeidsorganisasjonen, ILO: Forbud mot barnearbeid, forbud mot tvangsarbeid, forbud mot diskriminering og organisasjonsfrihet og rett til kollektive forhandlinger. I tillegg har Filippinene også ratifisert to av de fire ILO-konvensjoner som er fremhevet som spesielt viktige og prioriterte; Konvensjon om sysselsettingspolitikk og Konvensjon om trepartsrådslagning med sikte på å gjennomføre internasjonale standarder for arbeidslivet.

Det eksisterer imidlertid utfordringer for Filippinene knyttet til gjennomføringen og håndhevelsen av de forpliktelser som landet har påtatt seg. I et svært tøft arbeidsmarked, og i et samfunn hvor en betydelig andel av befolkningen lever på et eksistensminimum, er det imidlertid i praksis en rekke begrensninger på arbeidstakernes rettigheter. Utstrakt bruk av midlertidig arbeidskraft, høy

sysselsetting i private hjem og uformell sektor, uavklarte arbeidsforhold og fraværet av arbeidskontrakter, vanskeliggjør situasjonen ytterligere.

Filippinske arbeidstakere har i utgangspunktet rett til å etablere eller bli medlemmer av fagforeninger. Det finnes imidlertid en rekke unntak, både i lovverk og praksis, og resultatet er at andelen fagorganiserte på Filippinene i dag er svært lav. Kun en marginal andel av arbeidsstyrken er omfattet av avtaler om kollektive forhandlinger. Det filippinske lovverket begrenser, i strid med ILO-konvensjon nr. 87, organisasjonsretten for enkelte grupperinger i offentlig sektor (f.eks. innen brannvesen, fengselsvesen, politi og militæret), for enkelte stillingskategorier (ledernivå), og for utenlandske statsborgere. I lovverket er det også innført begrensninger for andel organiserte innen hver enkelt virksomhet som tillates for at man skal kunne etablere en uavhengig fagforening ved arbeidsplassen.

Det rapporteres tidvis om overvåkning, trusler og vold mot fagforeningsledere og andre organiserte på Filippinene. Arbeidstakerorganisasjonene har få muligheter til å opponere, og ifølge organisasjonene blir disse sakene heller ikke fulgt opp i tilstrekkelig grad av påtalemyndighetene.

Arbeidstakeres rettigheter er for øvrig et forhold som vil bli tatt opp i fredsprosessen mellom filippinske myndigheter og kommunistbevegelsen NDFP i forbindelse med diskusjon om sosiale og økonomiske reformer.

3 De viktigste forhandlingsresultatene

3.1 Generelt

Den fremforhandlede frihandelsavtalen vurderes som bra, sett fra et norsk ståsted. På temaer som berører handelen med varer har EFTA fått gjennomslag for sentrale krav. Gjennom avtalen er det oppnådd vesentlig forbedret markedsadgang for norske eksportprodukter, og dessuten oppnådd enighet om viktige bestemmelser om bl.a. kvantitative restriksjoner og importlisenser for fisk, tekniske handelshindre, sanitære og plantesanitære bestemmelser og handelstiltak. En har også ivarettatt de sensitive interessene på landbruksområdet.

EFTA har også fått gjennomslag for viktige krav i handelen med tjenester, især på det maritime, gjennom blant annet et eget vedlegg om maritim transport. Norge, Island og Liechtenstein fikk også, for første gang, gjennomslag for at et eget vedlegg om energirelaterte tjenester inntas i

avtalen. Det er også oppnådd enkelte grunnleggende bestemmelser om konkurranse.

Kapitlene om investeringer og offentlige anskaffelser inneholder ikke substansielle elementer utover klausuler om senere forhandlinger. Forhandlingsresultatet på investeringer og offentlige anskaffelser reflekterer at Filippinene på disse områdene har konstitusjonelle begrensninger.

Nedenfor omtales de ulike delene av avtalen.

3.2 Avtalens fortale

I avtalens fortale stadfester partene blant annet sine forpliktelser til prinsipper om demokrati, rettsstaten, menneskerettigheter og fundamentale friheter i samsvar med FN-pakten og FNs menneskerettighetserklæring, arbeidstakerrettigheter, herunder prinsippene i relevante ILO-konvensjoner som partene er part i, næringslivets samfunnsansvar, bærekraftig utvikling og anti-korrupsjon.

3.3 Institusjonelle bestemmelser

Avtalens institusjonelle bestemmelser er nedfelt i avtalens kapittel 12. Det opprettes en blandet komité som blant annet skal administrere og overvåke gjennomføringen av avtalen.

Den blandende komiteen skal bestå av representanter fra hver av EFTA-statene og fra Filippinene. Komiteen skal normalt møtes hvert annet år.

En av komiteens viktigste funksjoner er å treffe beslutninger om eventuelle endringer i avtalens vedlegg. Slike endringer vil normalt være av teknisk art, for eksempel som følge av endringer i det WTO-regelverket som avtalen bygger på.

Komiteen skal også vurdere om det er behov for å utvide avtalen og kan anbefale at det skal innledes forhandlinger på områder som ikke er dekket av avtalen, eller som komiteen er enig om å videreutvikle.

Den blandende komité er konsultasjonsorgan i handelstvister under avtalen. Hittil har det ikke vært handelstvister under en EFTA-frihandelsavtale.

3.4 Industrivarer og fisk

Tolleliminering – industriprodukter

Forhandlingsresultatet vurderes som svært godt for norsk vareeksport og vil bidra til økt eksport fra Norge. Det er kun for elleve produkter at filip-

pinsk importtoll ikke vil kuttes etter avtalens ikrafttredelse, og disse unntakene har liten betydning for Norge.

Når avtalen trer i kraft skal filippinsk importtoll avvikles for 90,5% av alle industri- og fiskeprodukter. Importtoll på nesten alle gjenværende industriprodukter skal avvikles gradvis over en tiårsperiode. Så godt som all eksisterende og potensiell fremtidig norske eksport til Filippinene av industriprodukter er omfattet av disse to kategoriene.

I forhandlingene om markedsadgang for industrivarer prioriterte Filippinene overfor Norge markedsadgang for klær i lys av at det er kun for klesprodukter at Norge anvender toll. Frihandelsavtalen fjerner klestollen og vil innebære at filippinske klær blir mer konkurransedyktige på det norske markedet.

Tolleliminering – sjømat

For all eksisterende norsk eksport til Filippinene av fisk og sjømat innebærer avtalen tollfri markedsadgang fra avtalens ikrafttredelse. For andre fisk- og sjømatprodukter av potensiell fremtidig interesse for Norge innebærer avtalen tolleliminering med nedtrappingsperioder på opptil seks år. Avtalen unntar fra tollnedtrapping enkelte fiskeprodukter som er svært sensitive for Filippinene, men ingen av disse produseres av arter som fangstes i norske fiskerier.

Bestemmelser i kapittelet om handel med industrivarer og sjømat

Avtalens bestemmelser om varer speiler langt på vei EFTAs modelltekst, og er i så måte et godt resultat. EFTA fikk imidlertid ikke gjennomslag for et generelt forbud mot kvantitative handelsrestriksjoner. Avtalen innebærer imidlertid en rekke disipliner som slår inn ved innføring av kvantitative restriksjoner: plikt til å konsultere, plikt til å notifisere, og automatisk opphør av alle kvantitative restriksjoner tre år etter de innføres. EFTA fikk videre gjennomslag for ytterligere disipliner ved ikke-automatiske importlisenser. Disse disiplinene sikrer at formålet med slike lisenser skal være i samsvar med bestemmelsene i avtalen, for å unngå at slike lisenser benyttes for proteksjonistiske formål.

For handelen med fiskeprodukter fikk EFTA også gjennomslag for et separat vedlegg til avtalen som sikrer norsk fiskeeksport ytterligere markedsadgang og forutsigbarhet på det filippinske markedet. Det filippinske importregimet for fisk

inkluderer krav om akkreditering og lisensiering. Vedlegget innebærer en forpliktelse for partene til å sikre at slike systemer administreres på en ikke-diskriminerende måte, inkludert rett til anke og notifikasjon til motparten i tilfelle avslag på søknad om importlisens eller importørakkreditering. Vedlegget innebærer dessuten særlige konsultasjonsmekanismer. Det er første gang EFTA har slike bestemmelser i en frihandelsavtale.

3.5 Bearbeidede landbruksvarer

Frihandelsavtalen omfatter handel med bearbeidede landbruksvarer slik det går fram av vedlegg IX. EFTA-statene og Filippinene gir tollkonsesjoner for bearbeidede landbruksvarer i henhold til varelistene i vedlegget.

Etter avtalen plikter Norge å gi Filippinene de samme tollkonsesjoner for bearbeidede landbruksvarer som Norge har gitt til EU. Filippinene har fått tollreduksjoner for blant annet yoghurt, kaffe, te, sukkerholdige produkter, sjokolade, bakervarer, supper, sauser og drikkevarer.

Filippinene plikter å gi tollkonsesjoner til Norge for bl.a. sjokolade, bakervarer, supper og tilberedte næringsmidler. Norge viderefører dagens system med prisutjevning for bearbeidede landbruksvarer overfor Filippinene.

3.6 Ubearbeidede landbruksvarer

Bestemmelsene knyttet til handelen med ubearbeidede landbruksvarer går fram av kapittel 3.

Forhandlingsresultatet gir Filippinene bedre markedsadgang til Norge for blomster, grønnsaker, frukt, krydder, vegetabiliske oljer, frø, fruktjuice, vin og tobakk. Norge har også tilbudt Filippinene nulltoll for fôrvarer til fisk.

Norges eksport av ubearbeidede landbruksvarer til Filippinene er liten. Norge har imidlertid fått forbedret markedsadgang for enkelte plussprodukter fra kjøttsektoren, sæd fra husdyr, vegetabiliske oljer, vann og enkelte alkoholholdige produkter.

Norge aksepterte, etter krav fra Filippinene, at en ikke kan bruke eksportsubsidier for landbruksvarer som gis tollkonsesjoner. Det legges også opp til at det i fremtiden kan bli ytterligere drøftinger om videre liberalisering av handelen med landbruksvarer.

Ved avtalens iverksettelse opphører GSP-ordningen Norge har med Filippinene. Filippinene får imidlertid bedre adgang for jordbruksvarer gjennom frihandelsavtalen enn de hadde med GSP-ordningen (Generalized System of Preferences).

3.7 Tekniske handelshindre (TBT)

Kapitlet om tekniske handelshindre gjør WTOs TBT-avtale til en del av avtalen. I tillegg inneholder kapitlet andre elementer som er egnet til å lette handelen med varer som krever ulike typer teknisk godkjenning i partnerlandene. Kapitlet inneholder regler om notifikasjonsplikt og adgang til konsultasjoner når varer holdes igjen på grensen eller trekkes tilbake fra markedet. Videre inneholder kapitlet regler om at godkjenningsprosedyrer ikke skal være unødige handelshindrende. I tillegg inneholder kapitlet rammeverk for samarbeid om tekniske reguleringer, dersom det ønskes av partene.

Frihandelsavtalen med Filippinene er den første EFTA-avtalen som har et eget TBT-kapittel. Avtalen markerer en endring fra tidligere praksis med å omtale tekniske handelshindre i en bestemmelse i kapitlet om varer. Forhandlingene med Filippinene tok utgangspunkt i EFTAs modellkapittel på TBT, som har blitt utarbeidet av EFTA-statene i løpet av de siste to årene.

3.8 Sanitære og plantesanitære tiltak (SPS)

Kapitlet inneholder regler for som ivaretar hensynet til en åpen og forutsigbar prosess ved importkontroll av produkter av dyr og planter. Kapitlet stiller krav om grundige risikovurderinger og vitenskapelige begrunnelser som grunnlag for vedtak. I tillegg sikres klagerett. Fra norsk side det vært lagt særlig vekt på virkemidler som kan forhindre forringelse av «perishable goods»/ lett bedervelige varer – regler som i særlig grad vil berøre handelen med fersk fisk.

Kapitlet inneholder videre regler om importlandets adgang til å godkjenne anlegg og aktører i eksportørlandet. Norge foretrekker ordninger hvor det eksportørlandets system for matkontroll godkjennes som helhet, men måtte akseptere en viss adgang for importlandet til å inspisere anlegg i eksportørlandet.

En særlig problemstilling knyttet seg til prosedyrer for godkjenning av sertifikater, på bakgrunn av at enkelte norske eksportører av sjømat har rapportert om kompliserte og omfattende byråkratiske prosedyrer for slik godkjenning. Partene ble enige om regler som innebærer at importlandet ikke kan sette spesielle vilkår om legalisering eller autentisering av SPS-sertifikater, eller andre prosedyrer og/eller kostnader knyttet til slike, så lenge sertifikatene er utstedt på engelsk og utformet i tråd med internasjonale standarder. Dette innebærer at Mat-

tilsynets helsesertifikater etter avtalen anses å være autentiske.

SPS-kapitlet med Filippinene er basert på EFTAs nye modellkapittel for SPS som tar utgangspunkt i de konkrete problemene norsk fisk har opplevd på enkelte utenlandske markeder, hvorav enkelte i Asia.

3.9 Opprinnelsesregler og tolladministrativt samarbeid

Artikkel 2.2 og vedlegg I til avtalen, inneholder bestemmelser om opprinnelsesregler, bestemmelser om tollsamarbeid om kontroll av opprinnelsesbevis mv., og bestemmelser om transport av varer mellom avtalepartene.

Avtalens opprinnelsesregler avgrenser de fordelene som frihandelsavtalen gir til bare å gjelde varer som har tilstrekkelig tilknytning til avtalepartene. Opprinnelsesreglene presiserer derfor kravene om lokalt innhold som må være oppfylt for at ferdigvaren skal oppnå status som frihandelsvare (opprinnelsesstatus).

Etter avtalen kan gjelder følgende alternative vilkår for at en vare oppnår opprinnelsesstatus:

- 1) at produktet anses som fremstilt i sin helhet i en av avtalepartene i henhold til vedleggets artikkel 3;
- 2) at produktet tilfredsstiller bestemmelsene om kumulasjon med innsatsmaterialer som er opprinnelsesprodukter fra en annen avtalepart;
- 3) at produktet, i samsvar med bestemmelsen i de spesifikke listereglene nevnt i tillegg 2 til vedlegg I, anses for tilstrekkelig bearbeidet.

Det er også i vedleggets artikkel 5 tatt inn en bestemmelse om hvilke enkle former for bearbeiding, eller foredling utført på ikke-opprinnelsesmaterialer, som ikke er tilstrekkelig til at produktet kan anses som opprinnelsesprodukt.

Bestemmelsene om transport av varer mellom avtalepartene er gjort mer fleksibel enn i tidligere avtaler ved at man i avtalen med Filippinene tillater mellomlagring og oppsplitting av forsendelser i tredjeland så lenge det kan godtgjøres at varene ikke har blitt manipulert med.

I motsetning til det som har vært mest vanlig for EFTAs frihandelsavtaler, inneholder avtalen mellom EFTA-statene og Filippinene ikke bestemmelser om forbud mot bruk av tollrestitusjon. Med tollrestitusjon menes tilbakebetaling av innbetalt toll for tidligere fortollede innsatsmaterialer som er brukt til fremstilling/produksjon av produktene som utføres. Som tollrestitusjon anses også ordninger med tilsvarende virkning, for

eksempel tollfri innførsel av en vare når tollfriheten er betinget av at varen skal gjenutføres. Det vil heller ikke være mulighet for å benytte såkalt «utenlands bearbeiding» ved fremstilling av varer som skal eksporteres som opprinnelsesprodukter under denne avtalen.

Vedlegget inneholder detaljerte bestemmelser om administrativt samarbeid mellom avtalepartenes tollmyndigheter, som blant annet innebærer at det skal etableres et samarbeid mellom nasjonale tollmyndigheter om utferdigelse og kontroll av opprinnelsesbevis.

Avtalen legger til rette for at eksportører som et alternativ til opprinnelsesbevis EUR.1 kan benytte seg av opprinnelseserklæring som opprinnelsesdokumentasjon.

3.10 Handelstiltak

EFTA-landene anvender ikke handelstiltak, og ønsket i avtalen forbud mot å benytte antidumpingtiltak. På grunn av filippinsk lovgivning, samt interne politiske forhold på Filippinene, var det ikke mulig å enes om et slikt forbud. De relevante artiklene i varekapitlet inntar derfor i avtalen WTOs avtaler om henholdsvis subsidier, antidumping og sikkerhetstiltak, men supplerer disse med bestemmelser som inneholder ulike disiplinerende elementer. Resultatet ses på som godt sett med norske øyne.

Det er avtalt at partene unntar hverandre ved innføring av globale sikkerhetstiltak, og at partene har en notifikasjonsplikt med etterfølgende konsultasjoner ved innføring av bilaterale sikkerhetstiltak, samt i forkant av subsidie- og antidumpingundersøkelser. Ved innføring av bilaterale sikkerhetstiltak er det avtalt at tiltaket i særlige tilfeller kan videreføres fra ett til tre års varighet forutsatt kompensasjon.

EFTA fikk gjennomslag for flere disiplinerende regler ved bruk av antidumpingtiltak som går ut over antidumpingavtalen. Dette inkluderer automatisk avvikling av tiltak (*sunset*) etter fem år, krav til ett års pause før en ny antidumpingundersøkelse av samme produkt kan iverksettes (*grace period*), samt at anvendt antidumpingavgift ikke skal være høyere enn hva som er nødvendig for å fjerne den påførte skaden (*lesser duty rule*). Videre inneholder avtalen enkelte tekniske regler som ytterligere disiplinere bruken av antidumping, så som høyere krav til andel av industrien som må støtte et tiltak (*standing*), og hvilke utregninger av dumpingmargin som skal tas i betraktning (forbud mot *zeroing*).

3.11 Tjenester

Reglene om handel med tjenester er nedfelt i avtalens kapittel 6. Både avtalestruktur og bestemmelsene om handel med tjenester er basert på WTOs avtale om handel med tjenester (GATS). Det er i kapitlet inntatt separate vedlegg med regler om henholdsvis finansielle tjenester, telekommunikasjon, midlertidige personbevegelser, maritim transport og energirelaterte tjenester. Som i GATS er forpliktelsene om markedsadgang ført inn i egne lister over spesifikke forpliktelser. Listene følger som vedlegg 11 til avtalen.

Ettersom partenes WTO-forpliktelser ble fastsatt på 1990-tallet, var det en målsetting i forhandlingene å reflektere regelutviklingen i Filippinene frem til i dag. Det ble oppnådd forbedringer på flere områder, samtidig som partene ikke forpliktet seg på områder som anses som sensitive, for Norges del eksempelvis på kultursektoren.

Filippinene har i avtalen bundet en rekke sektorer som ikke er omfattet av deres eksisterende GATS-forpliktelser og de har også gjort forbedringer på sektorer omfattet av GATS, blant annet for midlertidige personbevegelser, forretnings-tjenester, distribusjonstjenester, konstruksjonstjenester, miljøtjenester, bank- og forsikringstjenester, samt maritime transporttjenester.

Forhandlingsresultatet svarte i det vesentlige til de norske forventningene, gitt de lovmessige begrensningene på en rekke sektorer av kommersiell interesse for Norge, eksempelvis for telekommunikasjon der eierskapsbegrensninger for utenlandske investeringer er fastsatt i grunnloven.

Norge prioriterte i forhandlingene å oppnå bedre markedsadgangsvilkår innen telekommunikasjonstjenester, energirelaterte tjenester, sjø- og energiforsikring samt maritim transport. For enkelte sektorer ble det oppnådd flere viktige forbedringer, eksempelvis innen maritim transport, der Norge og Filippinene allerede har betydelig samarbeid. Filippinene har blant annet tatt fulle forpliktelser for internasjonal transport, fjernet eksisterende restriksjoner knyttet til myndighetslast, forpliktet seg fra å avstå fra lastedelingsavtaler og tatt forpliktelser som innebærer at de tillater innenlandsk transport av tomme containere samt feedertjenester. Norge har også sterke eksportinteresser innen energirelaterte tjenester, og avtalen sikrer blant annet muligheten til å levere ingeniørtjenester, testing- og analysetjenester og konsultasjonstjenester.

3.12 Investeringer

Formålet med kapittel 7 om investeringer er å legge til rette for økte investeringer mellom EFTA-statene og Filippinene. Partene viser her til betydningen av å fremme investeringer for å bidra til økonomisk vekst og utvikling, og til at utveksling av informasjon om investeringsmuligheter og investeringsregelverk, samt en investeringsvennlig lovgivning, er eksempler på midler for å oppnå dette.

Konkret forplikter kapitlet partene til å etterstrebe stabile, ikke-diskriminerende og oversiktlige forhold for investorer fra en annen part som foretar eller ønsker å foreta investeringer. Partene skal tillate investeringer fra en annen parts investorer i tråd med nasjonal regulering, og ikke stimulere til investeringer ved å senke standarder knyttet til helse, miljø og sikkerhet.

Senest innen fem år etter avtalens ikrafttredelse skal partene på nytt gjennomgå forhold knyttet til investeringer, inkludert retten for investorer fra en part til å etablere seg på en annen parts territorium. Gjennomgangen skal gjøres i lys av eventuelle forpliktelser en part har gitt en tredjepart i medhold av andre avtaler om handel eller økonomisk integrasjon som er inngått i mellomtiden.

3.13 Beskyttelse av immaterielle rettigheter

Frihandelsavtalens bestemmelser om immaterialrettigheter er nedfelt i avtalens kapittel 8 og reguleres av avtalens vedlegg XVIII og de konvensjoner som det er vist til i vedlegget. Bestemmelsene i artikkel 8 sikrer ikke-diskriminerende vilkår for beskyttelse av immaterialrettigheter. Det er presisert at dette gjelder både nasjonal behandling og bestevilkårsbehandling, med slike unntak som WTO-avtalen om handelsmessige sider ved immaterialrettigheter (TRIPS) åpner for. Bestemmelsene i avtalens vedlegg XVIII fastsetter det nærmere innholdet i beskyttelsen av de forskjellige kategoriene av immaterialrettigheter.

Forhandlingene om immaterialrettigheter skal sikre effektivt vern av norske aktørers immaterielle rettigheter. Samtidig ble det klart at man i forhandlingene med Filippinene ikke ville oppnå et vern som går særlig utover minimumsnivået i TRIPS-avtalen. Når det gjelder patenter, innebærer forhandlingsresultatet at import likestilles med lokal fremstilling som utnyttelse av patent. Bestemmelsen om patenter i vedlegget artikkel 6 bygger Den europeiske patentkonvensjonen (EPC). Avtalen har ingen bestemmelser om supplerende beskyttelsessertifikater for legemidler

og plantefarmasøytiske produkter (SPC). Når det gjelder beskyttelse av fortrolig informasjon (test-data) i søknader om markedsføringstillatelse for legemidler og plantevernmidler, inneholder vedlegget i artikkel 8 en bestemmelse tilpasset filippinsk rett, som beskytter informasjonen mot «unfair commercial use», uten å angi noen konkret varighet for vernet. Da Filippinene ikke er UPOV-medlem, er det inntatt en egen bestemmelse i vedlegget artikkel 7 om beskyttelse av plantesorter, som bygger på filippinsk rett.

Filippinene krevde at vedlegget om immaterialrett skulle inneholde bestemmelser om forholdet til konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) og urfolks og lokalsamfunns tradisjonelle kunnskap. Norges holdning er at slike ønsker skal støttes så langt de ligger innenfor rammen av gjeldende norsk rett. Det ble forhandlet frem en bestemmelse i vedlegget artikkel 10, som anerkjenner viktigheten av biologisk mangfold og verdien av urfolk og lokalsamfunns tradisjonelle kunnskap. Videre oppstilles krav om at det i patentsøknader skal gis opplysninger om kilden eller opprinnelsen for genetisk materiale og tradisjonell kunnskap knyttet til slikt materiale. Det kan også kreves informasjon om hvorvidt eventuelle krav til samtykke er oppfylt. På grunn av ulike regulering av dette i EFTA-statene, er det tatt inn forbehold om forholdet til nasjonal lov i bestemmelsen om opplysningsplikt. I norsk rett finnes slike bestemmelser i patentloven § 8 b. Bestemmelsen i vedlegget gir også en henvisning til forpliktelsene etter Nagoyaprotokollen om tilgang til genetisk materiale og tradisjonell kunnskap knyttet til slikt materiale, herunder om krav til samtykke og avtaler om deling av utbytte.

Like viktig som et godt materielt vern for immaterielle rettigheter er å sikre effektiv håndheving av rettighetene. Avtalen inneholder derfor flere bestemmelser om håndheving, blant annet bestemmelser i artikkel 13 om grensekontroll for å holde tilbake varer fra import eller eksport der varen er en piratkopi eller varemerkeforfalskning. I vedlegget artikkel 19 er det inntatt en egen bestemmelse om utvidet samarbeid mellom partene på immaterialrettsområdet.

Det ble i avtalens artikkel 8 tatt inn en særskilt bestemmelse for det tilfelle at Filippinene inngår fremtidige handelsavtaler med bestemmelser om immaterialrettigheter med et høyere beskyttelsesnivå enn det som ble oppnådd i avtalen. Bestemmelsen sikrer at det skal gis melding om slike avtaler, bestevilkårsbehandling og mulighet for reforhandling av avtalen med sikte på å inkludere tilsvarende bestemmelser.

3.14 Offentlige anskaffelser

Forhandlingene om offentlige anskaffelser var krevende. Offentlige anskaffelser er et svært sensitivt område for Filippinene, og det var ikke mulig å komme til enighet om å inkludere et kapittel på offentlige anskaffelser med gjensidig markedsadgang som var EFTAs mål. Partene ble isteden enige om å fremme gjensidig forståelse av hverandres anskaffelsesregler med det formål å liberalisere sine markeder for offentlige anskaffelser i fremtiden. Partene skal derfor blant annet svare på spørsmål og gi opplysninger om hverandres anskaffessystemer, og gjøre tilgjengelig relevante lover, forskrifter, rettsavgjørelser m.m. Videre skal Den blandete komité gjennomgå kapitlet på offentlige anskaffelser for å vurdere mulighetene for å utvikle partenes forpliktelser innen tre år etter at avtalen trådte i kraft.

For å sikre at leverandører fra EFTA i fremtiden får like god markedsadgang til offentlige anskaffelser på Filippinene som leverandører fra andre nasjoner foreslo EFTA også en bestemmelse om reforhandlinger som ble akseptert av Filippinene. Denne bestemmelsen pålegger partene å straks notifikere de øvrige partene, dersom de tilbyr en tredjepart bedre markedsadgang på offentlige anskaffelser. På forespørsel fra en av de andre partene skal det da påbegynnes forhandlinger med sikte på tilsvarende forbedringer i avtalen mellom EFTA og Filippinene.

Frihandelsavtalens bestemmelser om offentlige anskaffelser er inntatt i kapittel 9.

3.15 Konkurransen

Frihandelsavtalens bestemmelser om konkurranse er nedfelt i avtalens kapittel 10. I tråd med vanlig EFTA-modell inneholder kapitlet beskrivelse av hva slags adferd som regnes for å være konkurransebegrensende, i tillegg til samarbeids- og konsultasjonsmekanismer. Filippinene aksepterte ikke sanksjonsmekanismene i EFTAs opprinnelige forslag, men godtok forslaget om at partene kunne kreve konsultasjoner i Den blandede komité. Etter forslag fra Filippinene er kapitlet ikke gjort gjenstand for avtalens generelle bestemmelser om voldgift.

3.16 Tvisteløsning

Avtalen inneholder bestemmelser om løsning av tvister om partenes rettigheter og forpliktelser etter avtalen. Etter at tvistepartene har avholdt konsultasjoner er det åpnet for adgang til voldgift.

Dersom den tapende part ikke gjennomfører voldgiftspaneletts avgjørelse innen en nærmere angitt tidsfrist, er det gitt adgang til mottiltak.

3.17 Handel og bærekraftig utvikling

Kapittel 11 omhandler handel og bærekraftig utvikling bidrar til en bevisstgjøring og aksept av at handel skal foregå på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling.

I tråd med modellkapittelet, inneholder kapitlet blant annet bestemmelser om bærekraftig forvaltning av skog, håndheving av miljø- og arbeidstakerlovgivning og internasjonale arbeidsstandarder og -avtaler. Videre bekrefter partene sine forpliktelser under miljøavtaler og i ILOs erklæringer og kjernekonvensjoner. Kapitlet inneholder informasjon om kontaktpunkter og har en egen konsultasjonsmekanisme. Det gis også anledning til at relevante spørsmål som ikke blir løst gjennom disse prosedyrene, kan tas videre til konsultasjoner og megling under avtalens ordinære tvisteløsningsmekanisme. I likhet med EFTAs modellkapittel, er kapitlet ikke underlagt voldgift.

4 Nærmere om de enkelte bestemmelsene i avtalen

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Filippinene består av 14 kapitler og 18 vedlegg (I – XVIII). Vedleggene utgjør en integrert del av frihandelsavtalen.

4.1 Innledende bestemmelser

Avtalens *fortale* redegjør for hvem som er partene i avtalen og de forhold partene legger vekt på i gjennomføringen av frihandelsavtalen. EFTA-statene og Filippinene ønsker å styrke båndene seg imellom ved å etablere tette og varige forbindelser mellom partene. Videre stadfester partene sin hensikt om å fremme og ytterligere styrke det multilaterale handelssystemet ved å bygge på sine rettigheter og forpliktelser under avtaleverket i Verdens handelsorganisasjon (WTO). Fortalen vektlegger betydningen av demokrati, rettsstat, menneskerettigheter, bærekraftig utvikling (herunder miljø og arbeidstakerrettigheter), bedrifters samfunnsansvar, åpenhet, god offentlig styring og arbeid mot korrupsjon. Både når det gjelder arbeidstakerrettigheter, menneskerettigheter og bedrifters samfunnsansvar vises det til partenes internasjonale forpliktelser på disse områdene.

Artikkel 1.1 fastslår at partene til frihandelsavtalen oppretter et frihandelsområde.

Artikkel 1.2 fastslår formålene med frihandelsavtalen. Disse er å oppnå liberalisering av handel med varer og tjenester, øke investeringsmulighetene, forhindre og redusere handelsbarrierer, fremme konkurranse, oppnå videre gjensidig liberalisering av markedet for offentlige anskaffelser, sikre tilstrekkelig og effektiv beskyttelse av immaterielle rettigheter i tråd med internasjonale standarder, utvikle internasjonal handel i tråd med målet om bærekraftig utvikling og bidra til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen.

Artikkel 1.3 fastslår avtalens geografiske virkeområde. Avtalen omfatter ikke Svalbard, med unntak for handel med varer.

Artikkel 1.4 fastslår at avtalen gjelder handel og økonomiske forhold mellom Filippinene og de enkelte EFTA-statene, men ikke handelsrelasjonene mellom de enkelte EFTA-statene. Artikkelen fastslår videre at Sveits skal representere Liechtenstein i saker som er omfattet av traktaten av 29. mars 1923, som etablerer en tollunion mellom disse to statene.

Artikkel 1.5 bekrefter partenes rettigheter og forpliktelser under WTO-avtalen og øvrige avtaler forhandlet under WTO, og andre internasjonale avtaler som partene er part i. Dersom en av partene mener at opprettholdelsen eller opprettelsen av en tollunion, frihandelsområde, grensehandelsordning eller annen preferensiell avtale endrer handelsregimet som følger av frihandelsavtalen, kan denne parten be om konsultasjoner.

Artikkel 1.6 fastslår partenes plikt til å iverksette nødvendige tiltak for å oppfylle avtalens forpliktelser.

Artikkel 1.7 fastslår partenes plikt til å sikre at sine respektive sentrale, regionale og lokale myndigheter, samt ikke-statlige organer i utøvelsen av delegert offentlig myndighet, overholder avtalens forpliktelser.

Artikkel 1.8 omhandler åpenhet, og viser til at partene skal kunngjøre, eller gjøre offentlig tilgjengelig på annen måte, lover, forskrifter, rettsavgjørelser, forvaltningsvedtak med generell anvendelse og partenes internasjonale avtaler som kan påvirke anvendelsen av denne avtalen. Partene forplikter seg også til omgående å besvare spørsmål og ved forespørsel utlevere informasjon vedrørende forannevnte, med forbehold om fortrolig informasjon.

4.2 Handel med industrivarer inkludert fisk

Artikkel 2.1 viser til at kapitlet dekker handel med industrivarer inkludert fisk, som beskrevet i vedlegg II.

Artikkel 2.2 viser til at bestemmelser om opprinnelsesregler reguleres i vedlegg I.

Artikkel 2.3 omhandler eliminering av toll på import. Når avtalen trer i kraft skal EFTA-statene eliminere all toll for filippinske opprinnelsesvarer. Filippinene skal eliminere all toll for opprinnelsesvarer fra EFTA, med unntak av de produkter som er listet i vedlegg III. Videre skal ingen av partene kunne introdusere ny toll overfor hverandre.

Artikkel 2.4 omhandler eliminering av toll på eksport. Når avtalen trer i kraft skal partene eliminere toll på eksport av alle varer, med unntak av de som er listet i vedlegg IV. Videre skal partene ikke introdusere ny toll på eksport overfor hverandre.

Artikkel 2.5 fastslår at artikkel VII i GATT 1994 (beregning av tollverdi) og første del av avtalen om gjennomføring av artikkel VII i GATT 1994 innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.6 fastslår at artikkel XI i GATT 1994 (kvantitative restriksjoner) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer. Dersom en part iverksetter kvantitative handelsrestriksjoner i tråd med artikkel XI:2 i GATT 1994, skal det minst inngripende tiltaket velges og all relevant informasjon gjøres tilgjengelig for Den blandede komité under avtalen. Tiltak som iverksettes i medhold av artikkel XI:2 i GATT 1994 skal avskaffes etter maksimalt tre år.

Artikkel 2.7 fastslår at WTO-avtalen om importlisensiering innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer. Dersom en part benytter eller innfører ikke-automatiske importlisensprosedyrer, skal disse gjennomføres i overensstemmelse med avtalen og parten plikter å opplyse om formålet med prosedyrene.

Artikkel 2.8 viser til vedlegg V som inneholder bestemmelser om handel med fisk og andre marine produkter mellom partene, herunder administrasjon av importlisensieringsprosedyrer og notifikasjons- og konsultasjonsmekanismer.

Artikkel 2.9 fastslår at artikkel VIII i GATT 1994 (gebyrer og formaliteter) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.10 fastslår at artikkel III i GATT 1994 (intern beskatning) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.11 fastslår at partene, med formål om å legge til rette for handel, skal forenkle prosedyrene for håndtering av varer og tjenester så langt det er mulig, og oppfordre til multilateralt samarbeid om handelsfasilitering, både under avtalen og ellers. Artikkelen viser ellers til ytterligere regler om handelsfasilitering i avtalens vedlegg VI.

Artikkel 2.12 fastslår at partenes rettigheter og forpliktelser relatert til subsidier og utjevningstiltak skal reguleres av artikkel VI og XVI i GATT 1994 og av WTO-avtalen om subsidier og utjevningstiltak.

Før en part iverksetter undersøkelser for å fastslå eksistensen, graden og effekten av påståtte subsidier i Filippinene eller i en EFTA-stat, skal den parten som vurderer iverksettelse av en undersøkelse, skriftlig underrette den parten som kan bli gjenstand for undersøkelse, samt sette av 60 dager for å kunne avholde konsultasjoner med sikte på å finne en omforent løsning. Dersom en part ber om det, skal konsultasjoner finne sted i Den blandede komité innen 20 dager etter at underrettelsen er mottatt.

Artikkel 2.13 fastslår at rettigheter og forpliktelser knyttet til antidumping skal reguleres av artikkel VI i GATT 1994 og WTO-avtalen om antidumping, med de begrensninger som følger av artikkelens øvrige bestemmelser. Disse begrensningene innebærer notifikationsplikt ved igangsetting av undersøkelse, forhåndskonsultasjoner innenfor en 60 dagers periode, forbud mot å innføre et nytt tiltak mot samme stat og vare før det er gått ett år, automatisk opphør av tiltak etter fem år, økt krav til støtte i næringen for tiltak, og plikt til å anvende kun den antidumpingavgift som er nødvendig for å hindre skade. Partene skal tilstrebe å ikke innføre antidumpingtiltak mot hverandre. Fem år etter avtalens ikrafttredelse skal Den blandede komité vurdere hvorvidt artikkelens innhold fortsatt er nødvendig.

Artikkel 2.14 stadfester at globale beskyttelsestiltak mellom partene skal reguleres av artikkel XIX i GATT 1994 og WTO-avtalen om beskyttelsestiltak. Tiltak skal ikke ramme import av opprinnelsesprodukter fra en EFTA-stat eller Filippinene dersom slike varer ikke forårsaker alvorlig skade eller trussel om dette.

Artikkel 2.15 fastslår at en part kan iverksette bilaterale beskyttelsestiltak hvis partens industri i en overgangsperiode, i utgangspunktet definert som fem år fra avtalens ikrafttredelse, blir eller

kan bli sterkt skadelidende som et resultat av reduserte eller eliminerte tollsatser som følge av avtalen. Slike beskyttelsestiltak kan kun iverksettes på bakgrunn av en undersøkelse gjennomført i tråd med WTO-avtalen om beskyttelsestiltak. Beskyttelsestiltak kan bestå i å øke tollsatsen for det gjeldende produktet. En part som ønsker å iverksette bilaterale beskyttelsestiltak under denne artikkelen må øyeblikkelig underrette de andre partene.

I utgangspunktet kan ikke bilaterale beskyttelsestiltak opprettholdes lenger enn ett år. I unntakstilfeller kan tiltaket forlenges med to år, men da forutsatt kompensasjon av den part som tiltaket rammer. Etter at tiltaket er avsluttet skal tollsatsen være på det nivået den ville ha vært uten tiltaket. Det er ikke anledning til å anvende tiltak mot et produkt som tidligere har vært gjenstand for tiltak. Midlertidige beskyttelsestiltak kan iverksettes i kritiske situasjoner. Ethvert midlertidig beskyttelsestiltak skal avsluttes innen 200 dager. Adgangen til å iverksette bilaterale beskyttelsestiltak skal vurderes etter fem år. Hvis adgangen beholdes, skal den deretter vurderes annethvert år.

Artikkel 2.16 stadfester at artikkel XVII i GATT 1994 (statlige handelsvirksomheter) og avtalen om tolkningen av artikkel XVII i GATT 1994 innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.17 fastslår at artikkel XX i GATT 1994 (generelle unntak) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen.

Artikkel 2.18 fastslår artikkel XXI i GATT 1994 (nasjonal sikkerhet) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.19 fastslår at dersom en part har alvorlige vanskeligheter med betalingsbalansen eller det er umiddelbar fare for at slike vanskeligheter skal oppstå, tillates det at denne under noen forutsetninger og i tråd med vilkårene i GATT 1994 og WTO-overenskomsten om betalingsbalanse-bestemmelsene i GATT 1994, iverksetter begrensende tiltak med hensyn til kapitalflyt. Parten som dette gjelder, skal informere de andre partene om dette umiddelbart.

Artikkel 2.20 fastslår at dersom en part får uforutsette vanskeligheter knyttet til gjennomføring av tollreduksjoner under avtalen, kan denne parten etter avtale med øvrige berørte parter redusere eller trekke tilbake tollreduksjonsforpliktelser. I forhandlingene om en slik avtale om modifiserte tollreduksjonsforpliktelser skal den part som ønsker å modifisere sine tollreduksjonsforpliktelser tilby berørte parter tollreduksjoner

for andre produkter som er ikke mindre fordelaktige for disse.

Artikkel 2.21 fastslår at partene kan be om konsultasjoner om alle spørsmål under kapitlet, og at partene skal besvare slike forespørsler og etterstrebe å finne løsninger som er tilfredsstillende for alle parter.

Artikkel 2.22 fastslår at partene skal utveksle kontaktpersoner for varekapitlet for å tilrettelegge for kommunikasjon og utveksling av informasjon.

Artikkel 2.23 fastslår at det opprettes en underkomité for handel med varer, med et mandat som følger av vedlegg VII.

Artikkel 2.24 fastslår at partene innen fem år skal møtes i Den blandede komité for å vurdere raskere tollnedtrapping enn hva avtaleteksten legger opp til. En part kan ensidig akselerere egen tollnedtrapping, og skal da informere om dette i forkant.

4.3 Handel med landbruksprodukter

Artikkel 3.1 stadfester at kapitlet omhandler handel med landbruksprodukter og viser til at produktdekningen tilsvarende alle produkter som ikke er listet i vedlegg II.

Artikkel 3.2 viser til at partenes tollkonsesjoner overfor hverandre for landbruksprodukter er beskrevet i vedlegg VIII, IX og X.

Artikkel 3.3 stadfester at en part ikke kan benytte seg av eksportsubsidier for landbruksprodukter dersom en benytter den tollnedsettelse som er blitt innrømmet under avtalen.

Artikkel 3.4 stadfester at artiklene fra avtalens kapittel 2 om opprinnelsesregler, eksportavgifter, beregning av tollverdi, kvantitative restriksjoner, importlisensiering, gebyrer og formaliteter, intern beskatning, handelsfasiliteter, antidumping, globale beskyttelsestiltak, bilaterale beskyttelsestiltak, statlige handelsvirksomheter, generelle unntak, sikkerhetsunntak, betalingsbalanse, modifisering av tollreduksjoner, konsultasjoner og underkomité for varer gjøres gjeldende for kapitlet.

Artikkelen slår videre fast at partenes rettigheter og plikter mht. subsidier og utjevningstiltak reguleres av relevante WTO-avtaler.

Når det gjelder artikkelen om opprinnelsesregler, skal det for landbruksprodukter kun tillates bilateral kumulasjon mellom EFTA-statene og Filippinene.

Artikkel 3.5 inneholder en klausul hvor partene påtar seg, innenfor deres respektive landbrukspolitik, å søke å oppnå ytterligere fremtidige tollreduksjoner for handelen med landbruksprodukter.

4.4 Veterinære og plantesanitære tiltak

Artikkel 4.1 fastslår at formålet med kapitlet er å styrke samarbeidet på området veterinære og plantesanitære tiltak (SPS) ved å legge til rette for problemløsning gjennom utveksling av informasjon og økt gjensidig forståelse av hverandres SPS-regelverk.

Artikkel 4.2 fastslår at kapitlet gjelder SPS-tiltak som berører handelen mellom partene.

Artikkel 4.3 fastslår at når ikke annet fremgår gjelder WTOs SPS-avtale, som innlemmes i og gjøres til en del av denne avtalen, med de nødvendige endringer.

Artikkel 4.4 angir definisjoner for en rekke relevante ord og begreper.

Artikkel 4.5 fastslår at partenes inspeksjon av hverandres SPS-kontrollsystemer skal skje på grunnlag av internasjonale standarder, og primært ved kontroll av partens SPS-kontrollregime. Resultatet av inspeksjonen skal fremlegges i en rapport senest 60 dager etter inspeksjonen. Kommentarer fra den inspiserte part til resultatet motatt innen 45 etterfølgende dager, skal inkluderes i rapporten.

Artikkel 4.6 fastslår at partene skal minimere antall SPS-sertifikater. Ved krav til SPS-sertifikater skal disse følge internasjonale standarder, anses autentiske, og ikke ledsages av kostnader. Artikkelen angir nærmere vilkår for innføring og endring av SPS-sertifikatkrav.

Artikkel 4.7 fastslår at partene skal styrke samarbeidet på SPS gjennom bestemte typer institusjonelt samarbeid, plikt til å utveksle bestemte typer informasjon, bl.a. ved innføring av nye SPS-tiltak.

Artikkel 4.8 fastslår at varer som oppfyller en parts relevante SPS-krav fritt kan forflyttes på denne partens territorium.

Artikkel 4.9 fastslår at partenes kontroll av varer importert fra en part skal være effektiv, ikke-diskriminerende risiko-basert. Artikkelen fastslår videre hvilke krav som stilles til personell som gjennomfører importkontrollen, til hvordan kontrollerte varer håndteres, og til hvordan eksportlandet skal orienteres dersom varer holdes tilbake. Ved tilbakeholdelse av varer skal eksportlandet straks orienteres skriftlig om grunnlaget for tilbakeholdelsen, inkludert det vitenskapelige grunnlaget, og det skal gis mulighet for å anke avgjørelsen.

Artikkel 4.10 fastslår partenes plikt til å konsultere om SPS-tiltak innført av en part som en annen part mener innvirker på handelen mellom partene. Konsultasjonene skal gjennomføres

innen 30 dager og tidligere hvis varens holdbarhet tilsier det.

Artikkel 4.11 fastslår at partene senest innen to år etter avtalens ikrafttredelse, og deretter når en part ber om det, skal gjennomgå kapitlet om SPS med sikte på å utvide de bedre vilkår som en part har gitt en tredjepart, til partene til avtalen.

Artikkel 4.12 fastslår at partene skal utveksle kontaktpunkter for å legge til rette for kommunikasjon om SPS-relaterte spørsmål.

4.5 Tekniske handelshindre

Artikkel 5.1 fastslår at formålet med kapitlet er å legge til rette for varehandel mellom partene gjennom å utveksle informasjon om tekniske reguleringer, standarder, og systemer for produktgodkjenning. Artikkelen fastslår videre at formålet med kapitlet er å fjerne og redusere tekniske handelshindre og å oppfordre til forenkling og god reguleringspraksis, samt å løse handelsproblemer mellom partene.

Artikkel 5.2 fastslår at kapitlet gjelder forberedelse, vedtak og anvendelse av standarder, tekniske reguleringer og godkjenningsprosedyrer som innvirker på handelen mellom partene, unntatt SPS-relaterte krav og krav stilt i forbindelse med offentlige anskaffelser.

Artikkel 5.3 fastslår at når ikke annet fremgår gjelder reglene i WTOs TBT-avtale, som innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige endringer.

Artikkel 5.4 fastslår at standarder avgitt av en rekke navngitte internasjonale standardsettende organisasjoner skal anses relevante ved tolkningen av TBT-avtalens artikkel 2.4.

Artikkel 5.5 fastslår at varer som oppfyller en parts relevante tekniske reguleringer fritt kan forflyttes på denne partens territorium. Artikkelen slår videre fast en parts plikt til straks å varsle den eksporterende part om årsaken dersom varer holdes igjen ved grensen eller fjernes fra markedet.

Artikkel 5.6 fastslår at partene anerkjenner en rekke navngitte mekanismer for aksept av resultatet av hverandres prosedyrer for samsvarsvurdering. Artikkelen fastslår videre partenes plikt til ikke å innføre eller anvende prosedyrer for samsvarsvurdering som skaper unødige handelshindre. Ved krav om positiv forsikring om samsvar, skal partene oppfordre til godkjenning av produsentgitt samsvarserklæring basert på internasjonale standarder.

Artikkel 5.7 fastslår partenes plikt til å samarbeide, blant annet i flere navngitte fora og gjennom utveksling av ulike typer informasjon, for å

øke forståelsen av hverandres systemer og legge til rette for adgang til hverandres markeder.

Artikkel 5.8 fastslår partenes plikt til å konsultere om tiltak innført av en part som en annen part mener innvirker eller vil innvirke på handelen mellom partene. Konsultasjonene skal gjennomføres innen 40 dager etter at skriftlig anmodning om slik konsultasjon er mottatt.

Artikkel 5.9 fastslår at partene senest innen fire år etter avtalens ikrafttredelse, og deretter når en part ber om det, skal gjennomgå kapitlet om TBT med sikte på å utvide de bedre vilkår som en part har gitt en tredjepart, til partene til avtalen. Artikkelen slår videre fast at partene til avtalen kan fremforhandle vedlegg og sideavtaler for å forhindre, eliminere eller redusere unødvendige handelshindre i bestemte sektorer.

Artikkel 5.10 fastslår at partene skal utveksle kontaktpunkter for å legge til rette for kommunikasjon om tekniske reguleringer.

4.6 Handel med tjenester

Artikkel 6.1 fastslår at kapitlet gjelder tiltak innført eller opprettholdt av partene som påvirker handel med tjenester. Artikkelen definerer at parter i dette kapitlet inkluderer sentrale, regionale eller lokale myndigheter og autoriteter, samt organisasjoner som utfører oppgaver på vegne av de forestående. Artikkelen fastslår videre at kapitlet ikke skaper forpliktelser for partene med hensyn til lufttransporttjenester utover hva som følger av avsnitt 3 i vedlegget om lufttransporttjenester til WTOs Generalavtale om handel med tjenester (GATS), samt at definisjoner i avsnitt 6 i GATS-vedlegget innlemmes i og gjøres til en del avtalen.

Artikkelen slår videre fast at artiklene om bestevilkårsbehandling, markedsadgang og nasjonal behandling ikke får virkning for lovgivning som regulerer det offentlige kjøp av tjenester som ikke benyttes i kommersiell virksomhet.

Artikkel 6.2 spesifiserer hvordan visse begreper i GATS skal forstås i avtalen hvor GATS-bestemmelser innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, og definerer også en rekke begreper som er sentrale for forståelsen av kapitlet.

Artikkel 6.3 forplikter partene, med unntak gitt i listen over unntak fra bestevilkårsbehandling (MFN) i vedlegg XII, til å gi hverandres tjenester og tjenestetilbydere minst like gode vilkår, med hensyn til alle tiltak som påvirker tilbudet av tjenester, som gis tilsvarende tjenester og tjenestetilbydere fra stater som ikke er part i avtalen. Dette gjelder ikke vilkår gitt av en part på grunnlag av

andre avtaler som er rapportert under GATS artikkel V (økonomisk integrasjon) eller artikkel V bis (arbeidsmarkedsintegrasjonsavtaler). Men ved inngåelse av en ny slik avtale med en tredje-part, skal den part som har inngått slik ny avtale orientere den annen part, og på oppfordring inngå i forhandlinger om å inkorporere tilsvarende forpliktelser i frihandelsavtalen. Artikkelen fastslår videre at partenes plikter og rettigheter når det gjelder fordeler som gis til naboland, reguleres av avsnitt 3 av artikkel II i GATT 1994, og innlemmes og gjør denne til en del av avtalen.

Artikkel 6.4 fastslår at GATS artikkel XVI (markedsadgang) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen.

Artikkel 6.5 fastslår at GATS artikkel XVII (likebehandling) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen.

Artikkel 6.6 fastslår at GATS artikkel XVIII (tilleggsforpliktelser) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen.

Artikkel 6.7 fastslår at myndighetstiltak som påvirker handel med tjenester i sektorer hvor det etter avtalen er gitt forpliktelser, skal forvaltes på en rimelig, objektiv og upartisk måte. Artikkelen pålegger partene at kvalifikasjonskrav og -prosedyrer, tekniske standarder og lisenskrav skal være basert på objektive og transparente kriterier.

Artikkel 6.8 forplikter parter som gjennom avtale eller på eget initiativ innrømmer godkjenning av utdanning, krav eller kvalifikasjoner med stater som ikke er part i avtalen, å gi partene til frihandelsavtalen anledning til å forhandle tilsvarende ordninger. Enhver slik avtale eller godkjenning skal være i samsvar med WTO-avtalen, derunder GATS artikkel VII avsnitt 3.

Artikkel 6.9 gjelder tiltak for personer som er en av partenes tjenestetilbydere og personer som er ansatt hos en tjenestetilbyder for å kunne tilby tjenesten. Artikkelen slår fast at personer som er omfattet av spesifikke forpliktelser skal gis adgang til å tilby tjenester i henhold til disse forpliktelsene. Artikkelen slår videre fast at kapitlet ikke gjelder tiltak angående personers adgang til å søke arbeid eller statsborgerskap, bosetting eller oppholdstillatelse på permanent basis.

Artikkel 6.10 fastslår at avsnitt 1 og 2 av GATS artikkel III samt GATS artikkel III bis (åpenhet) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen. Dette innebærer at partene pålegges å publisere alle relevante generelle tiltak som angår eller påvirker kapitlets virkemåte, inkludert internasjonale avtaler som angår eller påvirker handel med tjenester.

Artikkel 6.11 fastslår at partenes avsnitt 1, 2 og 5 i artikkel VIII i GATS (monopoler og eksklusive

tjenestetilbydere) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen.

Artikkel 6.12 fastslår at artikkel IX i GATS (forretningsskikk) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen.

Artikkel 6.13 fastslår at artikkel XI (om overføringer og betalinger) i GATS innlemmes i og gjøres til en del av avtalen.

Artikkel 6.14 pålegger partene å etterstrebe å unngå innføring av restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen. Artikkelen fastslår at GATS artikkel XII (restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen. Øvrige parter skal notifiseres ved enhver restriksjon innført i medhold av avtalen.

Artikkel 6.15 fastslår at GATS artikkel XIV og avsnitt 1 av GATS artikkel XIV bis (unntak) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen. Dette innebærer generelle unntak fra avtalens bestemmelser under henvisning til blant annet beskyttelse av offentlig moral og menneskers, dyrs og planters liv og helse samt sikkerhetstiltak.

Artikkel 6.16 fastslår at hver parts spesifikke forpliktelser etter artikkel 6.4 (markedsadgang), 6.5 (likebehandling) og 6.6 (tilleggsforpliktelser) fremgår av vedlegg XI (bindingslister).

Artikkel 6.17 fastslår at partene på en parts skriftlige forespørsel innen tre måneder skal holde konsultasjoner for å vurdere endring eller tilbaketrekking av en spesifikk forpliktelse i samme parts bindingsliste med sikte på å oppnå et generelt nivå på forpliktelsene som er minst like godt som det var før konsultasjonene. Artikkelen fastslår videre at artikkel 12.1 (Den blandede komité) og 14.2 (endringer) får anvendelse på endring av bindingslister, og at slike endringer kan gjennomføres først etter at avtalen har vært i kraft i minimum tre år.

Artikkel 6.18 forplikter partene til jevnlig å gjennomgå sine bindingslister og lister over unntak fra bestevilkårsbehandling med sikte på å eliminere diskriminering i handel med tjenester mellom partene.

Artikkel 6.19 fastslår at vedleggene XI (bindingslister), XII (unntak fra bestevilkårsbehandling), XIII (finansielle tjenester), XIV (telekommunikasjonstjenester), XV (midlertidige personbevegelser), XVI (maritime transporttjenester og relaterte tjenester) og XVII (energirelaterte tjenester) utgjør en integrert del av dette kapitlet.

4.7 Investeringer

Artikkel 7.1 fastslår at partene plikter å etterstrebe stabile, ikke-diskriminerende og over-

siktlige forhold for investorer fra en annen part som foretar eller ønsker å foreta investeringer. Partene skal tillate investeringer fra en annen parts investorer i tråd med nasjonal regulering, og ikke stimulere til investeringer ved å senke standarder knyttet til helse, miljø og sikkerhet.

Artikkel 7.2 fastslår at partene anerkjenner betydningen av å fremme investeringer for å bidra til økonomisk vekst og utvikling, og at utveksling av informasjon om investeringsmuligheter og investeringsregelverk, samt en investeringsvennlig lovgivning, er eksempler på midler for å oppnå dette.

Artikkel 7.3 fastslår at partene senest innen fem år etter avtalens ikrafttredelse skal gjennomgå forhold knyttet til investeringer, inkludert retten for investorer fra en part til å etablere seg på en annen parts territorium. Gjennomgangen skal gjøres i lys av eventuelle forpliktelser en part har gitt en tredjepart i medhold av andre avtaler om handel eller økonomisk integrasjon som er inngått i mellomtiden.

4.8 Vern av immaterielle rettigheter

Artikkel 8 forplikter partene til effektiv og ikke-diskriminerende beskyttelse og håndheving av immaterielle rettigheter i samsvar med artikkelen selv, vedlegg XVIII og de konvensjoner som det er vist til i vedlegget. Bestemmelsene i vedlegg XVIII fastsetter det nærmere innholdet i beskyttelsen av de forskjellige kategoriene av immaterielle rettigheter. Det er presisert at dette gjelder både nasjonal behandling og bestevilkårsbehandling, med slike unntak som WTO-avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter (TRIPS) åpner for. Avtalen innebærer forpliktelser ut over TRIPS.

Artikkelen slår videre fast at dersom en part inngår en handelsavtale med en tredjepart som inneholder regler om vern av immaterielle rettigheter, skal de øvrige partene notiseres om dette. På oppfordring fra en part skal det forhandles om en revisjon av forpliktelsen knyttet til vern av immaterielle rettigheter slik at forpliktelsesnivået etter denne avtalen ikke blir dårligere enn etter den andre avtalen.

4.9 Offentlige anskaffelser

Artikkel 9.1 fastslår at partene skal arbeide for å liberalisere sine markeder for offentlige anskaffelser, basert på ikke-diskriminering og gjensidighet. Partene skal kunngjøre, eller gjøre offentlig tilgjengelig på annen måte lovverk, forskrifter,

rettsavgjørelser, forvaltningsvedtak med generell anvendelse og partenes internasjonale avtaler som kan påvirke markeder for offentlige anskaffelser. Forespørsler fra en part med konkrete spørsmål eller ønske om informasjon skal besvares med en gang.

Artikkel 9.2 slår fast at dersom en part, etter at denne avtalen trer i kraft, tilbyr en tredjepart bedre adgang til markedet for offentlige anskaffelser enn under denne avtalen, skal øvrige parter til avtalen straks notiseres, og det skal forhandles med sikte på tilsvarende forbedringer, på gjensidig basis.

Artikkel 9.3 fastslår partenes plikt til i Den blandede komité, og innen tre år fra avtalens ikrafttredelse, å vurdere dette kapitlet og undersøke mulighetene for å forpliktelser knyttet til offentlige anskaffelser.

4.10 Konkurransen

Artikkel 10.1 definerer konkurransebegrensende adferd i strid med denne avtale som (a) avtaler mellom foretak, alle beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak og alle former for samordnet praksis mellom foretak som har som formål eller virkning å hindre, innskrenke eller redusere konkurransen og (b) utilbørlig utnyttelse av dominerende stilling som forhindrer eller begrenser konkurranse. Med foretak regnes også offentlige virksomheter og foretak som av staten er gitt særlige eller eksklusive rettigheter, med mindre konkurranse forhindrer deres utførelse av offentlige oppgaver som de er tillagt i lov eller forskrift.

Artikkel 10.2 fastslår at partenes nasjonale konkurransemyndigheter, innenfor de grenser som følger av nasjonal rett, skal samarbeide om å hindre konkurransebegrensende adferd i strid med avtalen, med mål om å bringe slik adferd eller de uheldige virkningene denne har for handelen mellom partene til opphør. Partene oppfordres til å utveksle informasjon om håndheving av konkurransereglene som kan ha en effekt på den andre partens interesser.

Artikkel 10.3 fastslår at en part kan be om konsultasjoner i Den blandede komité for å ta opp saker som faller under dette kapitlet.

Artikkel 10.4 unntar dette kapitlet fra avtalens tvisteløsningsmekanisme.

4.11 Handel og bærekraftig utvikling

Artikkel 11.1 stadfester kapitlets kontekst og formål. Artikkelen viser til sentrale, internasjonale erklæringer med generelle prinsipper for miljø,

sosiale rettigheter og arbeidstakerrettigheter. Den bekrefter videre sammenhengen mellom økonomisk utvikling, sosial utvikling og miljøvern. Artikkelen forplikter partene til å fremme internasjonal handel på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling, uten at dette benyttes for proteksjonistiske formål.

Artikkel 11.2 fastslår at kapitlet gjelder for tiltak avtalepartene opprettholder eller innfører som berører handels- og investeringsaspekter av miljø- og arbeidslivsspørsmål. Referansen til arbeid i kapitlet inkluderer temaer berørt i Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) sin agenda for anstendig arbeid.

Artikkel 11.3 viser til partenes rett til å fastsette sitt beskyttelsesnivå for miljø og arbeidsliv i tråd med egen lovgivning. Videre bindes partene til å søke å sikre at deres lovgivning, politikk og praksis bidrar til og oppmuntrer til et høyt beskyttelsesnivå i overensstemmelse med standarder, prinsipper og avtaler referert til i artikkel 11.5 og 11.6, og til å etterstrebe et ytterligere forbedret beskyttelsesnivå for miljø og arbeidsstandarder. Partene anerkjenner også viktigheten av å legge vitenskapelig informasjon og relevante internasjonale standarder og retningslinjer til grunn for sitt arbeid med miljø og arbeidstakerrettigheter som innvirker på handel og investeringer dem imellom.

Artikkel 11.4 forplikter partene til å håndheve sin lovgivning innen miljø og arbeidsliv og til ikke å redusere nivået på sin miljø- og arbeidstakerbeskyttelse med det formål å oppmuntre til handel eller investeringer fra en annen part eller for å oppnå konkurransefortrinn for produsenter som opererer i partenes territorium; eller unnlate å anvende eller å gi unntak fra relevant lovgivning for å oppnå samme effekt.

Artikkel 11.5 stadfester at partene bekrefter sin forpliktelse til effektivt å gjennomføre og etterleve multilaterale avtaler og konvensjoner om arbeidsstandarder og arbeidstakerrettigheter som følger av ILO-medlemskap. Artikkelen stadfester at brudd med grunnleggende prinsipper og rettigheter for arbeidsliv ikke skal brukes som legitime komparative fortrinn.

Artikkel 11.6 stadfester at partene bekrefter sin forpliktelse til effektivt å gjennomføre og etterleve multilaterale miljøavtaler og konvensjoner som de er part i, samt sin etterlevelse av prinsipper som det refereres til i artikkel 11.1.

Artikkel 11.7 fastslår at partene vil etterstrebe å legge til rette for investeringer og fremme handel med varer og tjenester som bidrar til bærekraftig utvikling. Artikkelen fastslår videre partenes enighet om å utveksle synspunkter og vur-

dere samarbeid på området, herunder oppfordre til samarbeid mellom foretak.

Artikkel 11.8 fastslår at partene skal fremme bærekraftig forvaltning av skogressurser for å bidra til å redusere klimagassutslipp som er resultat av avskoging og skogforringelse. Artikkelen peker på at slike utslipp kan være forårsaket av aktiviteter også utenfor skogsektoren. Partene skal samarbeide i relevante internasjonale fora og eventuelt eksisterende bilateralt samarbeid for å bedre skoglovgivning og håndheving, samt fremme handel med lovlige og bærekraftige skogbaserte produkter, jordbruksprodukter og produkter fra gruvevirksomhet.

Artikkel 11.9 fastslår at partene skal etterstrebe å styrke samarbeid hva gjelder handel og bærekraftig utvikling i relevante internasjonale fora der de deltar.

Artikkel 11.10 fastslår at partene skal opprette kontaktpunkter og at partene gjennom disse kontaktpunktene kan be om konsultasjoner i Den blandede komité om spørsmål knyttet til dette kapitlet. Artikkelen fastslår videre at bestemmelsen om tvisteløsning ikke gjøres gjeldende for dette kapitlet.

Artikkel 11.11 fastslår at partene gjennom Den blandede komité jevnlig skal gjennomgå fremdrift i oppnåelsen av målsettingene i kapitlet og vurdere relevant internasjonal utvikling for å identifisere områder der ytterligere tiltak kan fremme kapitlets målsettinger.

4.12 Institusjonelle bestemmelser

Artikkel 12 etablerer Den blandede komité, bestående av representanter fra alle partene. Den blandede komité har til oppgave å administrere og overvåke gjennomføringen av avtalen. Komiteen kan beslutte å opprette de underkomiteer og arbeidsgrupper den anser som nødvendige for å bistå med å gjennomføre de pålagte oppgaver. Den kan vedta endringer som nærmere angitt i avtalen. Beslutninger fattes ved konsensus. Komiteen bestemmer sine egne prosedyreregler. Komiteen skal møtes ved behov, men normalt hvert annet år. Komiteen kan også møtes ekstraordinært når en avtalepart ber om det.

4.13 Tvisteløsning

Artikkel 13.1 fastslår at formålet med kapitlet er å sørge for en effektiv og åpen mekanisme for å unngå og å løse tvister som oppstår under avtalen.

Artikkel 13.2 fastslår at dette kapitlet skal gjelde for løsning av alle tvister mellom partene

om tolkningen og anvendelsen av avtalen. Artikkelen fastslår videre at i tvister som oppstår både under denne avtalen og WTO-avtalen, og som gjelder samme sak, skal tvisteløsning under WTO-avtalen vurderes. Dog kan klager velge hvilket forum tvisten skal løses i. Samme sak kan ikke bringes inn for tvisteløsning i begge fora.

Artikkel 13.3 fastslår at partene ved enighet kan benytte vennskapelig mellomkomst, forlik og megling. Disse prosedyrene skal være konfidensielle, og skal ikke ha konsekvenser for partenes rettigheter under videre tvisteløsningsprosedyrer.

Artikkel 13.4 etablerer prosedyrer for konsultasjoner mellom partene. Artikkelen fastslår at partene gjennom samarbeid og konsultasjoner skal gjøre alt de kan for å nå frem til en gjensidig tilfredsstillende løsning på spørsmål som oppstår. En part kan anmode om konsultasjoner om enhver sak den anser for å være uforenlig med avtalen. Konsultasjonsanmodningen skal være skriftlig og angi bakgrunnen for denne, inkludert en identifikasjon av tiltaket det gjelder. De øvrige partene skal motta en skriftlig notifikasjon.

Konsultasjoner skal avholdes i Den blandede komité med mindre partene blir enige om det motsatte. Konsultasjonene skal begynne innen 30 dager fra konsultasjonsanmodningen blir mottatt, men for hastesaker settes en kortere frist på 15 dager. Partene har plikt til å fremlegge tilstrekkelig informasjon for å få saken fullstendig belyst. Konsultasjonene skal være konfidensielle, og skal ikke ha konsekvenser for partenes rettigheter i videre tvisteløsningsprosedyrer. De øvrige partene skal informeres om en eventuell gjensidig tilfredsstillende løsning.

Artikkel 13.5 fastslår at dersom den part som mottok konsultasjonsanmodningen ikke har svart innen ti dager eller dersom konsultasjoner ikke er avholdt innen disse tidsfristene, kan den part som anmodet om konsultasjoner be om opprettelsen av et voldgiftspanel. Den klagende part kan også be om at det opprettes et voldgiftspanel dersom tvisten ikke er løst gjennom konsultasjoner innen 60 dager, eller 30 dager for hastesaker.

Anmodningen om voldgift skal identifisere tiltaket det gjelder samt rettslig og faktisk grunnlag for klagen. De øvrige avtalepartene skal motta en kopi av anmodningen slik at de kan bestemme hvorvidt de ønsker å delta i tvisten.

Artikkelen fastsetter videre at oppnevning av voldgiftspanelet, som skal bestå av tre panellister, skal skje i tråd med Den faste voldgiftsdomstolen i Haags tilleggsregler for voldgiftsbehandling av tvister mellom to stater, med de nødvendige

endringer. Den gir også en avtalepart som ikke er part i tvistesaken rett til å inngi skriftlige og muntlige innlegg til voldgiftspanelet, motta skriftlige innlegg fra partene og delta på høringer.

Artikkel 13.6 fastslår prosedyren for voldgiftspanelet. Med mindre noe annet er bestemt i avtalen eller partene i tvisteløsningssaken blir enige om noe annet, skal voldgiftspanelet prosedyrer reguleres av Den faste voldgiftsdomstolen i Haags tilleggsregler for voldgiftsbehandling av tvister mellom to stater, med nødvendige endringer. Voldgiftspanelet skal legge til rette for minst en høring der partene i tvisten kan legge frem sin sak for voldgiftspanelet. Alle forhandlinger skal føres på engelsk. Høringene for voldgiftspanelet skal være åpne for allmennheten, med mindre partene blir enige om noe annet, eller voldgiftspanelet bestemmer seg for å lukke høringen under diskusjonen av konfidensiell informasjon.

Artikkel 13.7 fastslår at voldgiftspanelet skal levere to rapporter, en innledende rapport som tvistepartene gis adgang til å kommentere og en endelig rapport, og angir tidsfrister for fremleggelsen av disse. Etter at den endelige rapporten er oversendt partene i tvisten kan partene i tvisten gjøre denne rapporten offentlig tilgjengelig, med unntak for informasjon som er fremlagt av en part som denne parten har erklært konfidensiell.

Artikkel 13.8 fastsetter regler for suspensjon og avslutning av en tvistesak for et voldgiftspanel.

Artikkel 13.9 beskriver kravene til gjennomføring av voldgiftspanelet avgjørelse. Artikkelen sier videre at uenighet om gjennomføringen av voldgiftspanelet avgjørelse skal avgjøres av det samme voldgiftspanelet før kompensasjon kan etterspørres eller mottiltak igangsettes.

Artikkel 13.10 fastsetter regler for det tilfelle at den innklagede part ikke gjennomfører voldgiftspanelet avgjørelse, herunder konsultasjoner hvor partene kan bli enige om kompensasjon. Dersom slik enighet ikke oppnås kan visse ensidige mottiltak iverksettes på nærmere vilkår. Voldgiftspanelet skal ved forespørsel avgjøre spørsmål om mottiltakene er i tråd med avtalens bestemmelser samt spørsmål om korrekt gjennomføring av avgjørelsen etter at mottiltak er iverksatt.

Artikkel 13.11 fastslår at voldgiftspanelet det refereres til i artikkel 13.9. og 13.10 skal bestå av de samme medlemmene som utstedte den endelige rapporten, der dette er mulig. Det fastsettes også ytterligere regler for hvordan panelet skal forholde seg til tidsfristene angitt i tvisteløsningskapitlet.

4.14 Avsluttende bestemmelser

Artikkel 14.1 fastslår at vedleggene til avtalen og deres vedlegg og tillegg er en integrert del av avtalen.

Artikkel 14.2 fastslår at partene kan fremme forslag om endringer av avtalen til Den blandede komité, som kommer med anbefaling av avtaleendringer for ratifikasjon, godtakelse eller godkjennelse hos partene. Endringene trer i kraft den første dagen i den tredje måneden etter at Filippinene og minst én av EFTA-statene har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjennelses-instrument.

Artikkel 14.3 åpner for at enhver stat som blir medlem av EFTA kan tiltre avtalen på vilkår besluttet mellom den tiltredende staten og partene i frihandelsavtalen, forutsatt at Den blandede komité godtar statens tiltredelse.

Artikkel 14.4 gir partene anledning til å si opp avtalen med seks måneders varsel. Avtalen opphører dersom Filippinene sier opp avtalen.

Artikkel 14.5 fastslår at avtalen skal ratifiseres, godtas eller godkjennes i overensstemmelse med partenes respektive rettslige krav. Avtalen trer i kraft den første dagen i den tredje måneden etter at Filippinene og minst én EFTA-stat har deponert sine ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsinstrumenter. For EFTA-stater trer avtalen uansett ikke i kraft før den første dagen i den tredje måneden etter at denne har deponert sine ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsinstrumenter. Det gis adgang til midlertidig anvendelse av avtalen.

Artikkel 14.6 fastslår at Norge skal være depositar for avtalen.

4.15 Vedleggene til frihandelsavtalen

Avtalen inneholder 18 vedlegg (vedlegg I – XVIII) som er en integrert del av frihandelsavtalen.

Vedlegg I inneholder opprinnelsesreglene.

Vedlegg II lister de produktene som omfattes av kapittel 2 (industrivarer, inkludert fisk og andre marine produkter).

Vedlegg III inneholder lister over Filippinenes tollnedtrapping for industrielle varer, inkludert fisk og andre marine produkter.

Vedlegg IV inneholder bestemmelser om eksportavgifter.

Vedlegg V inneholder bestemmelser om fisk og marine produkter.

Vedlegg VI omhandler partenes forpliktelser når det gjelder handelsfasilitering.

Vedlegg VII omhandler mandatet til underkomitéen for varer.

Vedlegg VIII inneholder konsesjonslistene for landbruksvarer mellom Island og Filippinene.

Vedlegg IX inneholder konsesjonslistene for landbruksvarer mellom Norge og Filippinene.

Vedlegg X inneholder konsesjonslistene for landbruksvarer mellom Liechtenstein/Sveits og Filippinene.

Vedlegg XI inneholder konsesjonslister tjenester.

Vedlegg XII inneholder unntak fra MFN-forpliktelser på tjenester.

Vedlegg XIII inneholder bestemmelser om finansielle tjenester.

Vedlegg XIV inneholder bestemmelser om telekommunikasjonstjenester.

Vedlegg XV inneholder bestemmelser om personbevegelser i tjenestesektoren.

Vedlegg XVI inneholder bestemmelser om maritime transporttjenester.

Vedlegg XVI inneholder bestemmelser om energirelaterte tjenester.

Vedlegg XVIII inneholder bestemmelser om immaterielle rettigheter.

5 Gjennomføring i norsk rett

I Prop. 1 LS (2016–2017) Skatter og avgifter 2017 gis Finansdepartementet fullmakt til å iverksette de tollmessige sider ved frihandelsavtalen med Filippinene for budsjettperioden 2017. Avtalen vil bli gjennomført ved endring av tolltariffen. De nødvendige endringer vil også bli gjennomført i Finansdepartementets forskrift av 13. desember 2004 nr. 1702 om preferensielle opprinnelsesregler.

6 Økonomiske og administrative konsekvenser

Det ventes at det årlige provenytapet som følge av tollkonsesjonene i frihandelsavtalen er marginalt. Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Filippinene vil heller ikke medføre andre budsjettmessige konsekvenser av betydning.

Ut over vanlig arbeid i forbindelse med toll- og opprinnelsesrelaterte oppgaver og forberedelser til og gjennomføring av møter i Den blandede komité og i underkomiteer, og da særlig Underkomiteen for opprinnelsesregler, tollprosedyrer og handelsfasilitering, vil ikke avtalen ha administrative konsekvenser.

Avtalene vil legge til rette for økt handel mellom Norge og Filippinene, og dette kan gi samfunnsøkonomiske gevinster for begge land. Filippinene er et marked i vekst, og gevinstene vil over tid kunne bli betydelige.

Nærings- og fiskeridepartementet tilrår at frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Filippinene ratifiseres. Utenriksdepartementet slutter seg til dette.

Utenriksdepartementet

tilrår:

7 Konklusjon og tilrådning

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Filippinene vil legge til rette for økt handel og verdiskaping. Frihandelsavtalen er forelagt samtlige departementer som alle anbefaler at ratifikasjon finner sted.

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Filippinene av 28. april 2016.

Vi **HARALD**, Norges Konge,

stadfester:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Filippinene av 28. april 2016, i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til vedtak om samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Filippinene av 28. april 2016

I

Stortinget samtykker i ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Filippinene av 28. april 2016.

Vedlegg 1**Free trade agreement
between the EFTA states
and the Philippines***Preamble*

Iceland, the Principality of Liechtenstein, the Kingdom of Norway and the Swiss Confederation (hereinafter referred to as the “EFTA States”), and the Republic of the Philippines (hereinafter referred to as “the Philippines”), hereinafter each individually referred to as a “Party” or collectively as the “Parties”,

Recognising the common wish to establish close and lasting relations between the EFTA States and the Philippines;

Desiring to create favourable conditions for the development and diversification of trade between the Parties and for the promotion of commercial and economic cooperation in areas of common interest on the basis of equality, mutual benefit, non-discrimination and international law;

Determined to promote and further strengthen the multilateral trading system, building on their respective rights and obligations under the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization (hereinafter referred to as the “WTO Agreement”) and the other agreements negotiated thereunder to which they are a party, thereby contributing to the harmonious development and expansion of world trade;

Reaffirming their commitment to democracy, the rule of law, human rights and fundamental freedoms in accordance with their obligations under international law, including as set out in the United Nations Charter and the Universal Declaration of Human Rights;

Aiming to create new employment opportunities, improve living standards, and raise levels of protection of health and safety, and of the environment;

Reaffirming their commitment to pursue the objective of sustainable development and recognising the importance of coherence and mutual supportiveness of trade, environment and labour policies in this respect;

**Frihandelsavtale mellom
EFTA-statene og
filippinene***Fortale*

Island, Fyrstedømmet Liechtenstein, Kongeriket Norge og Det sveitsiske edsforbund (heretter kalt «EFTA-statene») og Republikken Filippinene (heretter kalt «Filippinene»), hver enkelt stat heretter kalt «part» eller samlet kalt «partene»,

Som erkjenner at det er et felles ønske å etablere nære og varige forbindelser mellom EFTA-statene og Filippinene,

Som ønsker å skape gunstige vilkår for å utvikle og diversifisere handelen mellom partene og for å fremme handelsmessig og økonomisk samarbeid på områder av felles interesse på grunnlag av likhet, gjensidig nytte, likebehandling og folkerett,

Som er fast bestemt på å fremme og ytterligere styrke det multilaterale handelssystemet ved å bygge på sine respektive rettigheter og forpliktelser etter Marrakesh-avtalen om opprettelse av Verdens handelsorganisasjon (heretter kalt «WTOavtalen») og de øvrige avtalene som er forhandlet fram innenfor rammen av den, og som de er part i, og derved medvirke til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen,

Som på nytt bekrefter sin oppslutning om demokratiet, rettsstaten, menneskerettighetene og de grunnleggende friheter i samsvar med sine forpliktelser etter folkeretten, slik de er nedfelt blant annet i De forente nasjoners pakt og Verdenserklæringen om menneskerettighetene,

Som har som mål å skape nye arbeidsplasser, bedre levestandarden og sikre bedre vern av helse, miljø og sikkerhet,

Som på nytt bekrefter at de forplikter seg til å søke å nå målet om en bærekraftig utvikling, og som i den forbindelse er oppmerksom på betydningen av en samstemt og gjensidig støttende handels-, miljø- og arbeidslivspolitik,

Determined to implement this Agreement in line with the objectives to preserve and protect the environment through sound environmental management and to promote an optimal use of the world's resources in accordance with the objective of sustainable development;

Recalling their rights and obligations under multilateral environmental agreements to which they are a party, and the respect for the fundamental principles and rights at work, including the principles set out in the International Labour Organization (hereinafter referred to as the "ILO") Conventions to which they are a party;

Recognising the importance of ensuring predictability for the trading communities of the Parties;

Affirming their commitment to prevent and combat corruption in international trade and investment and to promote the principles of transparency and good public governance;

Acknowledging the importance of good corporate governance and corporate social responsibility for sustainable development, and affirming their aim to encourage enterprises to observe internationally recognised guidelines and principles in this respect, established by international organisations such as the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) and the United Nations (UN);

Convinced that this Agreement will enhance the competitiveness of their enterprises in global markets and create conditions encouraging economic, trade and investment relations between the Parties;

Have agreed, in pursuit of the above, to conclude the following Free Trade Agreement (referred to as this "Agreement"):

Chapter 1

General provisions

Article 1.1

Establishment of a free trade area

The EFTA States and the Philippines hereby establish a free trade area in accordance with the provisions of this Agreement.

Article 1.2

Objectives

The objectives of this Agreement are:

- (a) to achieve the liberalisation of trade in goods, in conformity with Article XXIV of the

Som er fast bestemt på å gjennomføre denne avtale i tråd med målsettingen om å bevare og verne om miljøet gjennom god miljøstyring og å fremme en best mulig utnyttelse av verdens ressurser i samsvar med målsettingen om en bærekraftig utvikling,

Som minner om sine rettigheter og forpliktelser i henhold til multilaterale miljøavtaler de er part i, og om respekt for grunnleggende prinsipper og rettigheter på arbeidsplassen, herunder prinsippene fastsatt i konvensjoner fra Den internasjonale arbeidsorganisasjon (heretter kalt «ILO») som de er part i,

Som erkjenner at det er viktig å skape forutsigbarhet for partenes handelsinteresser,

Som bekrefter at de forplikter seg til å forebygge og bekjempe korrupsjon i internasjonal handel og internasjonale investeringer og å fremme prinsippene om åpenhet og god offentlig styring,

Som erkjenner at god foretaksledelse og samsunnsansvar er viktig for en bærekraftig utvikling, og som bekrefter at de har som mål å stimulere foretak til i så måte å følge internasjonalt anerkjente retningslinjer og prinsipper, fastsatt av internasjonale organisasjoner som Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) og De forente nasjoner (FN),

Som er overbevist om at denne avtale vil styrke foretakenes konkurranseevne i globale markeder og skape vilkår som stimulerer de økonomiske forbindelsene og handels- og investeringsforbindelsene mellom partene,

Er enige om, for å nå ovennevnte mål, å inngå følgende frihandelsavtale (heretter kalt «denne avtale»):

Kapittel 1

Alminnelige bestemmelser

Artikkel 1.1

Opprettelse av et frihandelsområde

EFTA-statene og Filippinene oppretter herved et frihandelsområde i samsvar med bestemmelsene i denne avtale.

Artikkel 1.2

Formål

Formålet med denne avtale er

- a) å liberalisere handelen med varer i samsvar med artikkel XXIV i generalavtalen om toll-

General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (hereinafter referred to as the “GATT 1994”);

- (b) to achieve the liberalisation of trade in services, in conformity with Article V of the General Agreement on Trade in Services (hereinafter referred to as the “GATS”);
- (c) to mutually enhance investment opportunities;
- (d) to prevent, eliminate or reduce unnecessary technical barriers to trade and to further the implementation of the WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (hereinafter referred to as the “SPS Agreement”) and the WTO Agreement on Technical Barriers to Trade (hereinafter referred to as the “TBT Agreement”);
- (e) to promote competition in their economies, particularly as it relates to the economic relations between the Parties;
- (f) to achieve further liberalisation on a mutual basis of the government procurement markets of the Parties;
- (g) to ensure adequate and effective protection of intellectual property rights, in accordance with international standards;
- (h) to develop international trade in such a way as to contribute to the objective of sustainable development and to ensure that this objective is integrated and reflected in the Parties’ trade relations; and
- (i) to contribute to the harmonious development and expansion of world trade.

Article 1.3

Geographical scope

1. This Agreement shall, except as otherwise specified in Annex I (Rules of Origin), apply to:
 - (a) the land territory, internal waters, archipelagic waters and the territorial sea of a Party, and the air-space above the territory of a Party, in accordance with international law; and
 - (b) the exclusive economic zone and the continental shelf of a Party, in accordance with international law.
2. This Agreement shall not apply to the Norwegian territory of Svalbard, with the exception of trade in goods.

tariffer og handel 1994 (heretter kalt «GATT 1994»),

- b) å liberalisere handelen med tjenester i samsvar med artikkel V i generalavtalen om handel med tjenester (heretter kalt «GATS»),
- c) på gjensidig grunnlag å styrke investeringsmulighetene,
- d) å unngå, fjerne eller minske unødige tekniske handelshindringer og å fremme gjennomføringen av WTOavtalen om anvendelse av veterinære og plantesanitære tiltak (heretter kalt «SPS-avtalen») og WTOavtalen om tekniske handelshindringer (heretter kalt «TBT-avtalen»),
- e) å fremme konkurranse i partenes økonomier, særlig hva angår de økonomiske forbindelser dem imellom,
- f) på gjensidig grunnlag å ytterligere liberalisere partenes markeder for offentlige anskaffelser,
- g) å sikre tilstrekkelig og effektivt vern av immaterielle rettigheter, i samsvar med internasjonale standarder,
- h) å sikre at internasjonal handel utvikles på en slik måte at den bidrar til målsettingen om en bærekraftig utvikling, og at denne målsettingen innarbeides og kommer til uttrykk i partenes handelsforbindelser, og
- i) å medvirke til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen.

Artikkel 1.3

Geografisk virkeområde

1. Med mindre noe annet er fastsatt i vedlegg I (Opprinnelsesregler), får denne avtale anvendelse
 - a) på en parts landterritorium, indre farvann, arkipelagiske farvann og sjøterritorium samt luftrommet over partens territorium, i samsvar med folkeretten, og
 - b) på en parts eksklusive økonomiske sone og kontinentalsokkel, i samsvar med folkeretten.
2. Denne avtale får ikke anvendelse på det norske territoriet på Svalbard, med unntak av handel med varer.

*Article 1.4***Trade and economic relations governed by this agreement**

1. This Agreement shall apply to the trade and economic relations between the Philippines and the individual EFTA States. This Agreement shall not apply to the trade and economic relations between individual EFTA States, unless otherwise provided for in this Agreement.
2. As a result of the customs union established by the Customs Treaty of 29 March 1923 between Switzerland and Liechtenstein, Switzerland shall represent Liechtenstein in matters covered thereby.

*Article 1.5***Relation to other agreements**

1. Each Party reaffirms its rights and obligations under the WTO Agreement and the other agreements negotiated thereunder to which it is a party, and any other international agreement to which it is a party.
2. If a Party considers that the maintenance or establishment of a customs union, free trade area, arrangement for frontier trade or another preferential agreement by another Party has the effect of altering the trade regime provided for by this Agreement, it may request consultations. The Party concluding such agreement shall afford adequate opportunity for consultations with the requesting Party.

*Article 1.6***Fulfilment of obligations**

Each Party shall take any general or specific measures required to fulfil its obligations under this Agreement.

*Article 1.7***Central, regional and local governments**

Each Party shall, subject to the provisions of this Agreement, ensure the observance of all obligations and commitments under this Agreement by its respective central, regional and local governments and authorities, and by non-governmental bodies in the exercise of governmental powers delegated to them by central, regional and local governments or authorities.

*Artikkel 1.4***Handel og økonomiske forbindelser regulert av denne avtale**

1. Denne avtale får anvendelse på handelen og de økonomiske forbindelsene mellom Filippinene og den enkelte EFTA-stat. Den får ikke anvendelse på handelen og de økonomiske forbindelsene mellom de enkelte EFTAstatene, med mindre noe annet er fastsatt i denne avtale.
2. Som et resultat av tollunionen som ble opprettet ved tolltraktaten av 29. mars 1923 mellom Sveits og Liechtenstein, skal Sveits representere Liechtenstein i spørsmål som omfattes av den.

*Artikkel 1.5***Forholdet til andre avtaler**

1. Hver part stadfester sine rettigheter og forpliktelser etter WTO-avtalen og de øvrige avtalene som er forhandlet fram innenfor rammen av den, og som den er part i, samt enhver annen internasjonal avtale den er part i.
2. Dersom en part anser at en annen parts opprettholdelse eller opprettelse av tollunioner, frihandelsområder, ordninger for grensehandel eller andre preferanseavtaler endrer handelsregimet som er fastsatt ved denne avtale, kan den be om konsultasjoner. Parten som inngår en slik avtale, skal gi den anmodende part tilstrekkelig anledning til konsultasjon.

*Artikkel 1.6***Oppfyllelse av forpliktelser**

Hver part skal treffe alle generelle eller særlige tiltak som er nødvendige for å oppfylle sine forpliktelser etter denne avtale.

*Artikkel 1.7***Sentrale, regionale og lokale administrative enheter**

Hver part skal, med forbehold for bestemmelsene i denne avtale, påse at alle forpliktelser etter denne avtale overholdes av dens respektive sentrale, regionale og lokale administrative enheter og myndigheter og av ikke-statlige organer når disse utøver offentlig myndighet delegert til dem av sentrale, regionale og lokale administrative enheter eller myndigheter.

*Article 1.8***Transparency**

1. The Parties shall publish, or otherwise make publicly available, their laws, regulations, judicial decisions, administrative rulings of general application as well as their respective international agreements, that may affect the operation of this Agreement.
2. The Parties shall promptly respond to specific questions in English and provide, upon request, information to each other on matters referred to in paragraph 1. The information to be provided should, as far as practicable, be in English.
3. Nothing in this Agreement shall require any Party to disclose confidential information, the disclosure of which would impede law enforcement or otherwise be contrary to the public interest or would prejudice the legitimate commercial interests of particular enterprises, public or private.
4. In case of any inconsistency between paragraphs 1 and 2 and provisions relating to transparency in other parts of this Agreement, the latter shall prevail to the extent of the inconsistency.

*Chapter 2***Trade in non-agricultural products***Article 2.1***Scope**

This Chapter shall apply to trade between the Parties relating to goods as set out in Annex II (Product Coverage of Non-Agricultural Products).

*Article 2.2***Rules of origin**

The rules of origin are set out in Annex I (Rules of Origin).

*Article 2.3***Import duties**

1. Upon entry into force of this Agreement, the Philippines shall eliminate its import duties and charges having equivalent effect to import duties on goods originating in an EFTA State covered by this Chapter, except

*Artikkel 1.8***Åpenhet**

1. Partene skal kunngjøre, eller gjøre offentlig tilgjengelig på annen måte, lover, forskrifter, rettsavgjørelser og forvaltningsvedtak som får generell anvendelse hos dem, samt sine respektive internasjonale avtaler dersom de kan ha betydning for hvordan denne avtale virker.
2. Partene skal omgående besvare konkrete spørsmål på engelsk og på anmodning gi hverandre opplysninger om saker nevnt i nr. 1. Opplysningene som etterspørres, bør, så langt det lar seg gjøre, gis på engelsk.
3. Ingen bestemmelse i denne avtale skal tolkes slik at en part kan pålegges å gi videre fortrolige opplysninger dersom utlevering av opplysningene vil hindre rettshåndhevingen eller på annen måte være i strid med offentlighetens interesser eller være til skade for bestemte offentlige eller private foretaks legitime forretningsinteresser.
4. Dersom det er motstrid mellom bestemmelsene i nr. 1 og 2 og bestemmelser om åpenhet i andre deler av denne avtale, skal sistnevnte gå foran i den grad det foreligger motstrid.

*Kapittel 2***Handel med varer som ikke er landbruksvarer***Artikkel 2.1***Virkeområde**

Dette kapittel får anvendelse på handelen mellom partene med hensyn til varer omhandlet i vedlegg II (Vareomfang med hensyn til varer som ikke er landbruksvarer).

*Artikkel 2.2***Opprinnelsesregler**

Opprinnelsesregler er fastsatt i vedlegg I (Opprinnelsesregler).

*Artikkel 2.3***Importavgifter**

1. Når denne avtale trer i kraft, skal Filippinene avvike importavgifter, og avgifter med tilsvarende virkning, på varer som hører under dette kapittel og har opprinnelse i en EFTAs-tat, med mindre noe annet er fastsatt i ved-

as otherwise provided for in Annex III (Schedule of Tariff Commitments of the Philippines on Non-Agricultural Products Originating in the EFTA States).

2. Upon entry into force of this Agreement, the EFTA States shall eliminate all import duties and charges having equivalent effect to import duties on goods originating in the Philippines covered by this Chapter.
3. No new import duties or charges having equivalent effect to import duties shall be introduced by the Parties.
4. Import duties and charges having equivalent effect to import duties include any duty or charge of any kind imposed in connection with the importation of goods, including any form of surtax or surcharge, but does not include any charge imposed in conformity with Articles III and VIII of the GATT 1994.

Article 2.4

Export duties

1. The Parties shall, upon entry into force of this Agreement, eliminate all customs duties and other charges, including any form of surcharges and other forms of contributions, in connection with the exportation of goods to another Party, except as provided for in Annex IV (Export Duties).
2. No new export duties or charges having equivalent effect to export duties shall be introduced by the Parties.

Article 2.5

Customs valuation¹

Article VII of the GATT 1994 and Part I of the Agreement on Implementation of Article VII of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.6

Quantitative restrictions

1. Article XI of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.
2. Before taking a measure in accordance with paragraph 2 of Article XI of the GATT 1994, the Party considering taking such measures

legg III (Filippinenes bindingsliste over tollforpliktelser for varer som ikke er landbruksvarer og har opprinnelse i EFTA-statene).

2. Når denne avtale trer i kraft, skal EFTAstatene avvikle alle importavgifter, og avgifter med tilsvarende virkning, på varer som hører under dette kapittel og har opprinnelse i Filippinene.
3. Partene skal ikke innføre nye importavgifter eller avgifter med tilsvarende virkning.
4. Med importavgifter og avgifter med tilsvarende virkning menes toll eller avgift uansett art som ilegges i forbindelse med import av varer, herunder enhver form for tilleggsavgift eller ekstra avgift, men ikke avgifter ilagt i samsvar med artikkel III og VIII i GATT 1994.

Artikkel 2.4

Eksportavgifter

1. Partene skal ved denne avtales ikrafttredelse fjerne all toll og andre avgifter, herunder enhver form for tilleggsavgift og andre former for avgift, i forbindelse med eksport av varer til en annen part, med unntak av hva som er fastsatt i vedlegg IV (Eksportavgifter).
2. Partene skal ikke innføre nye eksportavgifter eller avgifter med tilsvarende virkning.

Artikkel 2.5

Fastsettelse av tollverdi¹

Artikkel VII i GATT 1994 og del I i avtalen om gjennomføring av artikkel VII i generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.6

Kvantitative restriksjoner

1. Artikkel XI i GATT 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.
2. Før det iverksettes et tiltak i henhold til artikkel XI nr. 2 i GATT 1994, skal den part som vurderer å iverksette slike tiltak, gi Den

¹ Switzerland applies customs duties based on weight and quantity rather than *ad valorem* duties.

¹ Sveits anvender toll etter vekt og mengde i stedet for toll etter verdi (*ad valorem*-toll).

shall provide the Joint Committee with all relevant information, with a view to arriving at a mutually acceptable solution. If no mutually acceptable solution has been reached within 30 days from the receipt of the notification to the Joint Committee, the Party may apply the necessary measures in accordance with this Article.

3. In the selection of measures, priority shall be given to those which least disturb the functioning of this Agreement. Any measure applied pursuant to this Article shall be immediately notified to the Joint Committee. Such measure shall not be applied in a manner, which would constitute a means of arbitrary or unjustifiable discrimination where the same conditions prevail, or a disguised restriction on trade. The measure shall be subject to periodic consultations in the Joint Committee and shall be eliminated when the conditions no longer justify their maintenance.
4. Any measure taken by a Party pursuant to this Article shall be terminated no later than three years from its imposition.

Article 2.7

Import licensing

1. The WTO Agreement on Import Licensing Procedures shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis.
2. In adopting or maintaining non-automatic import licensing procedures, the Parties shall implement the measures consistent with this Agreement. A Party adopting non-automatic import licensing procedures shall indicate clearly the purpose of such licensing procedures.

Article 2.8

Article trade in fish and other marine products

Additional provisions related to trade in fish and other marine products are set out in Annex V (Trade in Fish and Other Marine Products).

Article 2.9

Fees and formalities

Article VIII of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis, subject to Article 9 of Annex VI (Trade Facilitation).

blandede komité all relevant informasjon med sikte på å komme fram til en løsning som begge parter kan godta. Dersom det ikke lar seg gjøre å finne en gjensidig akseptabel løsning innen 30 dager etter at Den blendede komité har mottatt underretningen, kan parten iverksette de tiltak som er nødvendig, i samsvar med denne artikkel.

3. Ved valg av tiltak skal det gis prioritet til tiltak som griper minst mulig forstyrrende inn i gjennomføringen av denne avtale. Den blendede komité skal umiddelbart underrettes om ethvert tiltak som iverksettes etter denne artikkel. Slike tiltak skal ikke anvendes på en måte som vil innebære vilkårlig eller utilbørlig forskjellsbehandling under ellers like vilkår eller en skjult begrensning av handelen. Tiltaket skal være gjenstand for jevnlig konsultasjoner i Den blendede komité, og skal avvikles når det ikke lenger er grunnlag for å opprettholde det.
4. Ethvert tiltak en part iverksetter etter denne artikkel, skal avvikles senest tre år etter at det ble innført.

Artikkel 2.7

Importlisensiering

1. WTOavtalen om importlisensiering får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.
2. Når partene innfører eller viderefører ikke-automatiske importlisensieringsprosedyrer, skal de gjennomføre tiltakene i samsvar med denne avtale. En part som innfører ikke-automatiske importlisensieringsprosedyrer, skal angi klart hva som er formålet med disse prosedyrene.

Artikkel 2.8

Handel med fisk og andre marine produkter

Ytterligere bestemmelser om handel med fisk og andre marine produkter er fastsatt i vedlegg V (Handel med fisk og andre marine produkter).

Artikkel 2.9

Gebyrer og formaliteter

Artikkel VIII i GATT 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer, og med de eventuelle begrensninger som følger av artikkel 9 i vedlegg VI (Handelsfasilitetering).

*Article 2.10***Internal taxation and regulations**

Article III of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis.

*Article 2.11***Trade facilitation**

With the aim to facilitate trade between the EFTA States and the Philippines, the Parties shall, in accordance with Annex VI (Trade Facilitation):

- (a) simplify, to the greatest extent possible, procedures for trade in goods and related services;
- (b) promote multilateral cooperation among the Parties in order to enhance their participation in the development and implementation of international conventions and recommendations on trade facilitation; and
- (c) cooperate on trade facilitation within the mandate of the Sub-Committee on Trade in Goods.

*Article 2.12***Subsidies and countervailing measures**

1. The rights and obligations of the Parties relating to subsidies and countervailing measures shall be governed by Articles VI and XVI of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, except as provided for in paragraph 2.
2. Before a Party initiates an investigation to determine the existence, degree and effect of any alleged subsidy in another Party, as provided for in Article 11 of the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, the Party considering initiating an investigation shall notify in writing the Party whose goods are subject to an investigation and allow for a 60 day period for consultations with a view to finding a mutually acceptable solution. The consultations shall take place in the Joint Committee if a Party so requests within 20 days from the receipt of the notification.²

² It is understood that investigations may be undertaken in parallel with ongoing consultations and that in the absence of a mutually agreed solution each Party retains its rights and obligations under Article VI and XVI of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures.

*Artikkel 2.10***Intern beskatning og regulering**

Artikkel III i GATT 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

*Artikkel 2.11***Handelsfasilitering**

For å lette samhandelen mellom EFTA-statene og Filippinene skal partene, i samsvar med bestemmelsene i vedlegg VI (Handelsfasilitering),

- a) i størst mulig grad forenkle prosedyrene for handel med varer og tilknyttede tjenester,
- b) fremme multilateralt samarbeid seg imellom med sikte på å styrke egen medvirkning ved utarbeiding og gjennomføring av internasjonale konvensjoner og anbefalinger om handelsfasilitering, og
- a) samarbeide om handelsfasilitering innenfor rammen av mandatet for underkomiteen for handel med varer.

*Artikkel 2.12***Subsidier og utjevningsavgifter**

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til subsidier og utjevningstiltak skal reguleres av artikkel VI og XVI i GATT 1994 og av WTO-avtalen om subsidier og utjevningsavgifter, med unntak av hva som er fastsatt i nr. 2.
2. Før en part igangsetter en undersøkelse for å fastslå eksistensen, omfanget og effekten av en angivelig subsidie i en annen part, slik artikkel 11 i WTO-avtalen om subsidier og utjevningsavgifter fastsetter, skal den part som vurderer å igangsette undersøkelsen, skriftlig underrette den part hvis varer er gjenstand for undersøkelse, og gi en frist på 60 dager til konsultasjon for å finne en løsning som begge parter kan godta. Konsultasjonene skal finne sted i Den blandede komité dersom en part ber om det innen 20 dager etter at underretningen er mottatt.²

² Det er underforstått at undersøkelser kan iverksettes samtidig med at det pågår konsultasjoner, og at hver part i mangel av en omforent løsning beholder sine rettigheter og forpliktelser etter artikkel VI og XVI i GATT 1994 og WTO-avtalen om subsidier og utjevningsavgifter.

*Article 2.13***Anti-dumping**

1. The rights and obligations of a Party relating to anti-dumping measures shall be governed by Article VI of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (hereinafter referred to as the “WTO Anti-dumping Agreement”), subject to paragraphs 2 to 8. The Parties shall endeavour to refrain from initiating anti-dumping procedures against each other.
2. When a Party receives a petition and before initiating an investigation under the WTO Anti-dumping Agreement, the Party shall notify in writing the Party whose goods are allegedly being dumped and allow for a 60 day period for consultations with a view to finding a mutually acceptable solution. The consultations shall take place in the Joint Committee if a Party so requests within 20 days from the receipt of the notification.³
3. A Party shall not initiate an anti-dumping investigation within one year of a determination regarding the same product from the same Party, which resulted in the non-application or revocation of anti-dumping measures.
4. If an anti-dumping measure is applied by a Party, the measure shall be terminated no later than five years from its imposition.
5. An investigation shall not be initiated unless the application has been made by or on behalf of the domestic industry. The application shall be considered to be made “by or on behalf of the domestic industry” if it is supported by those domestic producers whose collective output constitutes more than 50 percent of the total production of the like product produced by the domestic industry.⁴ The term “domestic industry” shall be interpreted as referring to the domestic producers as a whole of the like products. In the case of an application made or supported by a trade association, only the production of those member producers who

³ It is understood that investigations may be undertaken in parallel with ongoing consultations and that in the absence of a mutually agreed solution each Party retains its rights and obligations under Article VI of the GATT 1994 and the WTO Anti-dumping Agreement, subject to paragraphs 3 to 8.

⁴ The exception provided for in Article 4.1(i) of the WTO Anti-dumping Agreement shall not apply.

*Artikkel 2.13***Antidumping**

1. En parts rettigheter og forpliktelser med hensyn til antidumpingtiltak skal reguleres av artikkel VI i GATT 1994 og av WTO-avtalen om gjennomføring av artikkel VI i generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 (heretter kalt «WTO-avtalen om antidumping»), med de eventuelle begrensninger som følger av nr. 2–8. Partene skal bestrebe seg på å avstå fra å iverksette antidumpingprosedyrer mot hverandre.
2. Når en part mottar en anmodning, og før det igangsettes en undersøkelse i samsvar med WTO-avtalen om antidumping, skal denne part skriftlig underrette den part hvis varer angivelig blir dumpet, og gi en frist på 60 dager til konsultasjon for å finne en løsning som begge parter kan godta. Konsultasjonene skal finne sted i Den blandede komité dersom en part ber om det innen 20 dager etter at underretningen er mottatt.³
3. En part kan ikke igangsette en undersøkelse om antidumping før tidligst ett år etter at det ble truffet avgjørelse om den samme varen fra den samme parten, dersom denne avgjørelsen resulterte i at antidumpingtiltak ikke ble anvendt eller opphevet.
4. Dersom en part anvender antidumpingtiltak, skal tiltaket avvikles senest fem år etter at det ble innført.
5. Det skal ikke iverksettes undersøkelse med mindre anmodningen er fremmet av eller på vegne av innenlandsk industri. Anmodningen skal anses for å være fremmet «av eller på vegne av innenlandsk industri» dersom den støttes av innenlandske produsenter med en produksjon som til sammen utgjør mer enn 50 prosent av den totale produksjonen av tilsvarende varer som produseres av den innenlandske industrien.⁴ Med «innenlandsk industri» menes innenlandske produsenter av tilsvarende varer som et samlet hele. Dersom anmodningen fremmes eller støttes av en bransjeorganisasjon, er det kun produksjonen til de medlemmene som støt-

³ Det er underforstått at undersøkelser kan iverksettes samtidig med at det pågår konsultasjoner, og at hver part i mangel av en omforent løsning beholder sine rettigheter og forpliktelser etter artikkel VI i GATT 1994 og WTO-avtalen om antidumping, med de eventuelle begrensninger som følger av nr. 3–8.

⁴ Unntaket fastsatt i artikkel 4.1 bokstav i) i WTO-avtalen om antidumping får ikke anvendelse.

support the application shall count towards the standing threshold.

6. If a Party decides to impose an anti-dumping duty, the Party shall apply the "lesser duty" rule if such lesser duty would be adequate to remove the injury to the domestic industry.
7. When anti-dumping margins are established, assessed or reviewed under Articles 2, 9.3, 9.5, and 11 of the WTO Anti-dumping Agreement regardless of the comparison bases under Article 2.4.2 of the WTO Anti-dumping Agreement, all individual margins, whether positive or negative, shall be counted toward the average.
8. Five years after the entry into force of this Agreement, the Parties shall in the Joint Committee review whether there is a need to maintain the possibility to take anti-dumping measures between them. If the Parties decide after the first review to maintain this possibility, biennial reviews shall thereafter be conducted in the Joint Committee.

Article 2.14

Global safeguard measures

The rights and obligations of a Party in respect of global safeguards shall be governed by Article XIX of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Safeguards. In taking measures under these WTO provisions, a Party shall, in accordance with WTO rules, exclude imports of an originating product from one or several Parties if such imports do not in and of themselves cause or threaten to cause serious injury.

Article 2.15

Transitional safeguard measures

1. Where, as a direct result of the reduction or elimination of an import duty under this Agreement, any product originating in a Party is being imported into the territory of another Party in such increased quantities, in absolute terms or relative to domestic production, and under such conditions as to constitute a substantial cause of serious injury or threat thereof to the domestic industry of like or directly competitive products in the territory of the importing Party, the importing Party may take transitional safeguard measures to the minimum extent necessary

ter anmodningen, som tas med i beregningsgrunnlaget.

6. Dersom en part beslutter å innføre en toll på grunn av dumping, skal regelen om «lavere tollsats» anvendes dersom en slik lavere tollsats vil være tilstrekkelig til å oppveie skaden for den innenlandske industrien.
7. Når dumpingmarginer innføres, fastsettes eller gjennomgås i henhold til artikkel 2, 9.3, 9.5 og 11 i WTO-avtalen om antidumping uavhengig av sammenlikningsgrunnlaget etter artikkel 2.4.2 i samme avtale, skal alle individuelle marginer, det være seg positive eller negative, telles mot gjennomsnittet.
8. Fem år etter at denne avtale er trådt i kraft, skal partene undersøke i Den blandede komité om det er behov for å opprettholde adgangen de har til å treffe tiltak mot dumping seg imellom. Dersom partene etter den første gjennomgangen beslutter at denne adgangen skal opprettholdes, skal de deretter gjennomgå saken på nytt hvert annet år i Den blandede komité.

Artikkel 2.14

Globale beskyttelsestiltak

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til globale beskyttelsestiltak skal reguleres av artikkel XIX i GATT 1994 og av WTO-avtalen om beskyttelsestiltak. Når en part treffer tiltak etter disse WTObestemmelsene, skal den, i samsvar med WTOs regler, unnta import av varer med opprinnelse i en eller flere parter dersom slik import i seg selv ikke volder eller truer med å volde alvorlig skade.

Artikkel 2.15

Beskyttelsestiltak innført for en overgangsperiode

1. Dersom en vare med opprinnelse i en part, som et direkte resultat av at importavgifter reduseres eller avvikles i henhold til denne avtale, importeres til en annen parts territorium i et slikt økt omfang, i absolutte tall eller i forhold til den innenlandske produksjonen, og under slike forhold at det i vesentlig grad volder eller truer med å volde alvorlig skade for innenlandsk industri som produserer tilsvarende eller direkte konkurrerende varer på importpartens territorium, kan importparten, med de eventuelle begrensninger som følger av bestemmelsene

to remedy or prevent the injury, subject to paragraphs 2 to 14.

2. Transitional safeguard measures shall only be taken upon clear evidence that increased imports have caused or are threatening to cause serious injury pursuant to an investigation in accordance with the procedures laid down in the WTO Agreement on Safeguards.
3. If the conditions set out in paragraph 1 are met, the importing Party may take measures consisting in increasing the rate of import duty for the product to a level not to exceed the lesser of:
 - (a) the MFN rate of duty applied at the time the transitional safeguard measure is taken; or
 - (b) the MFN rate of duty applied on the day immediately preceding the date of the entry into force of this Agreement.
4. Transitional safeguard measures shall be taken only for a period not exceeding one year. In exceptional circumstances, transitional safeguards measures may be extended beyond one year to a maximum period of three years. The Party extending transitional safeguard measures beyond one year shall provide compensation for the duration of the extension in the form of substantially equivalent concessions.
5. The Party intending to take or extend a transitional safeguard measure under this Article shall immediately, and in any case before taking or extending a measure, notify the other Parties. The notification shall contain all pertinent information, including evidence of serious injury or threat thereof caused by increased imports, a precise description of the product concerned, and the proposed measure, as well as the proposed date of introduction, expected duration and timetable for the progressive removal of the measure. In case of extension of the measure pursuant to paragraph 4 the notification shall also contain the intended compensation.
6. A Party may request consultations within 30 days from the receipt of the notification. The Joint Committee shall, within a 60 day period, examine the information provided under paragraph 5 in order to arrive at a mutually acceptable solution.
7. In the absence of a mutually acceptable solution, the importing Party may adopt or extend the transitional safeguard measure. In case of extension of the measure and in

i nr. 2–14, for en overgangsperiode innføre beskyttelsestiltak i den grad det er absolutt nødvendig for å rette opp eller hindre skaden.

2. Slike overgangsbeskyttelsestiltak skal iverksettes bare dersom det foreligger klare bevis for at økt import har voldt eller truer med å volde alvorlig skade ifølge en undersøkelse gjennomført i samsvar med prosedyrene fastsatt i WTO-avtalen om beskyttelsestiltak.
3. Dersom vilkårene i nr. 1 er oppfylt, kan importparten treffe tiltak med sikte på å bringe importsatsen for varen opp til et nivå som ikke skal overstige det laveste av
 - a) gjeldende MFN-sats på det tidspunkt overgangsbeskyttelsestiltaket iverksettes, eller
 - b) gjeldende MFN-sats dagen umiddelbart før denne avtale trer i kraft.
4. Overgangsbeskyttelsestiltak skal ikke ha mer enn ett års varighet. Under spesielle omstendigheter kan de forlenges fra ett til maksimalt tre år. Parten som forlenger slike tiltak ut over ett år, skal gi kompensasjon for forlengelsesperiodens varighet i form av stort sett likeverdige konsesjoner.
5. En part som har til hensikt å iverksette eller forlenge et overgangsbeskyttelsestiltak etter denne artikkel, skal umiddelbart, og i alle tilfeller før tiltaket iverksettes eller forlenges, underrette de øvrige parter. Underretningen skal inneholde alle relevante opplysninger, herunder bevis for at økt import har voldt eller truer med å volde alvorlig skade, en nøyaktig beskrivelse av den aktuelle varen og det planlagte tiltaket samt planlagt dato for iverksettelse, forventet varighet og tidsplan for en gradvis avvikling av tiltaket. Dersom tiltaket forlenges i samsvar med nr. 4, skal det i underretningen også oppgis hva slags kompensasjon parten er tiltenkt.
6. En part kan be om konsultasjoner innen 30 dager etter at underretningen er mottatt. Den blendede komité skal i løpet av 60 dager undersøke de opplysninger som er gitt i henhold til nr. 5, med sikte på å komme fram til en løsning begge parter kan godta.
7. Dersom det ikke lykkes å finne en gjensidig akseptabel løsning, kan importparten innføre eller forlenge overgangsbeskyttelsestiltaket. Dersom tiltaket forlenges og det ikke oppnås

the absence of mutually agreed compensation, the Party against whose product the transitional safeguard measure is taken may take compensatory action by withdrawing substantially equivalent concessions under this Agreement. The transitional safeguard measure and the compensatory action shall be immediately notified to the other Parties. The Party taking compensatory action shall apply the action only for the minimum period necessary to achieve the substantially equivalent trade effects and in any event, only while the extended transitional safeguard measure under paragraph 4 is being applied.

8. In the selection of the transitional safeguard measure and the compensatory action, priority must be given to the action or measure which least disturbs the functioning of this Agreement.
 9. No transitional safeguard measures shall be applied to the import of a product, which has previously been subject to such a measure nor shall safeguard measures be applied concurrent with anti-dumping or countervailing duties.
 10. Upon the termination of the transitional safeguard measure, the rate of import duty shall be the rate which would have been in effect but for the measure.
 11. In critical circumstances, where delay would cause damage which would be difficult to repair, a Party may take a provisional transitional safeguard measure pursuant to a preliminary determination that there is clear evidence that increased imports constitute a substantial cause of serious injury, or threat thereof, to the domestic industry. The Party intending to take such a measure shall immediately notify the other Parties thereof. Within 30 days from the receipt of the notification, the procedures set out in this Article shall be initiated.
 12. Any provisional transitional safeguard measure shall be terminated within 200 days at the latest. The period of application of any such provisional transitional safeguard measure shall be counted as part of the duration, and any extension thereof, of the transitional safeguard measure, set out in paragraphs 3 and 4 respectively. Any import duty increases shall be promptly refunded if the investigation described in paragraph 2 does not result in a finding that the conditions of paragraph 1 are met.
- enighet om kompensasjon, kan den part hvis vare er gjenstand for beskyttelsestiltaket, iverksette kompensasjonstiltak ved å tilbakekalle stort sett likeverdige konsesjoner etter denne avtale. De øvrige parter skal umiddelbart underrettes om overgangsbeskyttelsestiltaket og kompensasjonstiltaket. En part som iverksetter kompensasjonstiltak, skal anvende tiltaket bare så lenge det er absolutt nødvendig for å oppnå stort sett samme virkning på handelen, og under alle omstendigheter bare så lenge det forlengede overgangsbeskyttelsestiltaket etter nr. 4 anvendes.
8. Ved valg av overgangsbeskyttelsestiltak og kompensasjonstiltak skal det gis prioritet til tiltak som griper minst mulig forstyrrende inn i gjennomføringen av denne avtale.
 9. Et beskyttelsestiltak som innføres for en overgangsperiode, skal ikke anvendes på nytt ved import av en vare som tidligere har vært gjenstand for et slikt tiltak, og beskyttelsestiltak skal heller ikke anvendes samtidig med antidumping- eller utjevningsavgifter.
 10. Når overgangsbeskyttelsestiltaket er opphevet, skal importsatsen være den samme som den ville ha vært om tiltaket ikke var blitt iverksatt.
 11. I kritiske situasjoner der forsinkelse vil medføre skade som det vil være vanskelig å rette opp, kan en part for en overgangsperiode iverksette et midlertidig beskyttelsestiltak i henhold til en foreløpig påvisning av at det foreligger klare bevis for at økt import i vesentlig grad volder eller truer med å volde alvorlig skade for innenlandsk industri. En part som har til hensikt å iverksette et slikt tiltak, skal umiddelbart underrette de øvrige parter om dette. Prosedyrene angitt i denne artikkel skal være igangsatt innen 30 dager etter at underretningen er mottatt.
 12. Et midlertidig beskyttelsestiltak som innføres for en overgangsperiode, skal avvikles senest innen 200 dager. Den tid et slikt midlertidig tiltak anvendes, skal regnes som en del av overgangsbeskyttelsestiltaketets varighet i henhold til nr. 3 og 4 og enhver forlengelse av det. Enhver økning av importavgiftene skal refunderes omgående dersom undersøkelsen omtalt i nr. 2 ikke konkluderer med at vilkårene i nr. 1 er oppfylt.

13. Five years after the entry into force of this Agreement, the Parties shall review whether there is a need to maintain the possibility to take safeguard measures between them. Following the review, the Parties may decide whether they want to apply this Article any longer.
14. A transitional safeguard measure may be applied on a product no later than five years from the completion of each tariff commitment pursuant to Article 2.3 (Import Duties).

Article 2.16

State trading enterprises

Article XVII of the GATT 1994 and the Understanding on the Interpretation of Article XVII of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis.

Article 2.17

General exceptions

Article XX of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis.

Article 2.18

Security exceptions

Article XXI of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis.

Article 2.19

Balance-of-payments

1. A Party, in serious balance of payments difficulties, or under imminent threat thereof, may, in accordance with the conditions established under the GATT 1994 and the WTO Understanding on the Balance of Payments Provisions of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994, adopt trade restrictive measures, which shall be of limited duration and non-discriminatory, and may not go beyond what is necessary to remedy the balance of payments situation.
2. The Party introducing a measure under this Article shall promptly notify the Joint Committee.

13. Fem år etter at denne avtale er trådt i kraft, skal partene undersøke om det er behov for å opprettholde adgangen de har til å treffe beskyttelsestiltak seg imellom. Når partene har undersøkt saken, kan de bestemme om de fortsatt ønsker å anvende denne artikkel.
14. Overgangsbeskyttelsestiltak kan anvendes på en vare senest fem år etter at den enkelte tollforpliktelsen i henhold til artikkel 2.3 (Importavgifter) er oppfylt.

Artikkel 2.16

Statlige handelsforetak

Artikkel XVII i GATT 1994 og avtalen om fortolkning av artikkel XVII i generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.17

Generelle unntak

Artikkel XX i GATT 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.18

Sikkerhetsunntak

Artikkel XXI i GATT 1994 får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 2.19

Betalingsbalansen

1. En part som har, eller som står i umiddelbar fare for å få, alvorlige problemer med betalingsbalansen, kan i samsvar med de vilkår som er fastlagt i GATT 1994 og i WTOavtalen om bestemmelsene om betalingsbalanse i generalavtalen om tolltariffer og handel 1994, innføre handelsrestriksjoner, som skal ha begrenset varighet, sikre likebehandling og ikke være mer omfattende enn det som er nødvendig for å rette opp situasjonen i betalingsbalansen.
2. En part som iverksetter et tiltak etter denne artikkel, skal omgående underrette Den blandede komité.

*Article 2.20***Modification of concessions**

In exceptional circumstances, where a Party faces unforeseen difficulties in implementing its tariff commitments, that Party may, subject to an agreement with the other interested Parties, modify or withdraw a concession contained in its schedule of tariff commitments. In order to reach such agreement, a Party shall engage in negotiations with the other interested Parties. In such negotiations, the Party proposing to modify or withdraw a concession shall maintain a level of reciprocal and mutually advantageous concessions no less favourable to the other interested Parties than that provided for in this Agreement prior to such negotiations, which may include compensatory adjustments with respect to other goods. The mutually agreed outcome of the negotiations, including any compensatory adjustments, shall be incorporated into this Agreement in accordance with Article 14.2 (Amendments).

*Article 2.21***Consultations**

A Party may request consultations regarding any matter under this Chapter. The requested Party shall promptly reply to the request and enter in consultations in good faith. The Parties shall make every attempt to arrive at a mutually acceptable solution.⁵

*Article 2.22***Contact points**

The Parties shall exchange names and addresses of contact points for this Chapter in order to facilitate the communication and the exchange of information.

*Article 2.23***Sub-committee on trade in goods**

1. A Sub-Committee on Trade in Goods (hereinafter referred to as "Sub-Committee") is hereby established.
2. The mandate of the Sub-Committee is set out in Annex VII (Mandate of the Sub-Committee on Trade in Goods).

⁵ It is understood that consultations pursuant to this Article shall be without prejudice to the rights and obligations of the Parties under Chapter 13 (Dispute Settlement) or under the WTO Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes.

*Artikkel 2.20***Endring av konsesjoner**

Under spesielle omstendigheter, når en part støter på uforutsette vansker med å gjennomføre sine tollforpliktelser, kan parten, etter avtale med andre interesserte parter, endre eller tilbakekalle en konsesjon inntatt i partens bindingsliste over tollforpliktelser. For å inngå en slik avtale skal parten innlede forhandlinger med andre interesserte parter. Under disse forhandlingene skal parten som foreslår å endre eller tilbakekalle en konsesjon, sørge for at gjensidige og gjensidig fordelaktige konsesjoner opprettholdes på et nivå som ikke er mindre gunstig for de andre interesserte parter enn det som var fastsatt i denne avtale før forhandlingene ble innledet, noe som kan innebære at det ytes kompensasjon for andre varer. Det omforente utfallet av forhandlingene, herunder eventuell kompensasjon, skal innarbeides i denne avtale i samsvar med artikkel 14.2 (Endringer).

*Artikkel 2.21***Konsultasjoner**

En part kan be om konsultasjoner i enhver sak som omfattes av dette kapittel. Den anmodede part skal besvare anmodningen omgående og innlede forhandlinger i beste hensikt. Partene skal gjøre sitt ytterste for å komme fram til en løsning som begge parter kan godta.⁵

*Artikkel 2.22***Kontaktpunkter**

Partene skal utveksle navn på og adresser til kontaktpunkter for dette kapittel med sikte på å legge til rette for kommunikasjon og informasjonsutveksling.

*Artikkel 2.23***Underkomité for handel med varer**

1. Det nedsettes herved en underkomité for handel med varer (heretter kalt «underkomiteen»).
2. Underkomiteens mandat er oppført i vedlegg VII (Mandat for underkomiteen for handel med varer).

⁵ Det forutsettes at konsultasjoner holdt i henhold til denne artikkel ikke skal berøre partenes rettigheter og forpliktelser verken etter kapittel 13 (Tvisteløsning) eller etter WTO-avtalen om regler og prosedyrer ved tvisteløsning.

*Article 2.24***Review**

1. No later than five years from the entry into force of this Agreement, or on request of a Party, consultations shall be held in the Joint Committee with the aim to accelerate the elimination of import duties or otherwise improving tariff commitments. An agreement among all Parties to accelerate or improve tariff commitments shall be incorporated into this Agreement, in accordance with Article 14.2 (Amendments).
2. A Party may, at any time, unilaterally accelerate the reduction and elimination of customs duties or otherwise improve tariff commitments. A Party intending to do so shall inform the other Parties before the new rate of customs duties takes effect, or in any event, as early as practicable.

*Chapter 3***Trade in agricultural products***Article 3.1***Scope**

This Chapter shall apply to trade between the Parties relating to goods other than those covered in Annex II (Product Coverage of Non-Agricultural Products).

*Article 3.2***Tariff concessions**

1. The Philippines shall grant tariff concessions for goods originating in an EFTA State as specified in Annexes VIII to X (Schedules of Tariff Commitments on Agricultural Products).
2. Each EFTA State shall grant tariff concessions for goods originating in the Philippines as specified in Annexes VIII to X (Schedules of Tariff Commitments on Agricultural Products).

*Article 3.3***Agricultural export subsidies**

The Parties shall not apply export subsidies, as defined in Article 9 of the WTO Agreement on Agriculture, to trade in originating products for which a tariff concession is granted in accordance with this Agreement.

*Artikkel 2.24***Gjennomgang**

1. Senest fem år etter at denne avtale er trådt i kraft, eller når en part ber om det, skal det holdes konsultasjoner i Den blandede komité for å påskynde avviklingen av importavgifter eller styrke tollforpliktelsene på annen måte. En avtale alle partene imellom for å påskynde avviklingen av importavgifter eller styrke tollforpliktelsene skal innarbeides i denne avtale, i samsvar med artikkel 14.2 (Endringer).
2. En part kan når som helst ensidig påskynde nedsettelse og avvikling av toll eller styrke tollforpliktelsene på annen måte. En part som har til hensikt å gjøre dette, skal underrette de øvrige parter før de nye tollsatsene trer i kraft, eller under alle omstendigheter så snart det lar seg gjøre.

*Kapittel 3***Handel med landbruksvarer***Artikkel 3.1***Virkeområde**

Dette kapittel får anvendelse på handelen mellom partene med hensyn til andre varer enn dem som hører under vedlegg II (Vareomfang med hensyn til varer som ikke er landbruksvarer).

*Artikkel 3.2***Tollkonsesjoner**

1. Filippinene skal gi tollkonsesjoner for varer med opprinnelse i en EFTAstat, som angitt i vedlegg VIII–X (Bindingslister over tollforpliktelser for landbruksvarer).
2. Den enkelte EFTAstat skal gi tollkonsesjoner for varer med opprinnelse i Filippinene, som angitt i vedlegg VIII–X (Bindingslister over tollforpliktelser for landbruksvarer).

*Artikkel 3.3***Eksportsubsidier på landbruksvarer**

Partene skal ikke anvende eksportsubsidier, som definert i artikkel 9 i WTOavtalen om landbruk, i handelen med opprinnelsesvarer som er gjenstand for tollforbedring i samsvar med denne avtale.

*Article 3.4***Other provisions**

1. With respect to trade in goods covered by this Chapter, the following provisions of Chapter 2 (Trade in Non-Agricultural Products) shall apply, mutatis mutandis: Articles 2.2 (Rules of Origin), 2.4 (Export Duties), 2.5 (Customs Valuation), 2.6 (Quantitative Restrictions), 2.7 (Import Licensing), 2.9 (Fees and Formalities), 2.10 (Internal Taxation and Regulations), 2.11 (Trade Facilitation), 2.13 (Anti-dumping), 2.14 (Global Safeguard Measures), 2.15 (Transitional Safeguard Measures), 2.16 (State Trading Enterprises), 2.17 (General Exceptions), 2.18 (Security Exceptions), 2.19 (Balance-of-Payments), 2.20 (Modification of Concessions), 2.21 (Consultations) and 2.23 (Sub-Committee on Trade in Goods).
2. The rights and obligations of the Parties with respect to subsidies and countervailing duties shall be governed by the applicable WTO Agreements.
3. With respect to Article on Rules of Origin, only bilateral accumulation between an EFTA State and the Philippines shall be allowed for goods covered by this Chapter.

*Article 3.5***Further liberalisation**

The Parties shall continue efforts to achieve further liberalisation on trade in goods covered by this Chapter, taking into account the pattern of trade in agricultural products between the Parties, the particular sensitivities of such products, the development of each Party's agricultural policy and developments in bilateral and multilateral fora. With a view to achieving this objective, the Parties may consult in conjunction with the Joint Committee meetings.

*Chapter 4***Sanitary and phytosanitary measures***Article 4.1***Objectives**

The objectives of this Chapter are to:

- (a) further the implementation of the SPS Agreement;
- (b) strengthen cooperation between the Parties in the field of sanitary and phytosanitary

*Artikkel 3.4***Øvrige bestemmelser**

1. For handel med varer som hører under dette kapittel, får følgende bestemmelser i kapittel 2 (Handel med varer som ikke er landbruksvarer) tilsvarende anvendelse: artikkel 2.2 (Opprinnelsesregler), 2.4 (Eksportavgifter), 2.5 (Fastsettelse av tollverdi), 2.6 (Kvantitative restriksjoner), 2.7 (Importlisensiering), 2.9 (Gebyrer og formaliteter), 2.10 (Intern beskatning og regulering), 2.11 (Handelsfasilitering), 2.13 (Antidumping), 2.14 (Globale beskyttelsestiltak), 2.15 (Beskyttelsestiltak innført for en overgangsperiode), 2.16 (Statlige handelsforetak), 2.17 (Generelle unntak), 2.18 (Sikkerhetsunntak), 2.19 (Betalingsbalansen), 2.20 (Endring av konsesjoner), 2.21 (Konsultasjoner) og 2.23 (Underkomité for handel med varer).
2. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til subsidier og utjevningsavgifter skal reguleres av de relevante WTO-avtalene.
3. Når det gjelder artikkelen om opprinnelsesregler, er det kun adgang til bilateral kumulasjon mellom en EFTAstat og Filippinene for varer som hører under dette kapittel.

*Artikkel 3.5***Ytterligere liberalisering**

Partene skal fortsette arbeidet for ytterligere å liberalisere handelen med varer som hører under dette kapittel, idet de tar hensyn til handelsmønsteret for landbruksvarer mellom partene, den særskilte sensitiviteten ved slike varer, utviklingen av den enkelte parts landbrukspolitikk samt utviklingen i bilaterale og multilaterale fora. For å nå denne målsettingen kan partene rådføre seg med hverandre i forbindelse med møtene i Den blandede komité.

*Kapittel 4***Veterinære og plantesanitære tiltak***Artikkel 4.1***Formål**

Formålet med dette kapittel er

- a) å fremme gjennomføringen av SPS-avtalen,
- b) å styrke samarbeidet mellom partene om veterinære og plantesanitære tiltak for å lette

- measures to facilitate trade and access to their respective markets;
- (c) facilitate information exchange between the Parties and enhance mutual understanding of each Party's regulatory system; and
 - (d) effectively solve trade concerns affecting trade between the Parties within the scope of this Chapter.

Article 4.2

Scope

This Chapter shall apply to sanitary and phytosanitary measures, which may, directly or indirectly, affect trade between the Parties.

Article 4.3

Affirmation of the SPS Agreement

Except as otherwise provided for in this Chapter, the SPS Agreement shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 4.4

Definitions

For the purposes of this Chapter:

- (a) international standards mean the standards, guidelines and recommendations of the Codex Alimentarius Commission (CAC), the World Organisation for Animal Health (OIE) and the relevant international and regional organisations operating within the framework of the International Plant Protection Convention (IPPC);
- (b) perishable goods mean goods that rapidly decay due to their natural characteristics, in particular in the absence of appropriate storage conditions.
- (c) serious sanitary or phytosanitary issues mean cases for which international standards, in particular in the Guidelines for the Exchange of Information between Countries on Rejections of Imported Food, by the CAC⁶, foresee a notification between competent authorities.

- samhandelen og adgangen til deres respektive markeder,
- c) å legge til rette for utveksling av informasjon mellom partene og øke den gjensidige innsikten i de enkelte partenes regelverk, og
 - d) på en effektiv måte og innenfor rammen av dette kapittel å løse problemer som påvirker handelen mellom partene.

Artikkel 4.2

Virkeområde

Dette kapittel får anvendelse på veterinære og plantesanitære tiltak som direkte eller indirekte kan påvirke handelen mellom partene.

Artikkel 4.3

Stadfestelse av SPSavtalen

Med mindre noe annet er fastsatt i dette kapittel, får SPS-avtalen anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 4.4

Definisjoner

I dette kapittel menes med

- a) *internasjonale standarder*: standarder, retningslinjer og anbefalinger utstedt av Codex Alimentarius-kommisjonen (CAC), Verdens dyrehelseorganisasjon (OIE) og relevante internasjonale og regionale organisasjoner som arbeider innenfor rammen av den internasjonale plantevernkonvensjon (IPPC),
- b) *lett bederverlige varer*: varer som raskt forringes på grunn av sine naturlige egenskaper, særlig i mangel av egnede lagringsforhold,
- c) *alvorlige veterinære eller plantesanitære problemer*: saker der internasjonale standarder, særlig i *Guidelines for the Exchange of Information between Countries on Rejections of Imported Food* (retningslinjer for utveksling av informasjon mellom stater om avvisning av importerte matvarer) utstedt av CAC⁶, fastsetter at vedkommende myndigheter skal underrette hverandre.

⁶ CAC/GL 25/1997.

⁶ CAC/GL 25/1997.

*Article 4.5***Inspections, certification system and system audits**

1. An importing Party shall base assessments of the inspection and certification system of the exporting Party on international standards.
2. Without prejudice to the right of the Parties to approve establishments seeking access to the export market on the basis of individual inspections and audits, the Parties agree to primarily audit the inspection and certification system of the exporting Party.
3. The competent authorities of the Parties shall agree in advance on the anticipated costs of an inspection or audit.
4. Corrective actions, timeframes and follow-up procedures shall, if applicable, be clearly documented in an assessment report.
5. The importing Party shall provide the relevant information in writing to the exporting Party within 60 days from the audit. The exporting Party may comment on such information within 45 days. Comments made by the exporting Party shall be included in the assessment report.

*Article 4.6***Certificates**

1. The Parties agree to cooperate in order to minimise the number of SPS certificates as far as possible. Where official certificates are required, these should be in line with the principles laid down in international standards. A Party shall accept SPS certificates in English, issued by the competent authority of another Party, without any further requirements or charges.
2. If a Party introduces or modifies a certificate, it shall notify the other Parties as early as possible, in English. The Party shall provide the factual basis and justification for the new or modified certificate. The exporting Parties shall be given sufficient time to adapt to the new requirements.

*Article 4.7***Cooperation**

1. The Parties shall strengthen cooperation with a view to increasing the mutual understanding of each other's systems and facilita-

*Artikkel 4.5***Inspeksjoner, sertifiseringssystem og systemrevisjoner**

1. En importpart skal legge internasjonale standarder til grunn for sine vurderinger av eksportpartens inspeksjons- og sertifiseringssystem.
2. Partene er enige om primært å revidere eksportpartens inspeksjons- og sertifiseringssystem; dette berører ikke partenes rett til å godkjenne virksomheter som søker adgang til eksportmarkedet på grunnlag av individuelle inspeksjoner og revisjoner.
3. Vedkommende myndigheter hos partene skal på forhånd bli enige om forventede kostnader ved en inspeksjon eller revisjon.
4. Avhjelpende tiltak, tidsrammer og prosedyrer for oppfølging skal, der det er aktuelt, være klart dokumentert i en egen vurderingsrapport.
5. Importparten skal gi eksportparten de relevante opplysningene skriftlig innen 60 dager etter at revisjonen er gjennomført. Eksportparten kan gi kommentarer til opplysningene innen 45 dager. Kommentarer som fremlegges av eksportparten, skal inngå i vurderingsrapporten.

*Artikkel 4.6***Sertifikater**

1. Partene er enige om å samarbeide for i størst mulig grad å begrense antall SPSSertifikater. Der det kreves offisielle sertifikater, bør disse være utformet i tråd med prinsipper fastsatt i internasjonale standarder. En part skal godta SPSSertifikater på engelsk som er utstedt av en annen parts vedkommende myndighet, uten ytterligere krav eller avgifter.
2. Dersom en part innfører eller endrer et sertifikat, skal parten underrette de øvrige parter på engelsk så snart det lar seg gjøre. Parten skal opplyse om det faktiske grunnlaget og begrunnelsen for det nye eller endrede sertifikatet. Eksportparten skal gis tilstrekkelig tid til å tilpasse seg de nye kravene.

*Artikkel 4.7***Samarbeid**

1. Partene skal styrke samarbeidet med sikte på å øke den gjensidige innsikten i hverandres systemer og lette adgangen til hver-

ting access to their respective markets. Such cooperation shall include, but is not limited to, collaboration between the relevant scientific institutions that provide the Parties with scientific advice and risk analysis.

2. The Parties shall ensure that all adopted SPS regulations are published and available on the internet. Upon request, a Party shall provide supplementary information regarding import requirements in English.
3. The Parties shall notify any substantial change in structure, organisation and division of responsibilities of their competent authorities and contact points to the other Parties.
4. When a Party introduces new SPS measures, its competent authority shall, upon request, provide, as far as practicable in English, the background of the change, appropriate risk assessment or scientific basis justifying the measure and other relevant information.

Article 4.8

Movement of products

The Parties shall ensure that goods fully complying with the relevant sanitary and phytosanitary requirements of an importing Party can freely move within their respective territories, once placed on the market.

Article 4.9

Import checks

1. The import requirements and checks applied to imported goods covered by this Chapter shall be based on the risk that is associated with such goods and shall be applied in a non-discriminatory manner. Import checks shall be carried out as expeditiously as possible, in a manner that is no more trade-restrictive than necessary. The Parties shall make every effort to avoid any deterioration of perishable goods.
2. Upon request, information about the frequency of import checks or changes in this frequency shall be exchanged between competent authorities of the Parties.
3. Each Party shall ensure that adequate procedures exist to allow a person responsible for a consignment, subject to sampling and analysis, to apply for a supplementary expert opinion at a laboratory, accredited by the

andres markeder. Dette samarbeidet skal omfatte, men ikke være begrenset til samarbeid mellom de relevante vitenskapelige institusjonene som gir partene vitenskapelige råd og risikoanalyser.

2. Partene skal sørge for at alt vedtatt regelverk på det veterinære og plantesanitære området («SPSregelverk») offentliggjøres og finnes tilgjengelig på Internett. En part skal på anmodning gi utfyllende opplysninger om importkrav på engelsk.
3. Partene skal underrette de øvrige parter om alle vesentlige endringer i vedkommende myndigheters og kontaktpunkters oppbygning, organisering og ansvarsfordeling.
4. Når en part innfører nye SPStiltak, skal partens vedkommende myndighet på anmodning og, så langt det lar seg gjøre, på engelsk gi opplysninger om bakgrunnen for endringen, nødvendig risikovurdering eller det vitenskapelige grunnlaget for tiltaket samt annen relevant informasjon.

Artikkel 4.8

Varebevegelse

Partene skal innenfor sine respektive territorier sørge for fritt bytte av varer som er fullt ut i samsvar med en importparts relevante veterinære og plantesanitære krav, når de først er brakt i omsetning.

Artikkel 4.9

Importkontroll

1. Importkrav og importkontroll som gjelder importerte varer omfattet av dette kapittel, skal være basert på den risiko som er forbundet med slike varer, og skal anvendes på en måte som sikrer likebehandling. Importkontroll skal utføres snarest mulig og på en måte som ikke er mer begrensende for handelen enn nødvendig. Partene skal gjøre sitt ytterste for å forhindre at lett bederverlige varer forringes.
2. Vedkommende myndigheter hos partene skal på anmodning utveksle informasjon om hvor ofte det utføres importkontroll, og om eventuelle endringer i kontrollhyppigheten.
3. Hver part skal sørge for tilfredsstillende prosedyrer som gir en person med ansvar for en vareforsendelse som er gjenstand for stikkprøvekontroll og analyse, mulighet til å søke om en ny ekspertuttalelse fra et laboratorium

competent authority of the importing Party, as part of the official sampling.

4. Import control should be carried out according to international standards.
5. Goods subject to random and routine checks should not be detained at the border while awaiting the results of the tests.
6. Where a Party detains, at a port of entry, goods exported from another Party due to an alleged failure to comply with a sanitary or phytosanitary measure, the factual justification for the detention shall be promptly notified to the importer or his representative.
7. If goods are rejected at a port of entry due to a verified serious sanitary or phytosanitary issue, the competent authority of the exporting Party shall be promptly notified in writing of the factual basis and scientific justification.
8. If goods are rejected at the port of entry for reasons other than a verified serious sanitary or phytosanitary issue, the competent authority of the exporting Party shall, upon request, be notified in writing of the factual basis and scientific justification, as soon as possible.
9. Each Party shall ensure that appropriate procedures exist for the person responsible for the consignment or his representative to appeal the decision, if products are rejected at a point of entry.

Article 4.10

Consultations

Consultations shall be held at the request of a Party, which considers that another Party has taken a measure which is likely to create, or has created, an obstacle to trade. Such consultations shall take place within 30 days from the receipt of the request with the objective of finding a mutually acceptable solution. If consultations are not taking place in the Joint Committee, it should be informed thereof. In case of perishable goods, consultations between the competent authorities of the Parties shall be held without undue delay. The consultations may be conducted by any agreed method.⁷

⁷ It is understood that consultations pursuant to this Article shall be without prejudice to the rights and obligations of the Parties under Chapter 13 (Dispute Settlement) or under the WTO Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes.

akkreditert av vedkommende myndighet hos importparten som del av den offisielle prøvetakingen.

4. Importkontroll bør utføres i samsvar med internasjonale standarder.
5. Varer som er gjenstand for tilfeldig og rutinemessig kontroll, bør ikke holdes tilbake ved grensen i påvente av prøveresultatene.
6. Dersom en part i en anløpshavn holder tilbake varer eksportert fra en annen part grunnet antatt manglende samsvar med et veterinært eller plantesanitært tiltak, skal den faktiske begrunnelsen for tilbakeholdelsen omgående meldes til importøren eller dennes representant.
7. Dersom varer avvises i en anløpshavn etter at det er påvist et alvorlig veterinært eller plantesanitært problem, skal vedkommende myndighet hos eksportparten omgående underrettes skriftlig om det faktiske grunnlaget og den vitenskapelige begrunnelsen for det.
8. Dersom varene avvises i anløpshavnen av andre grunner enn at det er påvist et alvorlig veterinært eller plantesanitært problem, skal vedkommende myndighet hos eksportparten på anmodning og så snart som mulig underrettes skriftlig om det faktiske grunnlaget og den vitenskapelige begrunnelsen for det.
9. Hver part skal sørge for egnede prosedyrer som gir vedkommende med ansvar for vareforsendelsen, eller dennes representant, mulighet til å påklage avgjørelsen dersom varene avvises på innførselsstedet.

Artikkel 4.10

Konsultasjoner

På anmodning fra en part skal det holdes konsultasjoner dersom parten anser at en annen part har truffet tiltak som kan antas å skape, eller som har skapt, en handelshindring. Konsultasjonene skal finne sted innen 30 dager etter at anmodningen er mottatt, med sikte på å finne en løsning som begge parter kan godta. Dersom konsultasjonene ikke finner sted i Den blandede komité, skal komiteen opplyses om dette. Gjelder saken lett bederfelige varer, skal det uten unødige opphold holdes konsultasjoner mellom partenes vedkommende myndigheter. Konsultasjonene kan holdes ved bruk av enhver omforent metode.⁷

⁷ Det forutsettes at konsultasjoner holdt i henhold til denne artikkel ikke skal berøre partenes rettigheter og forpliktelser verken etter kapittel 13 (Tvisteløsning) eller etter WTO-avtalen om regler og prosedyrer ved tvisteløsning.

*Article 4.11***Review**

The Parties shall, no later than two years from the entry into force of this Agreement, and thereafter upon request by a Party, jointly review this Chapter with a view to extending treatment granted to a non-party, with whom all Parties have established arrangements concerning sanitary and phytosanitary regulations, to the Parties.

*Article 4.12***Contact points**

The Parties shall exchange names and addresses of contact points for this Chapter in order to facilitate communication and the exchange of information.

*Chapter 5***Technical barriers to trade***Article 5.1***Objectives**

The objectives of this Chapter are to:

- (a) further the implementation of the TBT Agreement;
- (b) facilitate bilateral trade and access to respective markets for goods within the scope of this Chapter;
- (c) facilitate information exchange and cooperation in the field of technical regulations, standards and conformity assessment between the Parties, and enhance mutual understanding of each Party's regulatory system;
- (d) prevent, eliminate or reduce unnecessary obstacles related to trade between the Parties, in particular to avoid duplications in conformity assessment procedures;
- (e) further the implementation of good regulatory practice in the area of product safety, including market surveillance; and
- (f) effectively solve trade concerns affecting trade between the Parties within the scope of this Chapter.

*Article 5.2***Scope**

1. This Chapter shall apply to the preparation, adoption and application of all standards, technical regulations and conformity assess-

*Artikkel 4.11***Gjennomgang**

Partene skal senest to år etter at denne avtale er trådt i kraft, og deretter når en part ber om det, i fellesskap gå igjennom dette kapittel med sikte på å utvide behandlingen som gis en ikkepart som samtlige parter har opprettet ordninger med om SPSregelverk, til å omfatte partene.

*Artikkel 4.12***Kontaktpunkter**

Partene skal utveksle navn på og adresser til kontaktpunkter for dette kapittel med sikte på å legge til rette for kommunikasjon og informasjonsutveksling.

*Kapittel 5***Tekniske handelshindringer***Artikkel 5.1***Formål**

Formålet med dette kapittel er

- a) å fremme gjennomføringen av TBTavtalen,
- b) å legge til rette for bilateral handel og lette adgangen til de respektive markeder for varer som kommer inn under dette kapittels virkeområde,
- c) å legge til rette for informasjonsutveksling og samarbeid om tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurdering mellom partene, og å øke den gjensidige innsikten i de enkelte partenes regelverk,
- d) å forebygge, fjerne eller redusere unødige hindringer for handelen mellom partene, særlig for å unngå dobbeltarbeid i forbindelse med samsvarsvurdering,
- e) å fremme gjennomføring av en god lovgivningspraksis når det gjelder produktsikkerhet, herunder markedsovervåking, og
- f) på en effektiv måte og innenfor rammen av dette kapittel å løse problemer som påvirker handelen mellom partene.

*Artikkel 5.2***Virkeområde**

1. Bestemmelsene i dette kapittel får anvendelse ved utarbeiding, fastsettelse og anvendelse av alle standarder, tekniske forskrifter og prosedyrer for samsvarsvurdering som

ment procedures, which may affect trade in goods between the Parties.

2. Notwithstanding paragraph 1, this Chapter shall not apply to:
 - (a) sanitary and phytosanitary measures as defined in Chapter 4 (Sanitary and Phytosanitary Measures); nor
 - (b) purchasing specifications prepared by governmental bodies for production or consumption requirements of governmental bodies.

Article 5.3

Affirmation of the TBT agreement

Except as otherwise provided for in this Chapter, the TBT Agreement shall apply and is hereby incorporated and made part of this Agreement, mutatis mutandis.

Article 5.4

International standards

For the purposes of this Chapter, standards issued by international standardising bodies, in particular, but not limited to the International Organization for Standardization (ISO), International Electrotechnical Commission (IEC), the International Telecommunication Union (ITU) and the Codex Alimentarius Commission (CAC) shall be considered relevant international standards in accordance with Article 2.4. of the TBT Agreement.

Article 5.5

Movement of products, border control and market surveillance

1. The Parties shall ensure that goods fully complying with the relevant technical regulations of an importing Party can freely move within their respective territories, once placed on the market.
2. Where, a Party detains, at a port of entry, goods exported from another Party due to an alleged failure to comply with a technical regulation, the reasons for the detention shall be promptly notified to the importer or his representative.
3. Where a Party withdraws, from its market, goods exported from another Party, the reasons shall be promptly notified to the importer, his representative or a person responsible for placing the goods on the market.

kan påvirke handelen med varer mellom partene.

2. Uten hensyn til bestemmelsen i nr. 1 får dette kapittel ikke anvendelse på
 - a) veterinære og plantesanitære tiltak slik de er definert i kapittel 4 (Veterinære og plantesanitære tiltak), og heller ikke på
 - b) innkjøpsspesifikasjoner utarbeidet av offentlige organer for offentlige organers produksjons- eller forbrukskrav.

Artikkel 5.3

Stadfestelse av TBTavtalen

Med mindre noe annet er fastsatt i dette kapittel, får TBTavtalen anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 5.4

Internasjonale standarder

I dette kapittel skal standarder utstedt av internasjonale standardiseringsorganer, særlig men ikke begrenset til Den internasjonale standardiseringsorganisasjon (ISO), Den internasjonale elektrotekniske kommisjon (IEC), Den internasjonale teleunion (ITU) og Codex Alimentariuskommisjonen (CAC), anses som relevante internasjonale standarder i henhold til artikkel 2.4 i TBTavtalen.

Artikkel 5.5

Varebevegelse, grensekontroll og markedsovervåking

1. Partene skal innenfor sine respektive territorier sørge for fritt bytte av varer som er fullt ut i samsvar med en importparts relevante tekniske forskrifter, når de først er brakt i omsetning.
2. Dersom en part i en anløpshavn holder tilbake varer eksportert fra en annen part grunnet antatt manglende samsvar med en teknisk forskrift, skal grunnene til tilbakeholdelsen omgående meldes til importøren eller dennes representant.
3. Dersom en part kaller tilbake varer eksportert fra en annen part fra sitt marked, skal grunnene til dette omgående meldes til importøren, dennes representant eller en person som har ansvar for å bringe varene i omsetning.

*Article 5.6***Conformity assessment procedures**

1. The Parties acknowledge that a broad range of mechanisms exist to facilitate the acceptance in a Party's territory of the results of conformity assessment procedures conducted in another Party's territory, but not limited to:
 - (a) agreements on mutual acceptance of the results of conformity assessment procedures with respect to specified technical regulations conducted by recognised conformity assessment bodies;
 - (b) voluntary arrangements between conformity assessment bodies in each Party's territory;
 - (c) use of accreditation based on international standards, to qualify conformity assessment bodies;
 - (d) government designation of conformity assessment bodies;
 - (e) recognition by a Party of the results of conformity assessments performed in the territory of another Party;
 - (f) use of regional or international arrangements and regional or international recognition agreements to which the Parties are parties; and
 - (g) the importing Party's acceptance of a supplier's declaration of conformity, based on international standards.
2. The Parties shall not prepare, adopt or apply conformity assessment procedures, which are likely to create unnecessary obstacles to trade and shall to this end:
 - (a) reinforce the role of international standards as a basis for technical regulations, including conformity assessment procedures;
 - (b) promote the accreditation of conformity assessment bodies on the basis of relevant Standards and Guidelines of ISO and IEC; and
 - (c) encourage the mutual acceptance of conformity assessment results of bodies accredited in accordance with paragraph (b), which have been recognised under the relevant international agreement.
3. Insofar as the Parties require a positive assurance of conformity with domestic technical regulations, the Parties shall, where applicable, encourage the acceptance of supplier's declarations of conformity, based on international standards as a documentation declaration.

*Artikkel 5.6***Prosedyrer for samsvarsvurdering**

1. Partene erkjenner at det finnes et bredt spekter av mekanismer som kan gjøre det lettere på en parts territorium å godkjenne resultatet av samsvarsvurderinger foretatt på en annen parts territorium, uten at dette er begrenset til
 - a) avtaler om gjensidig godkjenning av resultatet av samsvarsvurderinger med hensyn til konkrete tekniske forskrifter, utført av anerkjente organer for samsvarsvurdering,
 - b) frivillige ordninger mellom samsvarsvurderingsorganer på hver parts territorium,
 - c) bruk av akkreditering basert på internasjonale standarder for å godkjenne organer som foretar samsvarsvurderinger,
 - d) statlig utnevning av samsvarsvurderingsorganer,
 - e) anerkjennelse fra en parts side av resultatet av samsvarsvurderinger foretatt på en annen parts territorium,
 - f) bruk av regionale eller internasjonale ordninger og regionale eller internasjonale avtaler om anerkjennelse som partene er part i, og
 - g) godkjenning fra importpartens side av en leverandørs samsvarserklæring på grunnlag av internasjonale standarder.
2. Partene skal ikke utarbeide, fastsette eller anvende prosedyrer for samsvarsvurdering som trolig vil skape unødige hindringer for handelen, og skal for dette formål
 - a) styrke internasjonale standarders rolle som grunnlag for tekniske forskrifter, herunder prosedyrer for samsvarsvurdering,
 - b) fremme akkreditering av samsvarsvurderingsorganer på grunnlag av relevante standarder og retningslinjer fra ISO og IEC, og
 - c) oppfordre til gjensidig godkjenning av samsvarsvurderinger foretatt av organer som er akkreditert i samsvar med bokstav b), og som er anerkjent i henhold til en relevant internasjonal avtale.
3. I den grad partene krever en positiv bekreftelse på at det foreligger samsvar med nasjonale tekniske forskrifter, skal de, der det er aktuelt, oppfordre til at en leverandørs samsvarserklæring godkjennes som dokumentasjon på at det foreligger samsvar med nasjonale tekniske forskrifter, når erklæringen er

ring conformity with domestic technical regulations.

Article 5.7

Cooperation

With a view to increasing the mutual understanding of each other's systems and facilitating access to respective markets, the Parties shall strengthen their cooperation, in particular in the following areas:

- (a) activities of international standardisation bodies and the WTO Committee on Technical Barriers to Trade;
- (b) communication between the competent authorities of the Parties, exchange of information in respect of technical regulations, good regulatory practice, standards, conformity assessment procedures, border control and market surveillance;
- (c) encouraging their respective standardisation bodies to cooperate; and
- (d) on request of a Party, make available, promptly, the full text or summary of technical regulations notified to WTO members, in English.

Article 5.8

Consultations

Consultations shall be held at the request of a Party, which considers that another Party has taken a measure which is likely to create, or has created, an obstacle to trade. Such consultations shall take place within 40 days from the receipt of the written request with the objective of finding a mutually acceptable solution. The consultations shall take place in the Joint Committee if a Party so requests. The consultations may be conducted by any agreed method.⁸

Article 5.9

Review

1. The Parties shall no later than four years from the entry into force of this Agreement, and thereafter upon request by a Party, jointly review this Chapter with a view to extending treatment granted to a non-party, with whom all Parties have established

utarbeidet på grunnlag av internasjonale standarder.

Artikkel 5.7

Samarbeid

Med sikte på å øke den gjensidige innsikten i hverandres systemer og lette adgangen til de respektive markeder, skal partene styrke samarbeidet, særlig på følgende områder:

- a) arbeidet i internasjonale standardiseringsorganer og WTOkomiteen for tekniske handelshindringer,
- b) kommunikasjon mellom vedkommende myndigheter hos partene, utveksling av informasjon om tekniske forskrifter, god lovgivningspraksis, standarder, prosedyrer for samsvarsvurdering, grensekontroll og markedsovervåking,
- c) oppfordre partenes respektive standardiseringsorganer til å samarbeide, og
- d) på anmodning fra en part snarest mulig gjøre tekniske forskrifter som er meddelt WTOs medlemmer, tilgjengelig på engelsk, enten i sin helhet eller i form av sammendrag.

Artikkel 5.8

Konsultasjoner

På skriftlig anmodning fra en part skal det holdes konsultasjoner dersom parten anser at en annen part har truffet tiltak som kan antas å skape, eller som har skapt, en handelshindring. Konsultasjonene skal finne sted innen 40 dager etter at anmodningen er mottatt, med sikte på å finne en løsning som begge parter kan godta. Konsultasjonene skal finne sted i Den blandede komité dersom en part ber om det. De kan holdes ved bruk av enhver omforent metode.⁸

Artikkel 5.9

Gjennomgang

1. Partene skal senest fire år etter at denne avtale er trådt i kraft, og deretter når en part ber om det, i fellesskap gå igjennom dette kapittel med sikte på å utvide behandlingen som gis en ikkepart som samtlige parter har opprettet ordninger med om standarder, tek-

⁸ It is understood that consultations pursuant to this Article shall be without prejudice to the rights and obligations of the Parties under Chapter 13 (Dispute Settlement) or under the WTO Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes.

⁸ Det forutsettes at konsultasjoner holdt i henhold til denne artikkel ikke skal berøre partenes rettigheter og forpliktelser verken etter kapittel 13 (Tvisteløsning) eller etter WTO-avtalen om regler og prosedyrer ved tvisteløsning.

arrangements concerning standards, technical regulations and conformity assessment procedures, to the Parties.

2. The Parties may conclude Annexes or side agreements to this Agreement to prevent, eliminate, or reduce unnecessary obstacles, including to avoid duplicative and unnecessarily burdensome conformity assessment procedures in specific product sectors.

Article 5.10

Contact points

The Parties shall exchange names and addresses of contact points for this Chapter in order to facilitate communication and the exchange of information.

Chapter 6

Trade in services

Article 6.1

Scope and coverage

1. This Chapter applies to measures by Parties affecting trade in services and taken by central, regional or local governments and authorities as well as by non-governmental bodies in the exercise of powers delegated by central, regional or local governments or authorities. It applies to all services sectors, except services supplied in the exercise of government authority.
2. With respect to air transport services, this Chapter shall not apply to measures affecting air traffic rights or measures affecting services directly related to the exercise of air traffic rights, except as provided for in paragraph 3 of the GATS Annex on Air Transport Services. The definitions of paragraph 6 of the GATS Annex on Air Transport Services are hereby incorporated and made part of this Agreement.
3. Articles 6.3 (Most-Favour-Nation Treatment), 6.4 (Market Access) and 6.5 (National Treatment) shall not apply to laws, rules, regulations or requirements governing the procurement by governmental agencies of services purchased for governmental purposes and not with a view to commercial resale or with a view to use in the supply of services for commercial sale.

niske forskrifter og prosedyrer for samsvarsvurdering, til å omfatte partene.

2. Partene kan avtale vedlegg eller inngå sideavtaler til denne avtale for å forebygge, fjerne eller redusere unødige hindringer, blant annet for å unngå at det benyttes likelydende og unødig byrdefulle prosedyrer for samsvarsvurdering i bestemte produktsektorer.

Artikkel 5.10

Kontaktpunkter

Partene skal utveksle navn på og adresser til kontaktpunkter for dette kapittel med sikte på å legge til rette for kommunikasjon og informasjonsutveksling.

Kapittel 6

Handel med tjenester

Artikkel 6.1

Virkeområde og dekningsomfang

1. Dette kapittel får anvendelse på partenes tiltak som berører handel med tjenester, og som treffes av sentrale, regionale eller lokale administrative enheter og myndigheter samt av ikke-statlige organer når disse utøver myndighet delegert til dem av sentrale, regionale eller lokale administrative enheter eller myndigheter. Det får anvendelse på alle tjenestesektorer, med unntak av tjenester som ytes under utøvelse av offentlig myndighet.
2. Med hensyn til luftfartstjenester får dette kapittel ikke anvendelse på tiltak som berører luftfartsrettigheter, eller tiltak som berører tjenester som er direkte forbundet med utøvelse av luftfartsrettigheter, med unntak for hva som er fastsatt i nr. 3 i GATSvedlegget om luftfartstjenester. Definisjonene i nr. 6 i GATS-vedlegget om luftfartstjenester innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den.
3. Artikkel 6.3 (Bestevilkårsbehandling), 6.4 (Markedsadgang) og 6.5 (Nasjonal behandling) får ikke anvendelse på lover, regler, forskrifter eller vilkår som regulerer offentlige organers anskaffelse av tjenester som er kjøpt inn for offentlige formål uten henblikk på kommersielt videresalg eller på bruk i tjenesteyting for kommersielt salg.

Article 6.2

Definitions

1. Where a provision of this Chapter provides that a provision of the GATS is incorporated into and made part of this Agreement, the meaning of the terms used in the GATS provision shall be understood as follows:
 - (a) *Member* means Party;
 - (b) *Schedule* means a Schedule referred to in Article 6.16 (Schedules of Specific Commitments) and contained in Annex XI (Schedules of Specific Commitments); and
 - (c) *specific commitment* means a specific commitment in a Schedule referred to in Article 6.16 (Schedules of Specific Commitments).
2. The following definitions of Article I of the GATS are hereby incorporated into and made part of this Agreement:
 - (a) trade in services;
 - (b) services; and
 - (c) a service supplied in the exercise of governmental authority;
3. For the purposes of this Chapter:
 - (a) service supplier means any person that supplies a service;⁹
 - (b) natural person of another Party means a natural person who, under the legislation of that other Party, is:
 - (i) a national of that other Party who resides in the territory of any WTO Member; or
 - (ii) a permanent resident of that other Party who resides in the territory of a Party, if that other Party accords substantially the same treatment to its permanent residents as to its nationals in respect of measures affecting trade in services. For the purpose of the supply of a service through presence of natural persons (Mode 4), this definition covers a permanent resident of that other Party who resides in the territory of a Party;

⁹ Where the service is not supplied directly by a juridical person but through other forms of commercial presence such as a branch or a representative office, the service supplier (i.e. the juridical person) shall, nonetheless, through such commercial presence be accorded the treatment provided for service suppliers under this Chapter. Such treatment shall be extended to the commercial presence through which the service is supplied and need not be extended to any other parts of the service supplier located outside the territory where the service is supplied.

Artikkel 6.2

Definisjoner

1. Når en bestemmelse i dette kapittel fastslår at en bestemmelse i GATS innlemmes i denne avtale og gjøres til en del av den, skal begrepene brukt i GATS forstås slik:
 - a) med «medlem» menes part,
 - b) med «bindingsliste» menes en bindingsliste nevnt i artikkel 6.16 (Bindingslister over spesifikke forpliktelser) og inntatt i vedlegg XI (Bindingslister over spesifikke forpliktelser), og
 - c) med «spesifikk forpliktelse» menes en spesifikk forpliktelse i en bindingsliste nevnt i artikkel 6.16 (Bindingslister over spesifikke forpliktelser).
2. Følgende definisjoner i artikkel I i GATS innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den:
 - a) «handel med tjenester»,
 - b) «tjenester», og
 - c) «tjenester som ytes under utøvelse av statsmyndighet».
3. I dette kapittel menes med
 - a) «tjenesteyter»: enhver person som yter en tjeneste,⁹
 - b) «fysisk person fra en annen part»: en fysisk person som i henhold til den annen parts lovgivning
 - i) er borger av denne parten, men oppholder seg på territoriet til en medlemsstat i WTO, eller
 - ii) har fast opphold i denne andre parten, men oppholder seg på territoriet til en part, dersom denne andre parten i alt vesentlig gir personer med fast opphold samme behandling som den gir sine egne borgere med hensyn til tiltak som berører handelen med tjenester. Dersom en tjeneste ytes gjennom fysiske personers tilstedeværelse (type 4), omfatter denne definisjonen en person som har fast opphold i denne andre parten, men som oppholder seg på territoriet til en part,

⁹ Når tjenesten ikke ytes direkte av en juridisk person, men gjennom andre former for kommersiell tilstedeværelse, for eksempel en filial eller et representasjonskontor, skal tjenesteyteren (dvs. den juridiske personen) gjennom denne kommersielle tilstedeværelsen like fullt gis den behandling som er fastsatt for tjenesteytere i dette kapittel. Behandlingen skal utstrekkes til den kommersielle tilstedeværelsen som tjenesten ytes gjennom, men behøver ikke å utstrekkes til andre deler av tjenesteyteren som befinner seg utenfor territoriet der tjenesten ytes.

- (c) juridical person of another Party means a juridical person which is either:
- (i) constituted or otherwise organised under the domestic laws, rules and regulations of that Party, and is engaged in substantive business operations in the territory of a Party; or
 - (ii) in the case of the supply of a service through commercial presence, owned or controlled by:
 - (aa) natural persons of that other Party; or
 - (bb) juridical persons of that other Party identified under subparagraph (c) (i).
4. The following definitions of Article XXVIII of the GATS are hereby incorporated into and made part of this Agreement:
- (a) measure;
 - (b) supply of a service;
 - (c) measures by Members affecting trade in services;
 - (d) commercial presence;
 - (e) sector of a service;
 - (f) service of another Member;
 - (g) monopoly supplier of a service;
 - (h) service consumer;
 - (i) person;
 - (j) juridical person;
 - (k) owned, controlled and affiliated; and
 - (l) direct taxes.
- c) «juridisk person fra en annen part»: en juridisk person som enten
- i) er opprettet eller på annen måte organisert i henhold til denne andre partens egne lover, regler og forskrifter, og som driver en vesentlig forretningsvirksomhet på en parts territorium, eller,
 - ii) når det gjelder yting av en tjeneste gjennom kommersiell tilstedeværelse, er eid eller kontrollert av
 - aa) fysiske personer fra denne andre parten, eller
 - bb) juridiske personer fra denne andre parten som nevnt under bokstav c) i).
4. Følgende definisjoner i artikkel XXVIII i GATS innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den:
- a) «tiltak»,
 - b) «ytelse av en tjeneste»,
 - c) «tiltak medlemmene treffer som har innvirkning på handel med tjenester»,
 - d) «kommersiell tilstedeværelse»,
 - e) en tjenestes «sektor»,
 - f) «annet medlems tjeneste»,
 - g) «tjenesteyter med monopol»,
 - h) «tjenesteforbruker»,
 - i) «person»,
 - j) «juridisk person»,
 - k) «eid», «kontrollert» og «tilsluttet», og
 - l) «direkte skatter».

Article 6.3

Most-favoured-nation treatment

1. Without prejudice to measures taken in accordance with Article VII of the GATS, and except as provided for in its List of MFN Exemptions contained in Annex XII (Lists of MFN Exemptions), each Party shall accord immediately and unconditionally, in respect of all measures affecting the supply of services, to services and service suppliers of another Party treatment no less favourable than the treatment it accords to like services and service suppliers of any non-party.
2. Treatment granted under other existing or future agreements concluded by a Party and notified under Article V or Article V bis of the GATS shall not be subject to paragraph 1.
3. If a Party concludes an agreement of the type referred to in paragraph 2 after the entry into force of this Agreement or amends such

Artikkel 6.3

Bestevilkårsbehandling

1. Med forbehold for tiltak truffet i samsvar med artikkel VII i GATS, og med unntak for hva som er fastsatt i dens liste over unntak fra bestevilkårsklausulen (MFNunntak) i vedlegg XII (Liste over MFNunntak), skal hver part med hensyn til ethvert tiltak som berører yting av tjenester, uten opphold og uten vilkår gi en annen parts tjenester og tjenesteytere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den behandling den gir tilsvarende tjenester og tjenesteytere fra en ikke-part.
2. Behandling i henhold til andre eksisterende eller fremtidige avtaler som en part har inngått, og som det er gitt underretning om i henhold til artikkel V eller Va i GATS, skal ikke omfattes av bestemmelsen i nr. 1.
3. Dersom en part inngår en avtale som nevnt i nr. 2 etter at denne avtale er trådt i kraft, eller endrer en slik avtale, skal denne part

agreement, it shall notify the other Parties without delay. The former Party shall, upon request by another Party, negotiate the incorporation into this Agreement of a similar treatment no less favourable than that provided under that agreement.

4. Paragraph 3 of Article II of the GATS shall apply to the rights and obligations of the Parties with respect to advantages accorded to adjacent countries and is hereby incorporated into and made part of this Agreement.

Article 6.4

Market access

Article XVI of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement.

Article 6.5

National treatment

Article XVII of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement.

Article 6.6

Additional commitments

Article XVIII of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement.

Article 6.7

Domestic regulation

1. In sectors where specific commitments are undertaken, each Party shall ensure that all measures of general application affecting trade in services are administered in a reasonable, objective and impartial manner.
2.
 - (a) Each Party shall maintain or institute, as soon as practicable, judicial, arbitral or administrative tribunals or procedures which provide, at the request of an affected service supplier of another Party, for the prompt review of, and where justified, appropriate remedies for, administrative decisions affecting trade in services. Where such procedures are not independent of the agency entrusted with the administrative decision concerned, the Party shall ensure that the procedures in

omgående underrette de øvrige parter. Førstnevnte part skal på anmodning fra en annen part forhandle om å innlemme i denne avtale en liknende behandling som ikke er mindre gunstig enn det som er fastsatt i førstnevnte avtale.

4. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til fordeler som gis tilgrensende land, skal reguleres av artikkel II nr. 3 i GATS, som herved innlemmes i denne avtale og gjøres til en del av den.

Artikkel 6.4

Markedsadgang

Artikkel XVI i GATS får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den.

Artikkel 6.5

Nasjonal behandling

Artikkel XVII i GATS får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den.

Artikkel 6.6

Tilleggsforpliktelser

Artikkel XVIII i GATS får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den.

Artikkel 6.7

Innenlandsk regulering

1. I sektorer der partene har påtatt seg spesifikke forpliktelser, skal hver part påse at alle tiltak med generell anvendelse som berører handel med tjenester, håndheves på en rimelig, objektiv og upartisk måte.
2.
 - a) Hver part skal opprettholde eller, så snart det er praktisk mulig, opprette domstoler, voldgiftsretter eller forvaltningsdomstoler eller ordninger der det, når en berørt tjenesteyter fra en annen part ber om det, omgående kan foretas en prøving av og, dersom det er berettiget, en omgjøring av forvaltningsvedtak som berører handel med tjenester. Når slike ordninger ikke fungerer uavhengig av det organ som har myndighet til å gjøre vedkommende forvaltningsvedtak, skal parten sørge for at ord-

fact provide for an objective and impartial review.

- (b) The provisions of subparagraph (a) shall not be construed to require a Party to institute such tribunals or procedures where this would be inconsistent with its constitutional structure or the nature of its legal system.
- 3. Where authorisation is required by a Party for the supply of a service, the competent authorities of that Party shall, within a reasonable period of time after the submission of an application is considered complete under that Party's domestic laws, rules and regulations, inform the applicant of the decision concerning the application. At the request of the applicant, the competent authorities of that Party shall provide, without undue delay, information concerning the status of the application.
- 4. Each Party shall ensure that measures relating to qualification requirements and procedures, technical standards and licensing requirements and procedures, in sectors in which a Party has undertaken specific commitments, are based on objective and transparent criteria such as competence and the ability to supply the service.
- 5. With a view to ensuring that measures relating to qualification requirements and procedures, technical standards and licensing requirements and procedures do not constitute unnecessary barriers to trade in services, the Joint Committee shall take a decision aiming at incorporating into this Agreement any disciplines developed in the WTO in accordance with paragraph 4 of Article VI of the GATS. The Parties may also, jointly or bilaterally, decide to develop further disciplines.
- 6.
 - (a) In sectors in which a Party has undertaken specific commitments, pending the entry into force of a decision incorporating WTO disciplines for these sectors pursuant to paragraph 5, and, if agreed between Parties, disciplines developed jointly or bilaterally under this Agreement pursuant to paragraph 5, the Party shall not apply qualification requirements and procedures, technical standards and licensing requirements and procedures that nullify or impair such specific commitments in a manner which is:

ningen i realiteten innebærer en objektiv og upartisk gjennomgang.

- b) Bestemmelsene i bokstav a) skal ikke tolkes slik at en part pålegges å opprette slike domstoler eller ordninger dersom det er uforenlig med partens forfatning eller rettsorden.
- 3. Dersom det kreves tillatelse fra en part for å yte en tjeneste, skal vedkommende myndighet hos denne parten innen en rimelig frist etter at det er innlevert en søknad som anses for å være fullstendig i henhold til partens egne lover, regler og forskrifter, underrette søkeren om vedtaket i forbindelse med søknaden. På anmodning fra søkeren skal vedkommende myndighet hos parten uten unødig opphold opplyse om søknadens stilling.
- 4. Hver part skal sørge for at tiltak som gjelder kvalifikasjonskrav og prosedyrer, tekniske standarder og lisensieringskrav og prosedyrer i sektorer der en part har påtatt seg spesifikke forpliktelser, baseres på objektive og åpne kriterier, slik som kompetanse og kapasitet til å yte tjenesten.
- 5. For å sikre at tiltak som gjelder kvalifikasjonskrav og prosedyrer, tekniske standarder og lisensieringskrav og -prosedyrer, ikke innebærer unødige hindringer for handelen med tjenester, skal Den blandede komité treffe beslutning med sikte på å innlemme i denne avtale eventuelle retningslinjer som utarbeides innenfor WTO i samsvar med artikkel VI nr. 4 i GATS. Partene kan også, enten i fellesskap eller bilateralt, bli enige om å utarbeide flere retningslinjer.
- 6.
 - a) I sektorer der en part har påtatt seg spesifikke forpliktelser, og inntil en beslutning i henhold til nr. 5 er trådt i kraft om å innlemme WTOs retningslinjer for disse sektorene og, dersom partene er enige om det, retningslinjer utarbeidet i fellesskap eller bilateralt innenfor rammen av denne avtale etter nr. 5, skal parten ikke gjøre gjeldende kvalifikasjonskrav og prosedyrer, tekniske standarder og lisensieringskrav og prosedyrer som opphever eller svekker slike spesifikke forpliktelser på en måte som

- (i) more burdensome than necessary to ensure the quality of the service; or
 - (ii) in the case of licensing procedures, in itself a restriction on the supply of the service.
 - (b) In determining whether a Party is in conformity with the obligation under subparagraph (a), account shall be taken of international standards of relevant international organisations¹⁰ applied by that Party.
7. Each Party shall provide for adequate procedures to verify the competence of professionals of another Party.

Article 6.8

Recognition

1. For the purpose of the fulfilment of its relevant standards or criteria for the authorisation, licensing or certification of service suppliers, each Party shall give due consideration to any requests by another Party to recognise the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted in that other Party. Such recognition may be based upon an agreement or arrangement with that other Party, or otherwise be accorded unilaterally.
2. Where a Party recognises, by agreement or arrangement, the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted, in the territory of a non-party, that Party shall afford another Party adequate opportunity to negotiate its accession to such an agreement or arrangement, whether existing or future, or to negotiate a comparable agreement or arrangement with it. Where a Party accords recognition unilaterally, it shall afford adequate opportunity for another Party to demonstrate that the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted, in the territory of that other Party should also be recognised.
3. Any such agreement or arrangement or unilateral recognition shall be in conformity with the relevant provisions of the WTO Agreement, in particular paragraph 3 of Article VII of the GATS.

¹⁰ The term relevant international organisations refers to international bodies whose membership is open to the relevant bodies of at least all Parties.

- i) er mer byrdefull enn nødvendig for å sikre tjenestens kvalitet, eller,
 - ii) når det dreier seg om lisensieringsprosedyrer, i seg selv innebærer en restriksjon på ytingen av tjenesten.
 - b) For å kunne avgjøre om en part opptrer i samsvar med forpliktelsen i bokstav a), skal det tas hensyn til relevante internasjonale organisasjoners¹⁰ internasjonale standarder som anvendes av denne part.
7. Hver part skal sørge for egnede prosedyrer for å kontrollere kompetansen til yrkesutøvere fra en annen part.

Artikkel 6.8

Godkjenning

1. For å kunne oppfylle sine relevante standarder eller kriterier for autorisasjon eller lisensiering av eller attestutstedelse for tjenesteytere, skal hver part behørig vurdere enhver anmodning fra en annen part om å godkjenne gjennomgått utdanning eller oppnådd erfaring, oppfylte krav eller lisenser eller attester som er gitt hos den andre parten. Slik godkjenning kan bygge på en avtale eller ordning med denne parten eller på annen måte gis på ensidig grunnlag.
2. Når en part, gjennom en avtale eller ordning, godkjenner gjennomgått utdanning eller oppnådd erfaring, oppfylte krav eller lisenser eller attester som er gitt på territoriet til en ikke-part, skal vedkommende part gi en annen part tilstrekkelig mulighet til å forhandle om tiltredelse til en slik avtale eller ordning, enten den allerede er trådt i kraft eller skal tre i kraft på et senere tidspunkt, eller til å forhandle seg fram til en tilsvarende avtale eller ordning med vedkommende part. Når en part gir slik godkjenning på ensidig grunnlag, skal den gi en annen part tilstrekkelig mulighet til å godtgjøre at også gjennomgått utdanning eller oppnådd erfaring, oppfylte krav eller lisenser eller attester som er gitt på territoriet til denne andre parten, bør godkjennes.
3. Enhver slik avtale eller ordning eller godkjenning på ensidig grunnlag skal være i samsvar med relevante bestemmelser i WTO-avtalen, særlig artikkel VII nr. 3 i GATS.

¹⁰ Med «relevante internasjonale organisasjoner» menes internasjonale organer som er åpne for medlemskap fra de relevante organer hos i det minste samtlige parter.

*Article 6.9***Movement of natural persons**

1. This Article applies to measures affecting natural persons who are service suppliers of a Party, and natural persons of a Party who are employed by a service supplier of a Party, in respect of the supply of a service.
2. This Chapter shall not apply to measures affecting natural persons seeking access to the employment market of a Party, nor shall it apply to measures regarding nationality, residence or employment on a permanent basis.
3. Natural persons covered by a specific commitment shall be allowed to supply the service in accordance with the terms of that commitment.
4. This Chapter shall not prevent a Party from applying measures to regulate the entry of natural persons of another Party into, or their temporary stay in, its territory, including those measures necessary to protect the integrity of, and to ensure the orderly movement of natural persons across its borders, provided that such measures are not applied in such a manner as to nullify or impair the benefits accruing to any Party under the terms of a specific commitment.¹¹

*Article 6.10***Transparency**

Paragraphs 1 and 2 of Article III and Article III bis of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement.

*Article 6.11***Monopolies and exclusive service suppliers**

Paragraphs 1, 2 and 5 of Article VIII of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement.

*Article 6.12***Business practices**

Article IX of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement.

*Artikkel 6.9***Bevegelighet for fysiske personer**

1. Denne artikkel får anvendelse på tiltak som berører fysiske personer som er tjenesteytere fra en part, og fysiske personer fra en part som er ansatt hos en parts tjenesteyter, i forbindelse med yting av en tjeneste.
2. Dette kapittel får ikke anvendelse på tiltak som berører fysiske personer som søker adgang til en parts arbeidsmarked, og heller ikke på tiltak som angår nasjonalitet, opphold eller arbeid på permanent basis.
3. Fysiske personer som omfattes av en spesifikk forpliktelse, skal ha adgang til å yte tjenesten i samsvar med vilkårene for denne forpliktelsen.
4. Bestemmelsene i dette kapittel skal ikke hindre en part i å anvende tiltak for å regulere innreise til eller midlertidig opphold på sitt territorium av fysiske personer fra en annen part, herunder tiltak som er nødvendige for å beskytte partens grenser og sikre en ordnet grensepassering for fysiske personer, forutsatt at slike tiltak ikke anvendes på en måte som tilsidesetter eller svekker fordelene som tilkommer en part i henhold til vilkårene for en spesifikk forpliktelse.¹¹

*Artikkel 6.10***Åpenhet**

Artikkel III nr. 1 og 2 og artikkel IIIa i GATS får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den.

*Artikkel 6.11***Monopoler og tjenesteytere med enerett**

Artikkel VIII nr. 1, 2 og 5 i GATS får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den.

*Artikkel 6.12***Forretningsmetoder**

Artikkel IX i GATS får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den.

¹¹ The sole fact of requiring a visa for natural persons shall not be regarded as nullifying or impairing benefits under a specific commitment.

¹¹ Krav om visum for fysiske personer skal ikke i seg selv anses for å tilsidesette eller svekke fordeler i henhold til en spesifikk forpliktelse.

*Article 6.13***Payments and transfers**

Article XI of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement.

*Article 6.14***Restrictions to safeguard the balance of payments**

1. The Parties shall endeavour to avoid the imposition of restrictions to safeguard the balance of payments.
2. Paragraphs 1 to 3 of Article XII of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement.
3. A Party adopting or maintaining such restrictions shall promptly notify the Joint Committee.

*Article 6.15***Exceptions**

Article XIV and paragraph 1 of Article XIV bis of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement.

*Article 6.16***Schedules of specific commitments**

1. Each Party shall set out in a Schedule the specific commitments it undertakes under Articles 6.4 (Market Access), 6.5 (National Treatment) and 6.6 (Additional Commitments). With respect to sectors where such commitments are undertaken, each Schedule shall specify:
 - (a) terms, limitations and conditions on market access;
 - (b) conditions and qualifications on national treatment;
 - (c) undertakings relating to additional commitments referred to in Article 6.6 (Additional Commitments); and
 - (d) where appropriate, the timeframe for implementation of such commitments and the date of entry into force of such commitments.
2. Measures inconsistent with both Articles 6.4 (Market Access) and 6.5 (National Treatment) shall be subject to paragraph 2 of Article XX of the GATS.

*Artikkel 6.13***Betalinger og overføringer**

Artikkel XI i GATS får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den.

*Artikkel 6.14***Restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen**

1. Partene skal bestrebe seg på å unngå å iverksette restriksjoner av hensyn til betalingsbalansen.
2. Artikkel XII nr. 1–3 i GATS får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den.
3. En part som innfører eller opprettholder slike restriksjoner, skal omgående underrette Den blandede komité.

*Artikkel 6.15***Unntak**

Artikkel XIV og artikkel XIVa nr. 1 i GATS får anvendelse og innlemmes herved i denne avtale og gjøres til en del av den.

*Artikkel 6.16***Bindingslister over spesifikke forpliktelser**

1. Hver part skal i en bindingsliste føre opp de spesifikke forpliktelser den påtar seg i henhold til artikkel 6.4 (Markedsadgang), 6.5 (Nasjonal behandling) og 6.6 (Tilleggsforpliktelser). For sektorer der slike forpliktelser er inngått, skal hver bindingsliste nærmere angi følgende:
 - a) begrensninger på og vilkår for markedsadgang,
 - b) vilkår for og begrensninger på nasjonal behandling,
 - c) tilsagn i forbindelse med tilleggsforpliktelser nevnt i artikkel 6.6 (Tilleggsforpliktelser), og
 - d) der det er hensiktsmessig, tidsramme for gjennomføring av slike forpliktelser og datoen for deres ikrafttredelse.
2. For tiltak som er uforenlige med både artikkel 6.4 (Markedsadgang) og 6.5 (Nasjonal behandling), får bestemmelsen i artikkel XX nr. 2 i GATS anvendelse.

3. The Parties' Schedules of Specific Commitments are set out in Annex XI (Schedule of Specific Commitments).

Article 6.17

Modification of schedules of commitments

1. The Parties shall, upon written request by a Party, hold consultations to consider any modification or withdrawal of a specific commitment in the requesting Party's Schedule of Specific Commitments. The consultations shall be held within three months from the receipt of the request. In the consultations, the Parties shall aim to ensure that a general level of mutually advantageous commitments no less favourable to trade than that provided for in the Schedule of Specific Commitments prior to such consultations is maintained.
2. Modifications of Schedules are subject to Articles 12.1 (Joint Committee) and 14.2 (Amendments). Such modifications may only take place three years after the entry into force of this Agreement.

Article 6.18

Review

With the objective of further liberalising trade in services between them and promoting their interests on a mutually advantageous basis, the Parties shall review at least every two years, or more frequently if so agreed, their Schedules of Specific Commitments and their Lists of MFN Exemptions, taking into account, in particular, any unilateral liberalisation and on-going work under the auspices of the WTO. The first review shall take place no later than three years from the entry into force of this Agreement.

Article 6.19

Annexes

The following Annexes form an integral part of this Chapter:

- (a) Annex XI (Schedules of Specific Commitments);
- (b) Annex XII (Lists of MFN-Exemptions);
- (c) Annex XIII (Financial Services);
- (d) Annex XIV (Telecommunications Services);
- (e) Annex XV (Movement of Natural Persons Supplying Services);

3. Partenes bindingslister over spesifikke forpliktelser er oppført i vedlegg XI (Bindingsliste over spesifikke forpliktelser).

Artikkel 6.17

Endring av bindingslister over forpliktelser

1. Partene skal etter skriftlig anmodning fra en part holde konsultasjoner for å vurdere om en spesifikk forpliktelse i den anmodende parts bindingsliste over spesifikke forpliktelser bør endres eller oppheves. Konsultasjonene skal finne sted innen tre måneder etter at anmodningen er mottatt. Under konsultasjonene skal partene søke å sikre at det opprettholdes et generelt nivå på gjensidig fordelaktige forpliktelser som ikke er mindre gunstig for handelen enn det som var fastsatt i bindingslisten over spesifikke forpliktelser før konsultasjonene ble innledet.
2. Endringer i bindingslistene skal skje i henhold til artikkel 12 nr. 1 (Den blandede komité) og 14.2 (Endringer). Endringene kan tidligst finne sted tre år etter at denne avtale er trådt i kraft.

Artikkel 6.18

Gjennomgang

Partene skal, med sikte på ytterligere ? liberalisere handelen med tjenester seg imellom og fremme sine interesser på en gjensidig fordelaktig måte, gjennomgå sine bindingslister over spesifikke forpliktelser og lister over unntak fra bestevilkårsklausulen (MFN-unntak) minst hvert annet år eller hyppigere dersom det er enighet om det, og skal da ta særlig hensyn til enhver liberalisering på ensidig grunnlag og pågående arbeid i regi av WTO. Den første gjennomgangen skal finne sted senest tre år etter at denne avtale er trådt i kraft.

Artikkel 6.19

Vedlegg

Følgende vedlegg utgjør en integrert del av dette kapittel:

- a) vedlegg XI (Bindingslister over spesifikke forpliktelser),
- b) vedlegg XII (Lister over MFN-unntak),
- c) vedlegg XIII (Finansielle tjenester),
- d) vedlegg XIV (Telekommunikasjonstjenester),
- e) vedlegg XV (Bevegelighet for fysiske personer som yter tjenester),

- (f) Annex XVI (Maritime Transport and Related Services); and
- (g) Annex XVII (Energy Related Services);

- f) vedlegg XVI (Sjøtransport og tilknyttede tjenester), og
- g) vedlegg XVII (Energirelaterte tjenester).

Chapter 7

Investment

Article 7.1

Investment conditions

1. The Parties shall endeavour to provide stable, non-discriminatory, and transparent investment conditions for investors of the other Parties that make or seek to make investments in their territories.
2. The Parties shall admit investments by investors of the other Parties in accordance with their domestic laws, rules and regulations. They recognise that it is inappropriate to encourage investment by relaxing health, safety or environmental standards.

Article 7.2

Investment promotion

The Parties recognise the importance of promoting investment flows as a means for achieving economic growth and development, including:

- (a) appropriate means of identifying investment opportunities and information channels on investment regulations;
- (b) exchange of information on measures to promote investment abroad; and
- (c) the furthering of a legal environment conducive to increased investment flows.

Article 7.3

Review

The Parties affirm their commitment to review issues related to investment in the Joint Committee no later than five years from the entry into force of this Agreement, including the right of establishment of investors of a Party in the territory of another Party, taking into consideration the treatment accorded in free trade agreements and agreements on economic integration concluded by a Party with a non-party.

Kapittel 7

Investeringer

Artikkel 7.1

Investeringsvilkår

1. Partene skal bestrebe seg på å gi stabile og oversiktlige investeringsvilkår som sikrer likebehandling av investorer fra de øvrige parter som foretar eller søker å foreta investeringer på deres territorium.
2. Partene skal tillate investeringer foretatt av investorer fra de øvrige parter i samsvar med sine nasjonale lover, regler og forskrifter. De erkjenner at det er uakseptabelt å stimulere til investeringer ved å lempe på helse-, miljø- eller sikkerhetsstandarder.

Artikkel 7.2

Fremming av investeringer

Partene erkjenner at det er viktig å fremme investeringsstrømmer som et middel til å oppnå økonomisk vekst og utvikling, herunder

- a) egnede ordninger for å finne fram til investeringsmuligheter og kanaler for å spre informasjon om bestemmelser som regulerer investeringer,
- b) utveksling av informasjon om tiltak for å fremme investeringer i utlandet, og
- c) fremming av en rettslig ramme som bidrar til økte investeringsstrømmer.

Artikkel 7.3

Gjennomgang

Partene bekrefter at de forplikter seg til å vurdere spørsmål om investeringer på nytt i Den blandede komité senest innen fem år etter at denne avtale er trådt i kraft, blant annet om den rett som tilkommer investorer fra en part til å etablere seg på en annen parts territorium, og skal da ta hensyn til den behandling som gis i frihandelsavtaler og avtaler om økonomisk integrasjon inngått mellom en part og en ikkepart.

*Chapter 8***Intellectual property***Article 8***Protection of intellectual property rights**

1. The Parties shall grant and ensure adequate, effective and non-discriminatory protection of intellectual property rights, and provide for measures for the enforcement of such rights against infringement thereof, including counterfeiting and piracy, in accordance with the provisions of this Chapter, Annex XVIII (Protection of Intellectual Property), and the international agreements referred to therein. Parties understand that, in accordance with the WTO Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (hereinafter referred to as the "TRIPS Agreement"), the grant of rights by the Parties is subject to compliance with the substantive conditions for acquisition of such rights.
2. The Parties shall accord to nationals of another Party treatment no less favourable than that they accord to their own nationals. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provisions of Articles 3 and 5 of the TRIPS Agreement.
3. The Parties shall grant to nationals of another Party treatment no less favourable than that accorded to nationals of a non-party. If a Party concludes a trade agreement containing provisions on the protection of intellectual property rights with a non-party, notified under Article XXIV of the GATT 1994, it shall notify the other Parties without delay and accord to them treatment no less favourable than that provided under such agreement. The Party concluding such an agreement shall, upon request by another Party, negotiate the incorporation into this Agreement of provisions of the agreement granting a treatment no less favourable than that provided under that agreement. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provisions of the TRIPS Agreement, in particular Articles 4 and 5.
4. The Parties agree, upon request of any Party to the Joint Committee, to review the provisions, implementation and application, of this Chapter and Annex XVII (Protection of Intellectual Property), and to discuss issues related to intellectual property, with a view, inter

*Kapittel 8***Immaterielle rettigheter***Artikkel 8***Immaterialrettslig vern**

1. Partene skal gi og sikre et tilstrekkelig, effektivt og ikke-diskriminerende vern av immaterielle rettigheter, og fastsette tiltak for å sikre disse rettighetene mot inngrep, herunder etterligning og piratkopiering, i samsvar med bestemmelsene i dette kapittel, vedlegg XVIII (Immaterialrettslig vern) og de internasjonale avtalene det vises til der. Partene er innforstått med at i henhold til WTO-avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter (heretter kalt «TRIPS-avtalen») forutsetter meddelelse av rettigheter at de materielle vilkår for erverv av rettighetene er oppfylt.
2. Partene skal gi en annen parts borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den de gir sine egne borgere. Unntak fra denne forpliktelsen skal være i samsvar med de materielle bestemmelsene i artikkel 3 og 5 i TRIPS-avtalen.
3. Partene skal gi en annen parts borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den de gir en ikkeparts borgere. Dersom en part og en ikkepart inngår en handelsavtale som inneholder bestemmelser om vern av immaterielle rettigheter, og som det er gitt melding om i henhold til artikkel XXIV i GATT 1994, skal førstnevnte part omgående underrette de øvrige parter og gi dem en behandling som ikke er mindre gunstig enn det som er fastsatt i den aktuelle handelsavtalen. Parten som inngår en slik avtale, skal på anmodning fra en annen part forhandle om å innarbeide i denne avtale bestemmelser som sikrer en behandling som ikke er mindre gunstig enn det som er fastsatt i nevnte handelsavtale. Unntak fra denne forpliktelsen skal være i samsvar med de materielle bestemmelsene i TRIPS-avtalen, særlig artikkel 4 og 5.
4. Partene er enige om at de, etter anmodning fra en part rettet til Den blandede komité, skal gjennomgå bestemmelsene i, samt gjennomføringen og anvendelsen av, dette kapittel og vedlegg XVIII (Immaterialrettslig vern) og drøfte spørsmål om immaterielle

alia, to further improving the protection and enforcement of intellectual property rights.

rettigheter med sikte på blant annet å styrke vernet og håndhevingen av immaterielle rettigheter ytterligere.

Chapter 9

Government procurement

Article 9.1

Transparency

1. The Parties shall enhance the mutual understanding of each other's government procurement laws and regulations with a view to progressively liberalise their respective procurement markets on the basis of non-discrimination and reciprocity.
2. The Parties shall publish, or otherwise make publicly available, their laws, regulations, judicial decisions, and administrative rulings of general application as well as their respective international agreements to which they are a party that may affect their procurement markets. The Parties shall promptly respond in English to specific questions and provide, upon request, information to each other on such matters.

Article 9.2

Further negotiations

If a Party grants to a non-party additional benefits with regard to the access to its procurement markets after the entry into force of this Agreement, it shall without delay notify the other Parties. The Party granting additional benefits shall, upon request by another Party, enter into negotiations to extend similar benefits to the other Parties on a reciprocal basis.

Article 9.3

Review

The Joint Committee shall review this Chapter and examine the possibility of developing the Parties' commitments in government procurement within three years from the entry into force of this Agreement.

Kapittel 9

Offentlige anskaffelser

Artikkel 9.1

Åpenhet

1. Partene skal øke den gjensidige innsikten i hverandres lover og forskrifter om offentlige anskaffelser med sikte på en gradvis liberalisering av deres respektive anskaffelsesmarkeder på grunnlag av likebehandling og gjensidighet.
2. Partene skal kunngjøre eller på annen måte gjøre offentlig tilgjengelig de av sine lover, forskrifter, rettsavgjørelser og forvaltningsvedtak som er gitt generell anvendelse, samt de respektive internasjonale avtaler de er part i, og som kan ha betydning for deres anskaffelsesmarkeder. Partene skal omgående og på engelsk svare på konkrete spørsmål og på anmodning gi hverandre opplysninger om slike saker.

Artikkel 9.2

Videre forhandlinger

Dersom en part etter at denne avtale er trådt i kraft, gir en ikke-part ekstra fordeler med hensyn til adgang til sine anskaffelsesmarkeder, skal den omgående underrette de øvrige parter. Parten som gir ekstra fordeler, skal på anmodning fra en annen part innlede forhandlinger med sikte på å gi de øvrige parter tilsvarende fordeler på gjensidig grunnlag.

Artikkel 9.3

Gjennomgang

Den blendede komité skal gå igjennom dette kapittel og undersøke muligheten for å videreutvikle partenes forpliktelser med hensyn til offentlige anskaffelser innen tre år etter at denne avtale er trådt i kraft.

*Chapter 10***Competition***Article 10.1***Rules of competition**

1. The Parties recognise that the following practices of enterprises are incompatible with the proper functioning of this Agreement insofar as they may affect trade between the Parties:

- (a) agreements, decisions by associations and concerted practices which have as their object or effect the prevention, restriction or lessening of competition; and
- (b) abuse of dominant position that would prevent or restrict competition.

2. The provisions of paragraph 1 shall also apply to state owned enterprises or enterprises with special or exclusive rights, in so far as the application of these provisions does not obstruct the performance, in law or in fact, of the particular public tasks assigned to them under domestic laws, rules and regulations.

3. The rights and obligations under this Chapter shall only apply between the Parties.

*Article 10.2***Cooperation**

1. The competent authorities of the Parties concerned shall cooperate and consult in their dealings with anti-competitive practices referred to in paragraph 1 of Article 10.1 (Rules of Competition), with the aim of putting an end to such practices or their adverse effects on trade, in a manner consistent with their domestic laws, rules and regulations.

2. Cooperation may include exchange of pertinent information that is available to the Parties. No Party shall be required to disclose information that is confidential according to its domestic laws, rules and regulations.

*Article 10.3***Consultations**

1. A Party may request consultations regarding any matter under this Chapter. The addressed Party or Parties shall promptly reply to the request and enter into consultations in good faith. The Parties shall make every

*Kapittel 10***Konkurranse***Artikkel 10.1***Konkurranseregler**

1. Partene erkjenner at følgende atferd hos foretak er uforenlig med denne avtales virkemåte i den grad den kan ha betydning for samhandelen mellom partene:

- a) avtaler, beslutninger truffet av sammenslutninger og samordnet opptreden som har som formål eller virkning å hindre, innskrenke eller minske konkurransen, og
- b) utilbørlig utnyttelse av et foretaks dominerende stilling som vil kunne hindre eller innskrenke konkurransen.

2. Bestemmelsene i nr. 1 får anvendelse også på statsforetak eller foretak som er gitt sær- eller eneretter, i den grad anvendelsen av disse bestemmelsene verken faktisk eller juridisk hindrer foretakene i å utføre de særlige offentlige oppgavene som er tillagt dem i henhold til nasjonale lover, regler og forskrifter.

3. Rettigheter og forpliktelser etter dette kapittel får anvendelse bare mellom partene.

*Artikkel 10.2***Samarbeid**

1. Vedkommende myndigheter hos de berørte parter skal samarbeide og konsultere hverandre i saker om konkurransebegrensende atferd som omtalt i artikkel 10.1 nr. 1 (Konkurranseregler) for å sikre at slik atferd eller den negative virkningen den har på handelen, blir brakt til opphør på en måte som er forenlig med deres nasjonale lover, regler og forskrifter.

2. Samarbeidet kan omfatte utveksling av relevant informasjon som partene har tilgang til. Ingen part plikter å utlevere informasjon som etter partens egne lover, regler og forskrifter er konfidensiell.

*Artikkel 10.3***Konsultasjoner**

1. En part kan be om konsultasjoner i enhver sak som omfattes av dette kapittel. Parten eller partene som anmodningen er rettet til, skal omgående besvare anmodningen og innlede konsultasjoner i beste hensikt. Partene

attempt to arrive at a mutually acceptable solution.

2. If a Party considers that a given practice continues to affect trade in the sense of Article 10.1 (Rules of Competition), after cooperation or consultations, it may refer the matter to the Joint Committee. The Parties involved shall give to the Joint Committee all the assistance required in order to examine the matter and, where appropriate, eliminate the practice objected to.

Article 10.4

Dispute settlement

No Party may have recourse to dispute settlement under Chapter 13 (Dispute Settlement) for any matter arising under this Chapter.

Chapter 11

Trade and sustainable development

Article 11.1

Context and objectives

1. The Parties recall the Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment of 1972, the Rio Declaration on Environment and Development of 1992, Agenda 21 on Environment and Development of 1992, the Johannesburg Plan of Implementation on Sustainable Development of 2002, the Rio+20 Outcome Document "The Future We Want" of 2012, the UN Sustainable Development Summit Outcome Document "Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development" of 2015, the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up of 1998, the Ministerial Declaration of the UN Economic and Social Council on Full Employment and Decent Work of 2006 and the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization of 2008.
2. The Parties recognise that economic development, social development and environmental protection are interdependent and mutually supportive pillars of sustainable development. They recognise the benefits of cooperation on trade-related labour and environmental issues as part of a global approach to trade and sustainable development.
3. The Parties reaffirm their commitment to the promotion of international trade with the aim

skal gjøre sitt ytterste for å komme fram til en løsning som alle berørte parter kan godta.

2. Dersom en part etter å ha samarbeidet og deltatt i konsultasjoner anser at en bestemt atferd fortsetter å påvirke handelen i artikkel 10.1's forstand (Konkurranseregler), kan den henvise saken til Den blandede komité. De berørte parter skal gi komiteen all nødvendig bistand, slik at saken kan undersøkes og den atferd det er reist innvendinger mot, eventuelt kan avskaffes.

Artikkel 10.4

Twisteløsning

Ingen av partene kan benytte tvisteløsningsprosedyrene i kapittel 13 (Twisteløsning) i saker som omfattes av dette kapittel.

Kapittel 11

Handel og bærekraftig utvikling

Artikkel 11.1

Kontekst og formål

1. Partene minner om erklæringen vedtatt på FN-konferansen om det menneskelige miljø i 1972, Rio-erklæringen om miljø og utvikling fra 1992, Agenda 21 om miljø og utvikling fra 1992, handlingsplanen for en bærekraftig utvikling vedtatt i Johannesburg i 2002, slutt-dokumentet «The Future We Want» vedtatt på Rio+20-konferansen i 2012, slutt-dokumentet «Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development» vedtatt på FNs toppmøte om bærekraftig utvikling i 2015, ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet og oppfølgingen av erklæringen fra 1998, ministererklæringen om full sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår vedtatt av FNs økonomiske og sosiale råd i 2006 og ILOs erklæring om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering fra 2008.
2. Partene erkjenner at miljøvern og økonomisk og sosial utvikling er gjensidig avhengige og støttende faktorer for å oppnå en bærekraftig utvikling. De erkjenner nytten av å samarbeide om handelsrelaterte sider ved miljø- og arbeidslivsspørsmål som ledd i en global tilnærming til handel og bærekraftig utvikling.
3. Partene bekrefter at de forplikter seg til å fremme internasjonal handel for å bidra til

to contribute to the objective of sustainable development and to integrate and reflect this objective in the Parties' trade relations.

4. The Parties agree that the provisions of this Chapter shall not be used for protectionist trade purposes.

Article 11.2

Scope

1. Except as otherwise provided in this Chapter, this Chapter shall apply to measures adopted or maintained by the Parties affecting trade-related and investment-related aspects of labour and environmental issues.
2. The reference to labour in this Chapter includes the issues relevant to the Decent Work Agenda as agreed in the ILO.

Article 11.3

Right to regulate and levels of protection

1. Recognising the right of each Party, subject to the provisions of this Agreement, to establish its own levels of labour and environmental protection, and to adopt or modify accordingly its relevant laws, rules, regulations and policies, each Party shall seek to ensure that its laws, rules, regulations, policies or practices provide for and encourage high levels of labour and environmental protection, consistent with standards, principles and agreements referred to in Articles 11.5 (International Labour Standards and Agreements) and 11.6 (Multilateral Environmental Agreements and Environmental Principles) and shall strive to improve the level of protection provided for in those laws, rules, regulations and policies.
2. The Parties recognise the importance of taking account of scientific, technical and other information, and relevant international standards, guidelines and recommendations, in preparing and implementing measures related to environment and labour conditions that affect trade and investment between them.

målsettingen om en bærekraftig utvikling og sikre at denne målsettingen innlemmes og kommer til uttrykk i partenes handelsforbindelser.

4. Partene er enige om at bestemmelsene i dette kapittel ikke skal benyttes til handelspolitisk proteksjonisme.

Artikkel 11.2

Virkeområde

1. Med mindre noe annet er fastsatt i dette kapittel, skal nevnte kapittel få anvendelse på tiltak som berører handels- og investeringsrelaterte sider ved miljø- og arbeidslivsspørsmål, og som innføres eller opprettholdes av partene.
2. Med «arbeids-», «arbeidslivs-» og «arbeider-» menes i dette kapittel også spørsmål av betydning for handlingsplanen «Decent Work Agenda», vedtatt av ILO.

Artikkel 11.3

Rett til regulering og vernenivå

1. Idet de anerkjenner hverandres rett til selv å fastsette nivået for sitt miljø- og arbeidervern og i tråd med dette å vedta nye eller endre eksisterende relevante lover, regler, forskrifter og politikk, med de begrensninger som følger av bestemmelsene i denne avtale, skal partene arbeide for å sikre at deres respektive lover, regler, forskrifter, politikk og praksis tar hensyn til og fremmer et høyt miljø- og arbeidervernnivå i samsvar med de standarder, prinsipper og avtaler som er nevnt i artikkel 11.5 (Internasjonale arbeidslivsstandarter og -avtaler) og 11.6 (Multilaterale miljøavtaler og miljømessige prinsipper), og skal bestrebe seg på å styrke vernet fastsatt i slike lover, regler, forskrifter og politikk.
2. Partene erkjenner at det er viktig å ta hensyn til vitenskapelig, teknisk og annen informasjon samt relevante internasjonale standarder, retningslinjer og anbefalinger når de utformer og gjennomfører tiltak som gjelder miljø og arbeidsforhold, og som påvirker handelen og investeringsvirksomheten dem imellom.

*Article 11.4***Upholding levels of protection in the application and enforcement of laws, rules, regulations or standards**

1. A Party shall not fail to effectively enforce its labour and environmental laws, rules, regulations or standards in a manner affecting trade or investment between the Parties.
2. Subject to Article 11.3 (Right to Regulate and Levels of Protection), a Party shall not:
 - (a) weaken or reduce the level of environmental or labour protection provided by its laws, rules, regulations or standards with the sole intention to encourage investment from another Party or to seek or to enhance a competitive trade advantage of producers or service providers operating in its territory; or
 - (b) waive or otherwise derogate from, or offer to waive or otherwise derogate from, such laws, rules, regulations or standards in order to encourage investment from another Party or to seek or to enhance a competitive trade advantage of producers or service providers operating in its territory.

*Article 11.5***International labour standards and agreements**

1. The Parties recall the obligations deriving from membership of the ILO and the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up adopted by the International Labour Conference at its 86th Session in 1998, to respect, to promote and realise the principles concerning the fundamental rights, namely:
 - (a) freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining;
 - (b) elimination of all forms of forced or compulsory labour;
 - (c) effective abolition of child labour; and
 - (d) elimination of discrimination in respect of employment and occupation.
2. The Parties reaffirm their commitment, under the Ministerial Declaration of the UN

*Artikkel 11.4***Opprettholdelse av vernenivå ved anvendelse og håndheving av lover, regler, forskrifter og standarder**

1. En part skal ikke unnlate effektivt å håndheve sine egne miljø- og arbeidslivslover, regler, -forskrifter og -standarder på en måte som påvirker handelen eller investeringsvirksomheten mellom partene.
2. Med de eventuelle begrensninger som følger av artikkel 11.3 (Rett til regulering og vernenivå), skal en part ikke
 - a) svekke eller senke miljø- eller arbeidervernnivået fastsatt i partens lover, regler, forskrifter eller standarder utelukkende i den hensikt å stimulere til investeringer fra en annen part eller å søke eller styrke et handelsmessig konkurransefortrinn for produsenter eller tjenesteytere som driver virksomhet på partens territorium, og heller ikke
 - b) gi avkall på eller på annen måte avvike fra, eller tilby å gi avkall på eller på annen måte avvike fra, slike lover, regler, forskrifter eller standarder i den hensikt å stimulere til investeringer fra en annen part eller å søke eller styrke et handelsmessig konkurransefortrinn for produsenter eller tjenesteytere som driver virksomhet på partens territorium.

*Artikkel 11.5***Internasjonale arbeidslivsstandarder og -avtaler**

1. Partene minner om forpliktelsene som følger av medlemskap i ILO og av ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet samt oppfølgingen av erklæringen vedtatt på Den internasjonale arbeidskonferansens 86. sesjon i 1998, om å respektere, fremme og gjennomføre prinsippene som følger av de grunnleggende rettigheter, det vil si:
 - a) foreningsfrihet og reell anerkjennelse av retten til å føre kollektive forhandlinger,
 - b) avskaffing av alle former for tvangsarbeid,
 - c) effektiv avskaffing av barnearbeid, og
 - d) avskaffing av forskjellsbehandling ved ansettelse og i yrke.
2. Partene bekrefter at de, i henhold til ministererklæringen om full sysselsetting og

Economic and Social Council on Full Employment and Decent Work of 2006, to recognise full and productive employment and decent work for all as a key element of sustainable development for all countries and as a priority objective of international cooperation and to promote the development of international trade in a way that is conducive to full and productive employment and decent work for all.

3. The Parties recall the obligations deriving from membership of the ILO to effectively implement the ILO Conventions which they have ratified and to make continued and sustained efforts towards ratifying the core ILO Conventions and other conventions classified as “up-to-date” by the ILO.
4. The Parties reaffirm that, as set out in the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization adopted by the International Labour Conference at its 97th session in 2008, the violation of fundamental principles and rights at work shall not be invoked or otherwise used as a legitimate comparative advantage.

Article 11.6

Multilateral environmental agreements and environmental principles

The Parties reaffirm their commitment to the effective implementation in their laws, rules, regulations and practices of the multilateral environmental agreements to which they are a party, as well as their adherence to environmental principles reflected in the international instruments referred to in Article 11.1 (Context and Objectives).

Article 11.7

Promotion of trade and investment favouring sustainable development

1. The Parties shall strive to facilitate and promote investment, trade in and dissemination of goods and services that contribute to sustainable development, such as environmental technologies, sustainable renewable energy, as well as goods and services that are energy efficient, eco-labelled or subject to schemes such as fair and ethical trade. Related non-tariff barriers will be addressed as part of these efforts.

anstendige arbeidsvilkår vedtatt av FNs økonomiske og sosiale råd i 2006, forplikter seg til å anerkjenne full og produktiv sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår for alle som en sentral forutsetning for å oppnå en bærekraftig utvikling i alle land og som en prioritert målsetting for internasjonalt samarbeid, og til å fremme utvikling av internasjonal handel på en slik måte at det bidrar til full og produktiv sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår for alle.

3. Partene minner om forpliktelsene som følger av medlemskap i ILO, om effektivt å gjennomføre ILO-konvensjonene de har ratifisert, og kontinuerlig og konsekvent å arbeide for at de sentrale ILO-konvensjonene og andre konvensjoner ILO har klassifisert som ajourførte, blir ratifisert.
4. Partene bekrefter, slik det er fastsatt i ILOs erklæring om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering, som ble vedtatt på Den internasjonale arbeidskonferansens 97. sesjon i 2008, at brudd på grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet ikke skal kunne påberopes eller på annet vis benyttes som et legitimt komparativt fortrinn.

Artikkel 11.6

Multilaterale miljøavtaler og miljømessige prinsipper

Partene bekrefter at de forplikter seg til effektivt å gjennomføre multilaterale miljøavtaler de er part i, i sine respektive lover, regler, forskrifter og praksis, og at de slutter opp om de miljømessige prinsippene som er nedfelt i de internasjonale instrumentene omtalt i artikkel 11.1 (Kontekst og formål).

Artikkel 11.7

Fremming av handel og investeringer som er gunstige for en bærekraftig utvikling

1. Partene skal bestrebe seg på å fremme og legge forholdene til rette for investeringer i, handel med og spredning av varer og tjenester som bidrar til en bærekraftig utvikling, som miljøteknologi og bærekraftig fornybar energi, samt varer og tjenester som er energieffektive eller miljømerkede, eller som omfattes av ordninger som etisk og rettferdig handel. Dette arbeidet vil også rette seg mot relaterte ikke-tollbaserte handelshindringer.

2. The Parties agree to exchange views and may consider, jointly or bilaterally, cooperation in this area. They shall encourage such cooperation between enterprises.

Article 11.8

Trade in forest-based products

1. In order to promote the sustainable management of forest resources and thereby, inter alia, reduce greenhouse emissions from deforestation and degradation of natural forests and peat lands related to activities beyond the forest sector, the Parties will work together in the relevant multilateral fora in which they participate and through existing bilateral cooperation if applicable to improve forest law enforcement and governance and to promote trade in legal and sustainable forest-based, agricultural and mining products.
2. Useful instruments to achieve this objective may include, inter alia, effective use of the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES) with regard to endangered timber species, certification schemes for sustainably harvested forest products, bilateral Forest Law Enforcement Governance and Trade (FLEGT) Voluntary Partnership Agreements.

Article 11.9

Cooperation in international fora

The Parties shall strive to strengthen their cooperation on trade and investment-related labour and environmental issues of mutual interest in relevant bilateral, regional and multilateral fora in which they participate.

Article 11.10

Implementation and consultations

1. The Parties shall designate the administrative entities, which shall serve as contact points for the purposes of implementing this Chapter.
2. A Party may, through the contact points, request expert consultations or consultations within the Joint Committee regarding any

2. Partene er enige om å utveksle synspunkter og kan vurdere å samarbeide, enten i fellesskap eller bilateralt, på dette området. De skal stimulere til slikt samarbeid mellom foretak.

Artikkel 11.8

Handel med skogbruksbaserte produkter

1. For å fremme en bærekraftig forvaltning av skogressurser og dermed blant annet redusere utslipp av klimagasser som skyldes avskoging og forringelse av naturskog og torvmyrer grunnet virksomhet som finner sted i andre sektorer enn skogsektoren, skal partene samarbeide i relevante multilaterale fora de deltar i, og, der det er aktuelt, gjennom eksisterende bilateralt samarbeid for å styrke håndhevingen av regelverk og forvaltningen i skogsektoren og fremme handel med lovlige og bærekraftige skogbruksbaserte produkter, landbruksvarer og gruvedprodukter.
2. Nyttige virkemidler for å nå dette målet kan blant annet omfatte en hensiktsmessig bruk av konvensjonen om internasjonal handel med truede plante- og dyrearter (CITES) når det gjelder truede tømmerarter, sertifiseringsordninger for bærekraftig høstede skogprodukter samt frivillige bilaterale partnerskapsavtaler om håndheving av regelverk, god forvaltningspraksis og handel innenfor skogsektoren («Forest Law Enforcement Governance and Trade (FLEGT) Voluntary Partnership Agreements»).

Artikkel 11.9

Samarbeid i internasjonale fora

Partene skal bestrebe seg på å styrke samarbeidet om handels- og investeringsrelaterte sider ved miljø- og arbeidslivsspørsmål av felles interesse i relevante bilaterale, regionale og multilaterale fora de deltar i.

Artikkel 11.10

Gjennomføring og konsultasjoner

1. Partene skal utpeke de administrative enhetene som skal fungere som kontaktpunkt med henblikk på å gjennomføre dette kapittel.
2. Gjennom kontaktpunktene kan en part be om konsultasjoner på ekspertnivå eller konsultasjoner i Den blandede komité i enhver

matter under this Chapter. The Parties shall make every attempt to arrive at a mutually acceptable solution of the matter. Where relevant, subject to the agreement of the Parties, they can seek advice of the relevant international organisations or bodies.

3. No Party may have recourse to arbitration under Chapter 13 (Dispute Settlement) for any matter arising under this Chapter.

Article 11.11

Review

This Chapter shall be subject to periodic review within the framework of the Joint Committee. The Parties shall discuss progress achieved in pursuing the objectives set out in this Chapter and consider relevant international developments in order to identify areas where further action could promote these objectives.

Chapter 12

Institutional provisions

Article 12

Joint committee

1. The Parties hereby establish the EFTA-Philippines Joint Committee (hereinafter referred to as the "Joint Committee") comprising of representatives of each Party. The Parties shall be represented by senior officials delegated by them for this purpose.
2. The Joint Committee shall:
 - (a) oversee the implementation of this Agreement;
 - (b) keep under review the possibility of further removal of barriers to trade and other restrictive measures concerning trade between the EFTA States and the Philippines;
 - (c) oversee the further elaboration of this Agreement;
 - (d) set-up sub-committees and working groups as it considers necessary to assist it in accomplishing its tasks;
 - (e) supervise the work of all sub-committees and working groups;
 - (f) endeavour to resolve disputes regarding the interpretation or application of this Agreement;
 - (g) consider and adopt amendments as provided for in this Agreement; and
 - (h) consider any other matter that may affect the operation of this Agreement.

sak som omfattes av dette kapittel. Partene skal gjøre sitt ytterste for å komme fram til en gjensidig akseptabel løsning i saken. Der det er aktuelt, og såfremt det er enighet om det, kan partene søke råd fra relevante internasjonale organisasjoner eller organer.

3. Ingen av partene kan benytte voldgiftsprosedurene i kapittel 13 (Tvisteløsning) i saker som omfattes av dette kapittel.

Artikkel 11.11

Gjennomgang

Bestemmelsene i dette kapittel skal gjennomgås jevnlig innenfor rammen av Den blandede komité. Partene skal drøfte om det er gjort fremgang for å nå målene fastsatt i dette kapittel, og vurdere relevante internasjonale forhold for å finne fram til områder der ytterligere innsats kan bidra til å nå disse målene.

Kapittel 12

Institusjonelle bestemmelser

Artikkel 12

Den blandede komité

1. Partene oppretter med dette Den blandede komité EFTAFilippinene (heretter kalt «Den blandede komité»), som skal bestå av representanter for hver part. Partene skal representeres av embetsmenn de har utpekt for dette formål.
2. Den blandede komité skal
 - a) overvåke gjennomføringen av denne avtale,
 - b) fortløpende vurdere muligheten for en ytterligere avvikling av handelshindringer og andre restriktive tiltak i samhandelen mellom EFTAstatene og Filippinene,
 - c) føre tilsyn med den videre utviklingen av denne avtale,
 - d) nedsette de underkomiteer og arbeidsgrupper den mener er nødvendig for å bistå komiteen i utførelsen av dens oppgaver,
 - e) føre tilsyn med arbeidet i alle underkomiteer og arbeidsgrupper,
 - f) bestrebe seg på å løse tvister om fortolkningen eller anvendelsen av denne avtale,
 - g) vurdere og vedta endringer som fastsatt i denne avtale, og
 - h) behandle eventuelle andre spørsmål som kan ha betydning for hvordan denne avtale virker.

3. The Joint Committee may take decisions as provided for in this Agreement. On other matters, the Joint Committee may make recommendations. The Joint Committee shall take decisions and make recommendations by consensus.
4. Where this Agreement foresees that a provision relates only to the Philippines and one or several EFTA States, consensus shall only involve the Parties concerned, and the decision or recommendation shall apply only to those Parties.
5. If a representative of a Party in the Joint Committee has accepted a decision subject to the fulfilment of domestic legal requirements, the decision shall enter into force on the date that the last Party notifies that its internal requirements have been fulfilled, unless otherwise specified by the decision.
6. The Joint Committee shall meet within one year of the entry into force of this Agreement. Thereafter, it shall meet whenever necessary but normally every two years. Its meetings shall be co-chaired by one of the EFTA States and the Philippines. The Joint Committee shall establish its rules of procedure. Each Party may request at any time, through a notice in writing to the other Parties, that a special meeting of the Joint Committee be held. Such a meeting shall take place within 30 days from the receipt of the request, unless the Parties agree otherwise.
3. Den blandede komité kan treffe beslutninger som fastsatt i denne avtale. I andre saker kan komiteen gi anbefalinger. Den blandede komité skal treffe beslutninger og gi anbefalinger ved konsensus (samstemmighet).
4. Dersom denne avtale fastsetter at en bestemmelse gjelder bare for Filippinene og en eller flere EFTAstater, skal konsensus kun omfatte de berørte parter og beslutningen eller anbefalingen få anvendelse bare for disse partene.
5. Dersom en parts representant i Den blandede komité har godtatt en beslutning med forbehold om oppfyllelse av partens internrettslige krav, skal beslutningen tre i kraft den dag den siste av partene gir underretning om at dens internrettslige krav er oppfylt, med mindre det i beslutningen er fastsatt noe annet.
6. Den blandede komité skal komme sammen innen ett år etter at denne avtale er trådt i kraft. Deretter skal den komme sammen ved behov, men vanligvis hvert annet år. Komiteens møter skal ledes i fellesskap av en av EFTAstatene og Filippinene. Den blandede komité skal fastsette sin egen forretningsorden. Hver av partene kan på et hvilket som helst tidspunkt, ved skriftlig underretning til de øvrige parter, be om at det holdes et ekstraordinært møte i Den blandede komité. Et slikt møte skal finne sted innen 30 dager etter at anmodningen er mottatt, med mindre partene blir enige om noe annet.

Chapter 13

Dispute settlement

Article 13.1

Objective

The objective of this Chapter is to provide an efficient and transparent mechanism for the avoidance and settlement of disputes arising under this Agreement.

Article 13.2

Scope and coverage

1. The provisions of this Chapter shall apply to the settlement of any dispute concerning the interpretation or application of this Agreement.
2. For purposes of this Chapter, the terms “Party”, “party to the dispute”, “complaining

Kapittel 13

Tvisteløsning

Artikkel 13.1

Formål

Formålet med dette kapittel er å sørge for en effektiv og gjennomsluktig ordning for å hindre og å løse tvister som oppstår innenfor rammen av denne avtale.

Artikkel 13.2

Virkeområde og dekningsomfang

1. Bestemmelsene i dette kapittel får anvendelse ved løsning av tvister om fortolkningen eller anvendelsen av denne avtale.
2. I dette kapittel kan betegnelsene «part», «part i tvisten», «part som har inngitt klage»

Party” and “Party complained against” can denote one or more Parties.

3. Where disputes regarding the same matter arising under this Agreement and the WTO Agreement, the complaining Party shall consider dispute settlement in the WTO. The dispute may however, be settled in either forum at the discretion of the complaining Party. The forum thus selected shall be used to the exclusion of the other.
4. For the purposes of paragraph 3, dispute settlement procedures under the WTO Agreement are deemed to be selected by a Party's request for the establishment of a panel under Article 6 of the WTO Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes, whereas dispute settlement procedures under this Agreement are deemed to be selected upon a request for arbitration pursuant to paragraph 1 of Article 13.5 (Establishment of Arbitration Panel).

Article 13.3

Good offices, conciliation or mediation

1. Good offices, conciliation and mediation are procedures that are undertaken voluntarily if the Parties so agree. They may begin and be terminated at any time. They may continue while proceedings of an arbitration panel established in accordance with this Chapter are in progress.
2. Proceedings involving good offices, conciliation and mediation shall be confidential and without prejudice to the rights of any Parties in any further proceedings.

Article 13.4

Consultations

1. The Parties shall make every attempt through cooperation and consultations to reach a mutually acceptable solution of any matter raised in accordance with this Article.
2. A Party may request consultations with another Party with respect to any measure it considers inconsistent with this Agreement. The Party receiving the request for consultations shall accord due consideration to the request and provide adequate opportunity for such consultations.
3. The Party requesting consultations shall make the request in writing, setting out the

og «innklaget part» vise til en eller flere parter.

3. I tilfeller der det oppstår tvister i tilknytning til samme sak innenfor rammen av både denne avtale og WTO-avtalen, skal den part som har inngitt klage, vurdere å løse tvisten i WTO. Tvisten kan imidlertid avgjøres i det forum som foretrekkes av den part som har inngitt klage. Når et forum er valgt på denne måten, utelukkes bruk av det andre.
4. For formålet i nr. 3 skal tvisteløsningsprosedyrer etter WTO-avtalen anses for å være valgt når en part anmoder om at det opprettes et panel i henhold til artikkel 6 i WTO-avtalen om regler og prosedyrer ved tvisteløsning, mens tvisteløsningsprosedyrer etter denne avtale anses for å være valgt når en part anmoder om voldgift i henhold til artikkel 13.5 (Opprettelse av et voldgiftspanel) nr. 1.

Artikkel 13.3

Velvillig mellomkomst, forlik eller megling

1. Velvillig mellomkomst, forlik og megling er frivillige prosedyrer som anvendes dersom partene er enige om det. De kan innledes og avsluttes på et hvilket som helst tidspunkt. De kan gå sin gang mens forhandlingene i et voldgiftspanel opprettet i samsvar med dette kapittel pågår.
2. Forhandlinger som omfatter velvillig mellomkomst, forlik og megling, skal være fortrolige og skal ikke berøre noen parts rettigheter ved en eventuell viderebehandling av saken.

Artikkel 13.4

Konsultasjoner

1. Partene skal gjennom samarbeid og konsultasjon gjøre alt de kan for å komme fram til en gjensidig akseptabel løsning på ethvert spørsmål som reises i samsvar med denne artikkel.
2. En part kan be en annen part om konsultasjoner om et hvilket som helst tiltak førstnevnte part anser å være i strid med denne avtale. Den part som mottar en anmodning om konsultasjon, skal behørig vurdere anmodningen og gi den anmodende part tilstrekkelig anledning til konsultasjon.
3. Den part som ber om konsultasjoner, skal fremme skriftlig og begrunnet anmodning,

reasons for the request, including identification of the measure, which it considers inconsistent with this Agreement. The Party requesting consultations shall at the same time notify the other Parties in writing of the request. The Party to which the request is made shall reply within ten days from the receipt of the request.

4. Consultations shall take place in the Joint Committee, unless the Parties making and receiving the request for consultations agree otherwise.
5. The consultations shall commence within:
 - (a) 15 days from the receipt of the request in cases of urgency, including perishable goods; or
 - (b) 30 days from the receipt of the request for all other matters.
6. The consulting Parties shall provide sufficient information, including making available for the consultations personnel of relevant government agencies, to enable a full examination of whether the measure is inconsistent with this Agreement or not.
7. The consultations shall be confidential and without prejudice to the rights of the Parties in any further proceedings. The Parties shall treat any confidential information exchanged in the course of consultations in the same manner as the Party providing the information.
8. The consulting Parties shall inform the other Parties of any mutually agreed resolution of the matter.

Article 13.5

Establishment of arbitration panel

1. The complaining Party may request the establishment of an arbitration panel if:
 - (a) the Party to which the request is made does not reply within ten days from the receipt of the request;
 - (b) the Party complained against does not enter into consultations in accordance with the time periods specified in Article 13.4 (Consultations); or
 - (c) the consultations fail to resolve a dispute within:
 - (i) 30 days from the receipt of the request for consultations in cases of urgency, including perishable goods;

med angivelse av det tiltak det gjelder, og som den anser å være i strid med denne avtale. Den part som ber om konsultasjoner, skal samtidig gi de øvrige parter skriftlig underretning om anmodningen. Den part som anmodningen er rettet til, skal besvare anmodningen innen ti dager etter at den er mottatt.

4. Konsultasjoner skal finne sted i Den blandede komité med mindre de parter som fremmer eller mottar en anmodning om konsultasjon, blir enige om noe annet.
5. Konsultasjonene skal begynne
 - a) i hastesaker, herunder saker som gjelder lett bederverlige varer, senest 15 dager etter at anmodningen er mottatt, eller
 - b) i alle øvrige saker senest 30 dager etter at anmodningen er mottatt.
6. Partene som deltar i konsultasjonene, skal legge fram tilstrekkelig informasjon, blant annet stille personell fra relevante offentlige organer til rådighet under konsultasjonene, slik at det kan foretas en fullstendig undersøkelse for å finne ut om tiltaket er i strid med denne avtale eller ikke.
7. Konsultasjonene skal være fortrolige og skal ikke berøre partenes rettigheter ved en eventuell viderebehandling av saken. Partene skal behandle fortrolige opplysninger som utveksles i løpet av konsultasjonene, på samme måte som parten som legger fram opplysningene.
8. Partene som deltar i konsultasjonene, skal underrette de øvrige parter om en eventuell omforent løsning av saken.

Artikkel 13.5

Opprettelse av et voldgiftspanel

1. Den part som har inngitt klage, kan be om at det opprettes et voldgiftspanel dersom
 - a) den part som anmodningen er rettet til, ikke svarer innen ti dager etter at anmodningen er mottatt,
 - b) den innklagede part ikke innleder konsultasjoner i samsvar med de frister som er fastsatt i artikkel 13.4 (Konsultasjoner), eller
 - c) konsultasjonene ikke har ført til en løsning av tvisten
 - i) i hastesaker, herunder saker som gjelder lett bederverlige varer, senest 30 dager etter at anmodningen om konsultasjon ble mottatt,

- (ii) 60 days from the receipt of the request for consultations regarding any other matter.
2. Any request for the establishment of an arbitration panel shall identify:
 - (a) the specific measures at issue; and
 - (b) the legal and factual basis for the complaint.
 3. A copy of the request shall be communicated to the other Parties so that they may determine whether to participate in the arbitration process.
 4. The arbitration panel shall consist of three members who shall be appointed in accordance with the Optional Rules for Arbitrating Disputes between Two States of the Permanent Court of Arbitration, as effective from 20 October 1992 (hereinafter referred to as the "Optional Rules"), mutatis mutandis.
 5. The date of establishment of the arbitration panel shall be the date on which the Chairperson is appointed.
 6. Unless the parties to the dispute agree otherwise within 20 days from the receipt of the request for the establishment of the arbitration panel, the terms of reference for the arbitration panel shall be:

"To examine, in light of the relevant provisions of this Agreement, the matter referred to in the request for the establishment of an arbitration panel pursuant to Article 13.5 (Establishment of Arbitration Panel) and to make findings of law and fact together with the reasons, as well as recommendations, if any, for the resolution of the dispute and the implementation of the ruling."
 7. Whenever feasible, a single arbitration panel should be established to examine complaints relating to the same matter where more than one Party requests the establishment of an arbitration panel or where the request involves more than one Party complained against.
 8. A Party which is not a party to the dispute shall be entitled, on delivery of a written notice to the parties to the dispute, to make written submissions to the arbitration panel, receive written submissions, including annexes, from the parties to the dispute, attend hearings and make oral statements.
- ii) i alle øvrige saker senest 60 dager etter at anmodningen om konsultasjon ble mottatt.
 2. En anmodning om opprettelse av et voldgiftspanel skal angi
 - a) det konkrete tiltaket som ønskes vurdert, og
 - b) det rettslige og faktiske grunnlaget for klagen.
 3. En kopi av anmodningen skal sendes de øvrige parter, slik at de kan avgjøre om de vil delta i voldgiftsprosessen.
 4. Voldgiftspanelet skal bestå av tre medlemmer, som skal oppnevnes i samsvar med Den permanente voldgiftsdomstolens tilleggsregler for voldgiftsbehandling av tvister mellom to stater, som trådte i kraft 20. oktober 1992 (heretter kalt «tilleggsreglene»), med de nødvendige endringer.
 5. Voldgiftspanelet skal regnes som opprettet samme dag lederen oppnevnes.
 6. Med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet innen 20 dager etter at anmodningen om opprettelse av voldgiftspanelet er mottatt, skal voldgiftspanelet mandat være

«i lys av relevante bestemmelser i denne avtale å prøve saken det vises til i anmodningen om opprettelse av et voldgiftspanel i henhold til artikkel 13.5 (Opprettelse av et voldgiftspanel), og trekke en konklusjon om juridiske og faktiske forhold samt grunngi den og eventuelt gi anbefalinger med hensyn til løsning av tvisten og gjennomføring av avgjørelsen».
 7. Dersom flere enn én part ber om at det opprettes et voldgiftspanel, eller dersom anmodningen omfatter flere enn én innklaget part, bør det, så fremt det lar seg gjøre, opprettes ett enkelt voldgiftspanel for å behandle klager som gjelder samme sak.
 8. En part som ikke er part i tvisten, skal ved skriftlig underretning til partene i tvisten ha rett til å legge fram skriftlige innlegg for voldgiftspanelet, motta skriftlige innlegg, herunder vedlegg, fra partene i tvisten, møte i forhandlinger og avgi muntlige innlegg.

*Article 13.6***Arbitration panel procedures**

1. Unless otherwise specified in this Agreement or agreed between the parties to the dispute, the procedures of the panel shall be governed by the Optional Rules, *mutatis mutandis*.
2. The arbitration panel shall examine the matter referred to it in the request for the establishment of an arbitration panel in light of the relevant provisions of this Agreement interpreted in accordance with rules of interpretation of public international law.
3. The arbitration panel should consult regularly with the parties to the dispute and give them adequate opportunity to develop a mutually acceptable solution. The arbitration panel shall provide for at least one hearing for the parties to the dispute to present their case to the arbitration panel.
4. The language of any proceedings shall be English. The hearings of the arbitration panel shall be open to the public, unless the parties to the dispute agree otherwise or the arbitration panel decides to close the hearing for the duration of any discussion of confidential information.
5. There shall be no *ex parte* communication with the arbitration panel concerning matters under its consideration.
6. A Party's written submissions, written versions of oral statements and responses to questions put by an arbitration panel shall, at the same time as it is submitted to the arbitration panel, be transmitted by that Party to the other party to the dispute.
7. The Parties, the panel and any individual involved in the arbitration proceedings shall treat as confidential the information submitted to the arbitration panel, which has been designated as confidential by the Party submitting the information.
8. The arbitration panel shall make its ruling by consensus. If the arbitration panel is unable to reach consensus, it shall make its ruling by majority vote. Any arbitrator may furnish separate opinions on matters not unanimously agreed. The arbitration panel shall not disclose which arbitrators are associated with majority or minority opinions. The deliberations of the arbitration panel and the initial report shall be kept confidential.

*Artikkel 13.6***Voldgiftspanelets forhandlinger**

1. Med mindre noe annet er angitt i denne avtale eller avtalt mellom partene i tvisten, skal voldgiftspanelets forhandlinger føres i samsvar med tilleggsreglene, med de nødvendige endringer.
2. Voldgiftspanelet skal undersøke saken det har fått seg forelagt i forbindelse med anmodningen om opprettelse av et voldgiftspanel, på bakgrunn av relevante bestemmelser i denne avtale fortolket i samsvar med folkerettens fortolkningsregler.
3. Voldgiftspanelet bør jevnlig konsultere partene i tvisten og gi dem tilstrekkelig mulighet til å utforme en løsning som alle parter i tvisten kan godta. Voldgiftspanelet skal sørge for at det avholdes minst ett møte der partene i tvisten kan legge fram sin sak for panelet.
4. Alle forhandlinger skal føres på engelsk. Voldgiftspanelets møter skal være åpne for allmennheten med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet eller voldgiftspanelet beslutter at forhandlingene skal føres for lukkede dører så lenge det pågår drøftinger om fortrolige opplysninger.
5. Det skal ikke være kontakt mellom en av partene alene og voldgiftspanelet om spørsmål som er under behandling.
6. En parts skriftlige innlegg, skriftlige versjoner av muntlige innlegg og svar på voldgiftspanelets spørsmål skal sendes av denne part til den andre parten i tvisten samtidig med at de forelegges voldgiftspanelet.
7. Partene, voldgiftspanelets medlemmer og alle øvrige personer som er involvert i voldgiftsprosessen, skal behandle fortrolig opplysninger forelagt voldgiftspanelet som er merket fortrolig av parten som har gitt opplysningene.
8. Voldgiftspanelet skal treffe avgjørelse ved konsensus (samstemmighet). Dersom panelet ikke er i stand til å bli samstemmig, skal det treffe avgjørelse ved stemmeflertall. Ethvert medlem av panelet kan avgi separate uttalelser i saker der det ikke foreligger enstemmighet. Et voldgiftspanel skal ikke bekjentgjøre hvilke medlemmer som står bak flertalls- eller mindretallsuttalelser. Voldgiftspanelets drøftinger og den innledende rapporten skal gis fortrolig behandling.

*Article 13.7***Panel reports**

1. The arbitration panel should submit to the parties to the dispute an initial report containing its findings and rulings as well as recommendations, if any, not later than 90 days from the establishment of the arbitration panel. The parties to the dispute may submit comments on the initial report, in writing, to the arbitration panel within 15 days from the receipt of the initial report. The arbitration panel should present its final report to the Parties within 30 days from the submission of the initial report. The findings of the final panel report shall include a discussion of the comments made by the parties to the dispute.
2. The final report, as well as any report under Articles 13.9 (Implementation of the Final Panel Report) and 13.10 (Compensation and Suspension of Benefits), shall be communicated to the Parties. A party to the dispute may make the report publicly available, subject to paragraph 7 of Article 13.6 (Arbitration Panel Procedures).
3. Any ruling of the arbitration panel under any provision of this Chapter shall be final and binding on the parties to the dispute.

*Article 13.8***Suspension or termination of arbitration panel proceedings**

1. Where the parties to the dispute agree, an arbitration panel may suspend its work at any time for a period not exceeding 12 months. If the work of an arbitration panel has been suspended for more than 12 months, the arbitration panel's authority for considering the dispute shall lapse, unless the parties to the dispute agree otherwise.
2. The proceedings of an arbitration panel shall be terminated:
 - (a) if the parties to the dispute agree by jointly notifying in writing the Chairperson of the arbitration panel; or
 - (b) if a complaining party withdraws its complaint at any time before the initial report has been issued.
3. An arbitration panel may, at any stage of the proceedings prior to the release of the final report, propose that the parties to the dispute seek to settle the dispute amicably.

*Artikkel 13.7***Voldgiftspanelets rapporter**

1. Voldgiftspanelet bør legge fram for partene i tvisten en innledende rapport som inneholder panelets konklusjoner og avgjørelser samt eventuelle anbefalinger, senest 90 dager etter at voldgiftspanelet er opprettet. Partene i tvisten kan inngi skriftlige merknader til den innledende rapporten til voldgiftspanelet innen 15 dager etter at rapporten er mottatt. Voldgiftspanelet bør legge fram en sluttrapport for partene senest 30 dager etter at den innledende rapporten er fremlagt. Konklusjonene i panelets sluttrapport skal omfatte en drøfting av merknadene inngitt av partene i tvisten.
2. Sluttrapporten samt enhver rapport som legges fram etter artikkel 13.9 (Gjennomføring av panelets sluttrapport) og 13.10 (Kompensasjon og oppheving av fordeler), skal sendes partene. En part i tvisten kan gjøre rapporten offentlig tilgjengelig, med de begrensninger som følger av bestemmelsen i artikkel 13.6 (Voldgiftspanelets forhandlinger) nr. 7.
3. Enhver avgjørelse som voldgiftspanelet trefter etter en bestemmelse i dette kapittel, skal være endelig og bindende for partene i tvisten.

*Artikkel 13.8***Utsettelse eller avslutning av voldgiftspanelets forhandlinger**

1. Dersom partene i tvisten er enige om det, kan voldgiftspanelet når som helst utsette sitt arbeid for et tidsrom som ikke overstiger tolv måneder. Dersom et voldgiftspanels arbeid utsettes i mer enn tolv måneder, blir beslutningen om å la voldgiftspanelet behandle tvisten uten virkning, med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet.
2. Forhandlingene i et voldgiftspanel skal avsluttes
 - a) dersom partene i tvisten blir enige om det ved skriftlig å underrette voldgiftspanelets leder i fellesskap, eller
 - b) dersom parten som har inngitt klage, på et eller annet tidspunkt før den innledende rapporten legges fram, trekker klagen.
3. Et voldgiftspanel kan på et hvilket som helst tidspunkt før sluttrapporten avgis, foreslå for partene i tvisten å forsøke å avgjøre tvisten på minnelig vis.

*Article 13.9***Implementation of the final panel report**

1. The Party complained against shall promptly comply with the ruling in the final report. If it is impracticable to comply immediately, the parties to the dispute shall endeavour to agree on a reasonable period of time to do so. In the absence of such agreement within 45 days, from the issuance of the final report, either party to the dispute may request the original arbitration panel to determine the length of the reasonable period of time, in light of the particular circumstances of the case. The ruling of the arbitration panel should be given within 60 days from the receipt of that request.
2. The Party complained against shall notify the complaining Party of the measure adopted in order to comply with the ruling in the final report, as well as provide a detailed description of how the measure ensures compliance sufficient to allow the complaining party to assess the measure.
3. In case of disagreement as to the existence of a measure complying with the ruling in the final report or to the consistency of that measure with the ruling, such disagreement shall be decided by the same arbitration panel upon the request of either party to the dispute before compensation can be sought or suspension of benefits can be applied in accordance with Article 13.10 (Compensation and Suspension of Benefits). The ruling of the arbitration panel should be given within 90 days from the receipt of that request.

*Article 13.10***Compensation and suspension of benefits**

1. If the Party complained against does not comply with a ruling of the arbitration panel referred to in Article 13.9 (Implementation of the Final Panel Report), or notifies the complaining Party that it does not intend to comply with the ruling in the final panel report, that Party shall, if so requested by the complaining Party, enter into consultations with a view to agreeing on mutually acceptable compensation. If no such agreement has been reached within 20 days from the receipt of the request, the complaining Party shall be entitled to suspend the application of benefits granted under this Agreement but

*Artikkel 13.9***Gjennomføring av panelets sluttrapport**

1. Den innklagede part skal omgående etterkomme avgjørelsen i sluttrapporten. Dersom det ikke er praktisk mulig å etterkomme den umiddelbart, skal partene i tvisten bestrebe seg på å bli enige om en rimelig frist for å gjøre dette. Dersom det ikke er oppnådd enighet innen 45 dager etter at sluttrapporten er lagt fram, kan en part i tvisten be det opprinnelige voldgiftspanelet om å fastsette en rimelig frist i lys av de spesielle omstendighetene i saken. Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse senest 60 dager etter at anmodningen er mottatt.
2. Den innklagede part skal underrette parten som har inngitt klage, om de tiltak som er truffet for å etterkomme avgjørelsen i sluttrapporten, og gi en detaljert beskrivelse av hvordan tiltaket sikrer at avgjørelsen etterleveres, idet beskrivelsen skal være tilstrekkelig til at parten som har inngitt klage, kan vurdere tiltaket.
3. Dersom det foreligger uenighet med hensyn til om det er gjennomført tiltak for å etterkomme avgjørelsen i sluttrapporten, eller om det gjennomførte tiltaket er i samsvar med avgjørelsen, skal uenigheten på anmodning fra en av partene i tvisten avgjøres av det samme voldgiftspanelet før det kan søkes om kompensasjon eller fordeler kan oppheves i samsvar med artikkel 13.10 (Kompensasjon og oppheving av fordeler). Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse senest 90 dager etter at anmodningen er mottatt.

*Artikkel 13.10***Kompensasjon og oppheving av fordeler**

1. Dersom den innklagede part unnlater å etterkomme voldgiftspanelet avgjørelse som omtalt i artikkel 13.9 (Gjennomføring av panelets sluttrapport) eller underretter den part som har inngitt klage, om at den ikke har til hensikt å etterkomme avgjørelsen i panelets sluttrapport, skal denne parten, dersom den part som har inngitt klage, ber om det, innlede konsultasjoner med sikte på å oppnå enighet om en kompensasjon begge parter kan godta. Dersom det ikke er oppnådd enighet senest 20 dager etter at anmodningen er mottatt, skal den part som har inngitt klage, ha rett til å oppheve anvendelsen

only equivalent to those affected by the measure that the arbitration panel has found to be inconsistent with this Agreement.

2. In considering what benefits to suspend, the complaining Party should first seek to suspend benefits in the same sector or sectors as that affected by the measure that the arbitration panel has found to be inconsistent with this Agreement. The complaining Party that considers it is not practicable or effective to suspend benefits in the same sector or sectors may suspend benefits in other sectors.
 3. The complaining Party shall notify the Party complained against of the benefits, which it intends to suspend, the grounds for such suspension and when suspension will commence, no later than 30 days before the date on which the suspension is due to take effect. Within 15 days from the receipt of that notification, the Party complained against may request the original arbitration panel to rule on whether the benefits, which the complaining Party intends to suspend are equivalent to those affected by the measure found to be inconsistent with this Agreement, and whether the proposed suspension is in accordance with paragraphs 1 and 2. The ruling of the arbitration panel should be given within 45 days from the receipt of that request. Benefits shall not be suspended until the arbitration panel has issued its ruling.
 4. Compensation and suspension of benefits shall be temporary measures and shall only be applied by the complaining Party until the measure found to be inconsistent with this Agreement has been withdrawn or amended so as to bring it into conformity with this Agreement, or until the parties to the dispute have resolved the dispute otherwise.
 5. At the request of a party to the dispute, the original arbitration panel shall rule on the conformity with the final report of any implementing measures adopted after the suspension of benefits and, in light of such ruling, whether the suspension of benefits should be terminated or modified. The ruling of the arbitration panel should be given within 30 days from the receipt of that request.
- av fordeler som er gitt innenfor rammen av denne avtale, men bare i samme omfang som de fordeler som berøres av tiltaket voldgiftspanelet mener er i strid med denne avtale.
2. Ved vurderingen av hvilke fordeler som skal oppheves, bør den part som har inngitt klage, først søke å oppheve anvendelsen av fordeler i samme sektor eller sektorer som berøres av tiltaket voldgiftspanelet mener er i strid med denne avtale. Dersom den part som har inngitt klage, mener det ikke lar seg gjøre eller ikke har den tiltenkte virkning å oppheve fordeler i samme sektor eller sektorer, kan vedkommende part oppheve fordelene i andre sektorer.
 3. Den part som har inngitt klage, skal senest 30 dager før opphevingen får virkning, underrette den innklagede part om hvilke fordeler den har til hensikt å oppheve, om grunnene til opphevingen og om når opphevingen blir iverksatt. Den innklagede part kan innen 15 dager etter at en underretning som nevnt er mottatt, anmode det opprinnelige voldgiftspanelet om å avgjøre om fordelene som den part som har inngitt klage, har til hensikt å oppheve, har samme omfang som dem som berøres av tiltaket som anses å være i strid med denne avtale, og om den foreslåtte opphevingen er i samsvar med nr. 1 og 2. Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse senest 45 dager etter at anmodningen er mottatt. Ingen fordeler skal oppheves før voldgiftspanelet avgjør foreligger.
 4. Kompensasjonen og opphevingen av fordeler skal være midlertidige tiltak og skal håndheves av den part som har inngitt klage, bare inntil tiltaket som anses å være i strid med denne avtale, er trukket tilbake eller er endret slik at det er brakt i samsvar med denne avtale, eller inntil partene i tvisten har løst tvisten på annet vis.
 5. Dersom en av partene i tvisten ber om det, skal det opprinnelige voldgiftspanelet avgjøre om eventuelle gjennomføringstiltak vedtatt etter at fordelene ble opphevet, er i samsvar med sluttrapporten og, på bakgrunn av denne avgjørelsen, om opphevingen av fordelene skal avsluttes eller endres. Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse senest 30 dager etter at anmodningen er mottatt.

*Article 13.11***Other provisions**

1. Whenever possible, the arbitration panel referred to in Articles 13.9 (Implementation of the Final Panel Report) and 13.10 (Compensation and Suspension of Benefits) shall comprise the same arbitrators who issued the final report. If a member of the original arbitration panel is unavailable, the appointment of a replacement arbitrator shall be conducted in accordance with the selection procedure for the original arbitrator.
2. Any time period mentioned in this Chapter may be modified by mutual agreement of the parties to the dispute.
3. When an arbitration panel considers that it cannot comply with a timeframe imposed on it under this Chapter, it shall inform the parties to the dispute in writing and provide an estimate of the additional time required. Any additional time required should not exceed 30 days.

*Chapter 14***Final provisions***Article 14.1***Annexes and appendices**

The Annexes to this Agreement, including their Appendices, constitute an integral part of this Agreement.

*Article 14.2***Amendments**

1. Any Party may submit proposals for amendments to this Agreement to the Joint Committee for consideration and recommendation.
2. Amendments to this Agreement shall be submitted to the Parties for ratification, acceptance or approval in accordance with their respective legal requirements. The text of the amendments and the instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.
3. Amendments to this Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the date on which at least one EFTA State and the Philippines have deposited their instrument of ratification, acceptance or approval with the Depositary. In relation to an EFTA State depositing its

*Artikkel 13.11***Øvrige bestemmelser**

1. Dersom det er mulig, skal voldgiftspanelet omtalt i artikkel 13.9 (Gjennomføring av panelets sluttrapport) og 13.10 (Kompensasjon og oppheving av fordeler) bestå av panelmedlemmene som fremla sluttrapporten. Dersom et medlem av det opprinnelige voldgiftspanelet ikke er tilgjengelig, skal det oppnevnes en erstatte i samsvar med utvelgingsprosedyren som ble fulgt ved oppnevningen av det opprinnelige medlemmet.
2. Alle frister nevnt i dette kapittel kan endres ved en omforent avtale mellom partene i tvisten.
3. Dersom et voldgiftspanel mener det ikke er i stand til å overholde de tidsrammer det er pålagt å følge etter dette kapittel, skal det underrette partene i tvisten skriftlig og angi hvor mye ekstra tid det trenger. Nødvendig tilleggstid bør ikke overstige 30 dager.

*Kapittel 14***Sluttbestemmelser***Artikkel 14.1***Vedlegg og tillegg**

Vedleggene til denne avtale, med tillegg, utgjør en integrert del av avtalen.

*Artikkel 14.2***Endringer**

1. Enhver part kan legge fram forslag til endring av denne avtale for Den blandede komité, som så skal vurdere forslagene og gi sine anbefalinger.
2. Forslag til endring av denne avtale skal forelegges partene til ratifikasjon, godtakelse eller godkjenning, i samsvar med deres respektive internrettslige krav. Endringstekstene samt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdokumentene skal deponeres hos depositaren.
3. Enhver endring av denne avtale skal tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at minst én EFTA-stat og Filippinene har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdokument hos depositaren. For en EFTA-stat som deponerer sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdoku-

instrument of ratification, acceptance or approval after that, the amendments shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument.

4. The Joint Committee may decide to amend the Annexes and Appendices to this Agreement. The decision shall enter into force on the first day of the third month following the notification by the last Party that its internal requirements have been fulfilled. Subject to the domestic laws, rules and regulations of the Parties, the Joint Committee may agree on different entry into force provisions.
5. Amendments regarding issues related only to one or several EFTA States and the Philippines shall be agreed upon by the Parties concerned.
6. If its legal requirements permit, a Party may apply any amendment provisionally, pending its entry into force for that Party. Provisional application of amendments shall be notified to the Depositary.

Article 14.3

Accession

1. Any State becoming a Member of EFTA may accede to this Agreement, provided that the Joint Committee approves its accession, on terms and conditions to be agreed upon by the Parties and the acceding State.
2. The instrument of accession shall be deposited with the Depositary. In relation to an acceding State, this Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument of accession, or the approval of the terms of accession by the existing Parties, whichever is later.

Article 14.4

Withdrawal and expiration

1. Each Party may withdraw from this Agreement by means of a written notification to the Depositary. The withdrawal shall take effect six months after the date on which the notification is received by the Depositary.
2. If the Philippines withdraws, this Agreement shall expire when its withdrawal becomes effective.
3. Any EFTA State which withdraws from the Convention establishing the European Free

ment etter denne dato, skal endringene tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at vedkommende stat har deponert dokumentet.

4. Den blandede komité kan beslutte å endre vedlegg og tillegg til denne avtale. Beslutningen skal tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at den siste av partene har gitt underretning om at dens internrettslige krav er oppfylt. Med forbehold for partenes egne lover, regler og forskrifter kan Den blandede komité vedta andre ikrafttredelsesbestemmelser.
5. Endringer vedrørende spørsmål som angår bare en eller flere EFTAstater og Filippinene, skal avgjøres av de berørte parter.
6. Dersom en parts internrettslige krav tillater det, kan parten anvende en endring midlertidig inntil den trer i kraft for vedkommende part. Depositaren skal underrettes om en midlertidig anvendelse av en endring.

Artikkel 14.3

Tiltredelse

1. Enhver stat som blir medlem av Det europeiske frihandelsforbund (EFTA), kan tiltre denne avtale på de vilkår partene og den tiltredende staten blir enige om, forutsatt at Den blandede komité godkjenner tiltredelsen.
2. Tiltredelsesdokumentet skal deponeres hos depositaren. For en tiltredende stat skal denne avtale tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at staten har deponert sitt tiltredelsesdokument eller de eksisterende parter har godkjent tiltredelsesvilkårene, avhengig av hva som inntreffer sist.

Artikkel 14.4

Oppsigelse og opphør

1. Hver part kan si opp denne avtale ved skriftlig underretning til depositaren. Oppsigelsen får virkning seks måneder etter at depositaren har mottatt underretningen.
2. Dersom Filippinene sier opp denne avtale, opphører avtalen å gjelde samme dag oppsigelsen trer i kraft.
3. Enhver EFTAstat som trer ut av konvensjonen om opprettelse av Det europeiske frihan-

Trade Association shall, ipso facto on the same day as the withdrawal takes effect, cease to be a Party to this Agreement.

Article 14.5

Entry into force

1. This Agreement is subject to ratification, acceptance or approval in accordance with the respective legal requirements of the Parties. The instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.
2. This Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the date on which at least one EFTA State and the Philippines have deposited their instrument of ratification, acceptance or approval with the Depositary.
3. In relation to an EFTA State depositing its instrument of ratification, acceptance or approval after this Agreement has entered into force, this Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument.
4. If its respective legal requirements permit, a Party may apply this Agreement provisionally, pending its entry into force for that Party. Provisional application of this Agreement shall be notified to the Depositary.

Article 14.6

Depositary

The Government of Norway shall act as Depositary.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Agreement.

Done at Bern, this 28th day of April 2016, in one original in English, which shall be deposited with the Depositary, who shall transmit certified copies to all the Parties.

For Iceland

For the Philippines

For the Principality
of Liechtenstein

For the Kingdom of Norway

For the Swiss Confederation

delsforbund, skal ipso facto opphøre å være part i denne avtale samme dag uttreddelsen trer i kraft.

Artikkel 14.5

Ikrafttredelse

1. Denne avtale skal ratifiseres, godtas eller godkjennes i samsvar med partenes internrettslige krav. Ratifikasjons, godtakelses eller godkjenningssdokumentene skal deponeres hos depositaren.
2. Denne avtale trer i kraft den første dag i den tredje måned etter at minst én EFTAstat og Filippinene har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument hos depositaren.
3. For en EFTA-stat som deponerer sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument etter at denne avtale er trådt i kraft, skal avtalen tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at staten har deponert sitt dokument.
4. Dersom en parts internrettslige krav tillater det, kan parten anvende denne avtale midlertidig inntil den trer i kraft for vedkommende part. Depositaren skal underrettes om en midlertidig anvendelse av denne avtale.

Artikkel 14.6

Depositar

Norges regjering skal være depositar.

Som bekreftelse på dette har de undertegnede, som er gitt behørig fullmakt til det, undertegnet denne avtale.

Utfærdiget i Bern 28. april 2016 i ett original-eksemplar på engelsk, som skal deponeres hos depositaren, som skal oversende bekreftede kopier til samtlige parter.

For Island

For Filippinene

For Fyrstedømmet
Liechtenstein

For Kongeriket Norge

For Det sveitsiske edsforbund

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Privat sektor:

Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub

E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: 07 Xpress AS – 04/2016

